

ЩО ВТРАТИЛА УКРАЇНА
В ГЕОПОЛІТИЧНОМУ ПЛАНІ
ЧЕРЕЗ АНЕКСІЮ КРИМУ РОСІЄЮ

АГЕНТИ ВПЛИВУ:
ЧЕРЕЗ ЯКІ СУБКУЛЬТУРИ ДІЄ
РОСІЙСЬКА ПРОПАГАНДА

ЯК РОЗВИВАТИМЕТЬСЯ СВІТОВИЙ
РИНОК СКРАПЛЕНОГО ГАЗУ
І ХТО ВІД ЦЬОГО ВИГРАЄ

У К Р А Ї Н С Ь К И Й Тиждeнь

№ 23 (343) 6-12 ЧЕРВНЯ 2014 р.

МАЙКЛ АНДЕРСЕН
ПРО ПЕРШУ
МІЖ УКРАЇНСЬКОЮ
ПОЛІТИКОЮ
І ГРОМАДЯНСЬКИМ
СУСПІЛЬСТВОМ

The
Economist

Featuring selected content
from The Economist

ISSN 1996-1561

9 771996 156002

23 >

12.00

ВАЖЛИВІ ФАКТИ
ПРО УКРАЇНУ ТА СВІТ

15.00

АКТУАЛЬНІ ТЕМИ
З ПЕРШОДЖЕРЕЛ

СЬОГОДНІ

інформаційна програма

18.00

ОБ'ЄКТИВНО
З ЦЕНТРУ ПОДІЙ

21.00

РЕТРОСПЕКТИВА
ДНЯ

НОВИНИ 7 ДНІВ НА ТИЖДЕНЬ

Українська Медіа Група Телерадіо Окремих Сторін (УМГТО) - це медіахолдинг, який включає в себе: Телерадіо Окремих Сторін (ТРОС), Телерадіо Окремих Сторін (ТРОС) та Телерадіо Окремих Сторін (ТРОС).

ТВІЙ
інформаційний
простір

НА ЧАСІ

У режимі «майже»

Коли компроміси недоречні

4

Перезавантаження через Раду

Наскільки реальним є проведення дострокових парламентських виборів і хто від них виграє

6

Половинчасті реформи

Чи реалізувався кредит суспільної довіри, наданий новій владі, в економічних показниках

8

Донбас: реванш пролетаріїв

Як сепаратисти намагаються здобути підтримку жителів Сходу відновленням радянських цінностей

10

Кримська політика України

Що втратила Українська держава внаслідок ампутації Росією її частини

12

ТЕМА НОМЕРА/МАЙДАН

Хроніки Гідності

Як змінювались українці, Україна та Майдан упродовж останніх шести місяців

14

Коли наступний Майдан

За що борються українці в часи незалежності, маючи власну державу

18

Євромайдан 2.0

Юрій Макаров про Майдан як спосіб вияву колективної волі й укорінену форму протестів

20

Організовуватися чи розчаровуватися

Чому українці постійно наступають на граблі завищених очікувань від політиків і як цього уникнути

22

Життя після Майдану

Як складаються долі людей, які пройшли Революцію гідності

26

Іноземна сотня

Яким іноземці бачили і бачать Майдан

30

СУСПІЛЬСТВО

Субкультурний агітпроп

Як російська пропаганда діє через неформальні рухи

32

Ціна питання

Роман Малко про почуття батьків, які відправляють своїх дітей на війну

35

СВІТ

Майкл Андерсен: «Україна має найдивовижніше громадянське суспільство на пострадянських теренах. Але йому бракує політичного впливу»

Данський журналіст про те, як громадський сектор повинен контролювати владу

36

Вибиті із сідла

У яких сферах європейським лідерам варто обмежити повноваження Брюсселя

38

Крапля за краплею

Як розвивається міжнародний ринок скрапленого газу

40

Завоювати світ

Чому закони, які керували азійським капіталізмом останні два десятиліття, сьогодні стрімко змінюються

42

Е-Естонія: як вдалось і що дали?

Еркі Баховскі про переваги практично «безпаперового» суспільства

43

Павел Жачек: «ЄС доведеться бути сильним у відстоюванні демократії через колективну відповідальність за минуле»

Екс-директор чеського Бюро Інституту дослідження тоталітарних режимів про потребу люстрації в силових структурах для національної безпеки

44

НАВІГАТОР

Реалізація ідей у камені й бетоні по-швейцарськи

Як філософія недорогої архітектури, створеної із застосуванням раціональних технологій, змінила обличчя Швейцарії

46

Про нас без нас

Алла Лазарева про упередження західних ЗМІ й експертних середовищ щодо України

50

Тиждень

№ 23 (343) 6–12.06.2014

Засновник ЕСЕМ Медіа ГМБХ

Видавець ТОВ «Український тиждень»

03067, Київ, вул. Машинобудівна, 37

Головний редактор Алла Лазарева

Редакція Дмитро Крапивенко, Наталія Петринська,

Олександр Крамар, Анна Корбут, Ганна Трегуб,

Богдан Буткевич, Валерія Бурлакова,

Станіслав Козлюк, Юрій Макаров,

Роман Малко, Ольга Ворожит

Директор зі збуту Олександр Грищенко

Директор з реклами Олена Андреева

e-mail: olena.andreeva@tyzhden.ua

тел.: 067-407-10-89

Видається з 02 листопада 2007 року

Свідоцтво про державну реєстрацію друкованого засобу масової

інформації КВ № 18119-6919 ПР від 30.08.2011 р.

Адреса для листування 03067, Київ, а/с № 2

Адреса редакції 03067, Київ, вул. Машинобудівна, 37

e-mail: office@tyzhden.ua

тел.: (044) 351-13-00

Друк ТОВ «НОВИЙ ДРУК», Київ, вул. Магнітогорська, 1

Свідоцтво суб'єкта видавничої справи

ДК № 1447 від 28.07.2003 р.

№ зам. 14-1739

Наклад 41 500

Номер підписано до друку 4.06.2014

Виходить щоп'ятниці

Розповсюджується в роздрібній торгівлі

та за передплатою

Передплатний індекс 99319

Ціна договірна

© Український тиждень. Редакція залишає за собою право на літератування надісланих матеріалів без угодження з автором. Рукописи не повертаються й не рецензуються. Редакція може не поділяти думку авторів. За зміст рекламних матеріалів та листів, надісланих читачами, редакція відповідальності не несе. Матеріали, позначені літерою «Р», публікуються на комерційній основі

Наші партнери: www.tyzhden.ua
The Ukrainian Week

ФАКТИ ТИЖНЯ

ЦВК оголосила Петра Порошенка президентом, а Віталія Кличка – мером Києва

Терористи біля Слов'янська збили вертоліт. Загинули 12 гвардійців, серед них генерал-лейтенант Сергій Кульчицький

Петро Порошенко здійснив перший закордонний візит у статусі президента. У Варшаві він мав зустрічі, зокрема, з Бараком Обамою і Ангелою Меркель

Поблизу Луганської ОДА пролунав потужний вибух. Загинули вісім осіб, переважно мирні жителі

У режимі «майже»

Події в Україні розвиваються таким темпом, що, навіть коли здається, ніби певний процес минув і можна поставити крапку, виявляється, навіть для коми зарано.

Маємо нового президента. Майже. Залишилися церемоніальні формальності й фото на пам'ять. Але які будуть його повноваження і на яку більшість у парламенті він спиратиметься? Яку частину країни контролюватиме де-факто?

Маємо демократичні вибори. Майже. Якщо президентські перегони відбувалися без істотних нарікань, то кампанії місцевого масштабу нагадали про всі сорти гречки, а в Києві обернулись величезним скандалом: партія «Демократичний альянс» потрапила до Київради лише після перерахунку голосів завдяки наполегливості активістів.

Маємо війну. Майже. Три літери АТО – це майже формула

Автор:
Дмитро
Крапивенко

Льва Троцького «ні миру, ні війни»: на Донбасі тривають повноцінні бойові дії із застосуванням ПЗРК проти української бойової авіації, труни з «вантажем 200» йдуть у мирні регіони держави й перетинають російський кордон, а влада тільки тепер наважується «вивчити питання щодо запровадження воєнного стану» в зоні збройного конфлікту.

Силовики звітують про знешкоджені блокпости терористів і активні фази операції. Майже привід для оптимізму. Бо в генеральських рапортах якось губиться окопна правда навіть не про погане постачання, на яке нарікають бійці з передової, а про те, що деякі підрозділи фактично в оточенні. Луганський прикордонний загін, частини Нацгвардії в тому самому обласному центрі перебували в контрольованому ворогом місці: сепаратисти вже давно захопили там органи

влади, облуправління СБУ і МВС, і неважко було здогадатися, що наступними мішенями стануть ці військові частини. Генерали того не помітили. Майже.

Майдан переміг. Майже. Режим повалено. Але Майдан стоїть. Та й попередня влада має в Україні свої очі, вуха та інші органи. І не десь там, на маргінесі, а в самій Раді. Чехарда вчорашніх регіоналів дає підстави говорити про формулювання «групи Курченка». До речі, про молододолігарха: його медіа працюють як і раніше, а капітали ніби спокійно перетікають із України в окупований Крим. Слідчим органам, виявляється, потрібні були три місяці, щоб наважитись оголосити в розшук іншого фінансового функціонера режиму – Сергія Арбузова.

Фатальне «майже» переслідує нас і на зовнішньополітичному рівні. Захід визнав президентські вибори й готовий допомогти Україні. Майже. Так, Петро Порошенко – бажаний гість у Нормандії, де вшановуватимуть героїв Другої світової і серед гостей головний «спадкоємець» тієї перемоги Володимир Путін. Дипломатична інтрига в дусі XVIII століття ще знайде свого автора в художній літературі, але... На тлі символічно-меморіальних заходів у Франції помітним стає інший жест Парижа. Попри санкції проти РФ та інші «заклики й обурення», військові кораблі Mistral (made in France) поповнять-таки російський ВМФ. І що не менш символічно: базуватимуться ці судна не на Тихому океані, як планувалося раніше, а в Севастопольській бухті.

Суспільство й політики дозріли до позачергових парламентських виборів. Майже. Шляхетних мотивів «перезапустити систему влади», «очистити нарешті парламент» – аж задосить. Однак постає актуальне питання: а як обирати? За наявної пропорційно-мажоритарної

НБУ зменшив суму коштів, які можна зняти із гривневих рахунків до 150 тис. грн за день

За фактом організації у 2010 році тодішнім заступником генпрокурора Ренатом Кузьмичем незаконно затримання Юрія Луценка розпочато розслідування

Україна одержала \$750 млн від Світового банку в межах реалізації проекту «Перший кредит на політику розвитку»

Росія, Білорусь і Казахстан підписали договір про створення Євразійського економічного союзу

системи не комільфо. Виборчі округи ще тривалий час залишатимуться полем для адміністративного тиску й махінацій. Не менш актуальне питання – територія фактичного проведення виборів. Без відчутних успіхів силовиків на Сході про повноцінне волевиявлення годі й говорити. До того ж зависло в повітрі питання легітимності ЦВК, в більшості членів якої добирає кінця термін повноважень.

Та, власне, увесь попередній більш ніж 20-річний «шлях реформ», «європейської інтеграції» складався із дрібних і не дуже компромісів, численних «майже». Жодна влада не наважувалась на якісні зміни, бо незабаром вибори (як не парламентські, то президентські), тож краще зіграти доброго царя, роздати чергові пільги, підгодувати з бюджету потенційний електорат, пообіцяти зміни в майбутньому, «застабілізувати», як полюбляв казати знаменитий своїм красномовством Віктор Янукович.

Спокуса піти цим самим курсом велика і в нинішньої влади.

Поле й масштаби для майже досягнень – колосальні. Можна сісти за стіл переговорів із Путіном, «заряди миру і злагоди» згорнути бойові дії на Донбасі, благословити створення там Придністров'я 2.0. «Почути» Схід і виділити йому непомірно щедрі дотації на втіху місцевій олігархії та черговій генерації бюджетних утриманців. Заморозити ще на десятиліття ринок землі, утримувати медицину й освіту в напівреформованому стані, побавитись у лострацію на рівні завгоспів. Усі ці заходи за належної інформаційної підтримки можуть набути вигляду прагматичних компромісів заради того, щоб... «застабілізувати».

Необхідні сьогодні різкі й радикальні кроки не мають нічого спільного з революційним «угаром», який пропагує, наприклад, Олег Ляшко. Просто в

усіх хронічних хвороб України такий поважний вік, що жодна терапія, окрім хірургічного втручання, вже не допоможе. Можна виглядати ковбосм, коли перед телекамерою в манері колгоспного бригадира «строїш» чиновника й жодним чином за це не відповідаєш. Але справжній фронт пролягає по межі того компромісу, на який здатні політики й суспільство. Наскільки серйозно президент реалізує намір відмовитись від бізнесу: формально перекадає яйця в різні кошики чи справді продасть заводи й телеканал на додачу? До якої міри він схильний оточувати себе «старими професіоналами» й не бачити плям на їхніх мундирах? Наскільки формальним виявиться підхід прем'єра до підбору консультантів у кожне міністерство: будуть це профі чи фахівці з «цілепокладання», які своїм теоретизуванням заколисують кабмінівську публіку, а та, своєю чергою, гальмування реформ пояснюватиме «українською специфікою»? Чи матиме новий парламент більшість і конструктивну опозицію, а чи знову залишиться елітним клубом для таємних домовленостей і кнопкодавства? Ну і, зрештою, саме суспільство, яке або впадати у відчай при кожній нагоді, або таки візьме безпосередню участь у перезавантаженні країни, хоч би яким рутинним воно здавалось...

Часом корисно вчитись у ворога. Зараз він діє всупереч писаним і неписаним законам і не визнає жодних «майже». Звісно, не йдеться про копіювання жорстокості й цинізму держави, яка щосили робить вигляд, що не воює на території сусіда. А от відсутність схильності до будь-яких компромісів у Кремля та всіх його посіпак у самопроголошених республіках варта наслідування. Бо якщо простягнути руку хижаків, то є ризик її втратити. Майже всю. Чи щонайменше по лікоту. ■

ФЕЙС-КОНТРОЛЬ

АРСЕНІЙ ЯЦЕНЮК

готує позов

«Україна розпочала процес, Генеральною прокуратурою розпочато розслідування. І в рамках кримінальної справи український уряд подає позов на суму більше ніж 1 трлн грн», – так охарактеризував прем'єр намір оскаржити російську агресію

СЕРГІЙ ТІГІПКО

антигерой

За даними Інституту масової інформації, колишній віце-прем'єр виявився лідером із розміщення замовних статей у регіональній пресі. На нього припадає 28% «джинси» місцевого значення

МУСТАФА ДЖЕМІЛЕВ

прогнозує

«Той, хто санкціонував цю окупацію, він не відступить. Тому багато хто пов'язує надію на її кінець зі зміною влади в Кремлі... Ми ж знаємо, що не все гаразд в оточенні Путіна. Уже ці санкції дають про себе знати. Швидше за все, бунт станеться всередині. Що більше буде санкцій, то швидше ця розв'язка настане», – заявив лідер кримських татар в інтерв'ю білоруському каналі

ОЛЕГ ЦАРЬОВ

без мандата

Верховна Рада позбавила недоторканності депутата, відомого своєю співпрацею із сепаратистами. Ігор Коломойський пообіцяв за передачу Царьова міліції \$500 тис. нагороди

БАРАК ОБАМА

допоможе

Президент США пообіцяв українській армії допомогу вартістю \$5 млн. Це будуть бронезилети і прилади нічного бачення

ВЛАДІМІР ПУТІН

відхрещується

«Жодних військових сил, жодних російських інструкторів немає на південному сході України», – заявив президент РФ у інтерв'ю французьким медіа, водночас зазначивши, що його армія «забезпечувала проведення референдуму в Криму»

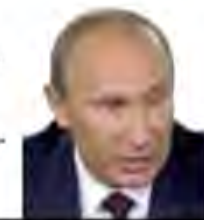

ФОТО: АНДРІЙ ПОЛІМАК

Перезавантаження через Раду

Дострокові парламентські вибори – це рівняння з багатьма невідомими. **Тиждень** спробував вирахувати варіанти його розв'язку

Автор:
Тетяна Бевз

Україна перебуває у стані перманентного виборчого процесу. Щойно Центральна виборча комісія оголосила офіційні результати президентських пререгонів, а уже активно обговорюють дострокові парламентські. Суспільство вима-

гає негайного перезавантаження влади для врегулювання ситуації на Сході та в країні загалом. Верховна Рада нинішнього складу не має права існувати через низку чинників. Насамперед вона не відображає суспільних настроїв. Парламент узяв на себе повнова-

ження, якими не володів на момент обрання. Значна кількість депутатів брала участь у голосуванні за диктаторські закони від 16 січня, мовний закон 2012 року та інші антинародні документи. Коаліція, створена після Євромайдану, не маючи ані ідеологічної, ані світоглядної спільної позиції, існує лише де-юре. Коли виникають принципові питання, набрати 226 голосів майже неможливо. Доцільним у нинішній ситуації було б ухвалення рішення про розпуск ВР самими депутатами, однак наразі такої готовності в них немає.

Ідея дострокових парламентських виборів з'явилася ще наприкінці минулого року. Голова фракції УДАР Віталій Кличко пропонував провести їх уже в березні 2014-го. Перед тим, наприкінці лютого, в Раді було зареєстровано два проекти постанови про дострокові перегони. Згідно з одним, авторства народного депутата Миколи Рудьковського (позафракційний), їх мало бути проведено 26 жовтня 2014-го; згідно із другим – Віктора Балого (теж позафракційний) – 22 червня цього ж таки року. Проекти й досі на розгляді в комітетах.

Власне, різними бачили не лише дати перегонів, а й сценарії та способи їх організації. Насамперед необхідно було змінити склад ЦВК. Нардеп Сергій Міщенко (позафракційний) доводив, що перевибори ВР варто проводити одночасно з достроковими виборами президента. Юрій Луценко вважав, що позачергова електоральна кампанія до Ради має відбутися після того, як буде обрано нового главу держави. Наявні очікування українців щодо цілковитого перезавантаження влади вимагають, за словами Михайла Чечетова, оновлення парламенту вслід за Конституцією.

Риторика кандидатів у президенти теж засвідчувала бажання достроково переобрати ВР. На думку Петра Порошенка, Україні це дуже потрібно, адже існує парламентська криза. Вибори повинні відбутися цього року. Підстав для розпуску Верховної Ради він назвав дві: фактична відсутність коаліції та потреба політичної відповідальності за спробу перетворення України на тоталітарну державу. Юлія Тимошенко стверджувала: «...суттєво пом'якшити стиль і зміст роботи парламенту»

можуть тільки дострокові вибори, підкреслюючи, що оголошувати їх необхідно «виключно в конституційний спосіб». Сергій Тігіпко висловив міркування, що парламентські перегони в Україні годиться провести якнайшвидше. Микола Катеринчук був упевнений, що їх організують 2014 року. Тодішній кандидат у мери Києва Віталій Кличко констатував існування великого запити на те, щоб вибори парламенту відбулися.

Переобрання ВР, відповідальної, зокрема, за ухвалення диктаторських законів від 16 січня, було в переліку вимог Майдану. Результати соціологічного опитування, проведеного спільно SOCIS, KMICOM, «Рейтингом» і Центром Разумкова, засвідчили, що 65,8% громадян підтримують дострокові парламентські перегони, 17,5% – проти, 16,7% – ще не визначилися.

Ще один вагомий аргумент на користь позачергових виборів – позиція Європарламенту, який збирається закликати нову українську владу провести їх до кінця 2014-го. До того ж із тексту документа випливає, що Києву слід ухвалити нове електоральне законодавство відповідно до рекомендацій Венеціанської комісії і оновити закон про фінансування політичних партій.

Аргументи проти виборів такі: недоцільність дострокових парламентських перегонів до стабілізації становища на Сході; після оприлюднення указу президента про перевибори депутати роз'їдуться в округи організувати агітаційну кампанію і парламент фактично не працюватиме; витратити на вибори 1,5–2 млрд грн у час, коли громадяни України здають по 5 грн на армію, – це не найкращий спосіб розпорядитися бюджетними коштами; якщо нардепи, які з різних причин не бажають йти на вибори, доведуть президентів, що голосуватимуть за будь-яку його ініціативу, сформувавши в нинішньому парламенті абсолютно лояльну до нього більшість, то охоти розпускати Раду в нього може поменшати, до того ж майже 400 депутатів готові активно працювати.

ВИБОРЧА СИСТЕМА

Традицією українського електорального процесу є зміна відповідного законодавства напередодні виборів. Не стане винятком, якщо вона відбудеться, й ця кампанія. Уже нині є різні моделі проведення перегонів. ПР пропонує зберегти нинішню пропорційно-мажоритарну систему, а УДАР та «Батьківщина» схиляються до повернення пропорційної. «Батьківщина» та її фракція до того ж наполягають на ухваленні нового закону, який передбачав би обрання депутатів на основі відкритих партійних списків. ВО «Свобода» – так само за відкриті списки і вважає, що перегонам потрібні нові правила, які виключать можливість політичної корупції, давши українцям змогу реально оновити владу.

Найпрогресивнішими стали б парламентські вибори за пропорційною системою з відкритими списками. У їх випадку постає питання: хто буде учасниками і хто подолає прохідний бар'єр. Імовірно, що в новому виборчому законі його знизять до 3%. Перші прогнози стосовно переможців з'явилися у березні 2014-го. За даними опитування групи «Рейтинг», проведеного на замовлення Міжнародного республіканського інституту, в парламент пройшли б сім партій: ВО «Батьківщина» здобуло б 16% голосів українців, УДАР – 12%, Партія регіонів – 6%, партія «Солідарність» – 11%, ВО «Свобода» – 5%, Радикальна партія Олега Ляшка – 4%, КПУ – 4%.

Цілком закономірно, що ця конфігурація змінилася навіть сьогодні, годі вже й казати про осінь 2014 року. Дозволимо собі спрогнозувати, які ж політичні партії набудуть статусу парламентських. Слід зазначити, що президентські амбіції та результати виборів глави держави дають окремим політичним діячам (Порошенко, Тимошенко, Гриценко, Ляшко, Тігіпко) підстави претендувати на місце у ВР.

До Київської міської ради балотувались як старі політики – учасники багатьох виборчих процесів: ВО «Батьківщина», Партія регіонів, КПУ, Соціалістична партія України, Українська партія «Єдність», ВО «Свобода» тощо; так і нові гравці: як-от «Самопоміч», «Нове життя», «5.10» (новий-старий проект лідера й засновника партії «За красиву Україну» Геннадія Балашова).

Екстраполюючи досвід місцевих перегонів на дострокові – до

ЯК РОЗПУСТИТИ ВР

Згідно з чинною Конституцією, президент має кілька підстав призначити дострокові вибори. Перша – якщо впродовж місяця в парламенті не сформовано коаліції депутатських фракцій. Друга – якщо Рада 60 днів не може сформувати уряд. Третя – якщо за 30 днів однієї сесії не відкрито пленарних засідань. Найпростіше й найшвидше застосувати саме перший варіант. Для цього має припинити існування нинішня коаліція, до якої входять три фракції (УДАРу, «Батьківщини», «Свободи») та групи із правами фракції «Економічний розвиток» і «Суверенна європейська Україна». Для припинення її існування буде достатньо, щоб із неї вийшла бодай одна фракція; тоді чисельність коаліції стане меншою за 226 осіб. Від моменту розпаду більшості має минути 30 днів, щоб президент дістав конституційне право оголосити дострокові вибори. До моменту обрання нового депутатського складу парламент і уряд функціонуватимуть у звичайному режимі, маючи змогу ухвалювати рішення. Зокрема, й новий закон про вибори народних депутатів. Але впродовж цього періоду коаліція не повинна відновити свою чисельність за рахунок нової групи, а її старі фракції – добрати депутатів із числа позафракційних, які виступатимуть проти нових перегонів. Реалізація двох інших сценаріїв є складнішою.

Верховної Ради, можна уявити новий калейдоскоп несподіванок та відкриттів. Перші натяки на них уже є. Ще під час президентської виборчої кампанії Сергій Тігіпко заявив: «...ми будемо організовувати партію «Сильна Україна» і йти на парламентські вибори». Постає питання: чи потрібно її організувати, якщо вона діяла від 1999 року і її першим керівником був Михайло Сирота, якого називали «батьком української Конституції». Напередодні парламентських перегонів 2012-го ця партія під керівництвом того ж таки Тігіпка влилася у Партію регіонів. Є підстави стверджувати, що, діставши певний кредит довіри від електорату, він із «Сильною Україною» (її реанімують) здобуде певний відсоток голосів.

Із перетворенням Української національної асамблеї (діяла від 1997 року) на партію «Правий сектор» стає можливим участь у виборчій кампанії і цієї політсили.

Заявив про заснування своєї партії і Сергій Львовичук. Серед її творців – Юрій Мірошніченко, Сергій Ларін, Олександр Шаталов та Андрій Єрмолаєв. До тих самих лав увійдуть також «уламки» Прогресивно-демократичної партії, зареєстрованої в Києві 2008 року (очільник Олександр Єжов). Імовірно, їх можна вдало використати, запозичивши номер і дату реєстрації. А новостворена політсила дістане назву ПРУ (Партія розвитку України) або Партія прогресу.

Особливістю дострокових парламентських виборів, імовірно, стане участь багатьох новостворених партій. Це буде чи не найбільша кількість суб'єктів виборчого процесу в Україні.

Події можуть розвиватися і за іншими сценаріями. Виборів не буде. Нинішній парламент діятиме до 2017-го. Того перезавантаження, на яке сподівається суспільство, не відбудеться. Передбачити все, тим більше в умовах бойових дій, надто складно, ба навіть неможливо. Мабуть, варто так враховувати помилки 2005-го, коли не було оголошено про дострокові перегони. Зараз питання не в обговоренні потреби їх проводити, а в тому, як найшвидше ухвалити новий виборчий закон і остаточно визначитися з датою голосування. ■

Половинчасті реформи

Чи реалізувався кредит суспільної довіри, наданий новій владі, в економічних показниках

Автор:
Любомир Шавалюк

Щойно Порошенко переміг на виборах, одразу з'явилися спекуляції на тему змін у складі уряду та інших органів влади. Новообраний президент заявив, що Арсеній Яценюк залишиться на посаді прем'єр-міністра. Але, очевидно, перестановок у керівництві держави не оминуть. Якщо вони відбуватимуться раціонально, а не за принципом переможного дерібану, то слід урахувати, що уряд Яценюка пропрацював лише близько 100 днів. За такий час глибинні перетворення економічної системи провести нереально. Можна лише задати загальний вектор змін і здійснити ротацию очільників відомств, яких реформи не торкнулися зовсім. Такий підхід потребує аналізу результатів роботи Кабміну та нової влади загалом.

НАЦБАНК

Найменше питань на сьогодні до діяльності НБУ на чолі зі Степаном Кубивим. Регулятор відпустив курс гривні у вільне плавання, відтоді щоразу вживає адекватних рішучих заходів для стабілізації ситуації. У травні на міжбанківському ринку встановилася рівновага, а курс протягом місяця перебував у діапазоні 11,8–12,0 грн за долар. Упродовж квітня й більшої частини травня Нацбанк перебував поза ринком, а 30-го числа минулого місяця зробив точкову інтервенцію, поповнивши резерви на \$215 млн. На готівковому ринку також встановилася рівновага: у квітні населення купило в банків на \$260 млн менше, ніж продало.

Щоправда, знецінення гривні негативно позначилося на балансах українських фінустанов, призвівши до дефіциту ліквідності та паніки серед вкладників. Цю проблему НБУ

також вчасно ідентифікував. Тому за три місяці діяльності нового керівництва Нацбанку було видано рефінансування на 44 млрд грн, що на 30% більше, ніж за весь минулий рік. Та ці величезні суми не мали впливу на валютний ринок (через високий курс долара), а послужили фактором стабілізації банківської системи. Тож вплив депозитів у квітні суттєво сповільнився (їх обсяг зменшився лише на 0,3% в національній валюті та на 4,1% в іноземній), у травні банкіри очікують закріплення такої тенденції. Отже, довіра населення до фінустанов відновлюється, а це головний показник результатів роботи Кубіва.

Інша річ, що НБУ дістав у спадок від попередньої влади кілька десятків проблемних банків – фактичних банкрутів. Їх штучно утримували на ринку, а часто й використовували для відмивання грошей. Але на сьогодні в 10 з них уже введено тимчасову адміністрацію у зв'язку з неплатоспроможністю. Такі фінустанови поступово виводитимуть із ринку, а найбільші з них, мабуть, націоналізують для того, щоб банківська система, уникнувши зайвих ризиків, очистилася й повернулася до активного кредитування економіки.

ЗОВНІШНІЙ СЕКТОР

В операціях із зовнішнім сектором теж є низка успіхів. У квітні рахунок поточних операцій зведено з додатним балансом \$186 млн – вперше від січня 2012 року. Це є позитивним сигналом для іноземних інвесторів, які на підставі передусім цього показника ухвалюють стратегічне рішення про вкладення коштів у країну. Тому можна очікувати суттєвого припливу іноземного капіталу, найперше у ПДВ-облігації, які уряд планує випустити вже незабаром.

Ключова проблема платіжного балансу – падіння експорту

до Росії, Білорусі та Казахстану. Зменшення вивозу продукції до РФ спостерігається вже не перший рік і, вочевидь, триватиме надалі. За грубими підрахунками, близько 1–2 млн зайнятих в Україні працюють суто на російський ринок. Щоб компенсувати довготривалі втрати в торгівлі з північним сусідом, ми повинні створити принаймні таку саму кількість нових робочих місць, орієнтованих на Захід чи внутрішній ринок. Наразі це видається нереальним для країни, яка за останні 13 років додатково працевлаштувала лише 200–300 тис. осіб. Тож створення робочих місць – магістральне завдання уряду Яценюка на кількарічну перспективу, з яким раніше в Україні не міг впоратися ніхто.

Ще одна проблема – витік прямих іноземних інвестицій

Експорт українських товарів до РФ за два роки (перший квартал 2014 до аналогічного періоду 2012 років) впав на 38%

(ПП). У лютому – квітні від'ємне сальдо ПП в Україну становило \$1 млрд. Причина – виведення грошей із країни під виглядом інвестицій представниками режиму Януковича. Зрозуміло, що ця офіційна цифра ніщо порівняно хоча б із \$32 млрд, які колишній «гарант» вивіз готівкою до Росії. Але той факт, що відплив грошей тривав і в березні, і в квітні, не робить честі новій владі, особливо керівництву НБУ, яке могло впровадити обмеження на рух капіталу одразу після свого призначення.

ДЕРЖАВНІ ФІНАНСИ

У бюджетній сфері також сталися певні зрушення. Передусім відкладено проблему держборгу завдяки залученню грошей для рефінансування старих боргів. Мільярди доларів від міжнародних донорів уже надійшли на рахунки уряду, давши змогу стабілізувати державні фінанси.

За чотири місяці доходи зведеного бюджету становили 152 млрд грн. Хоча це лише на 10% перевищує показник за аналогічний період 2013-го, однак квітневі надходження вже більші на 29%, ніж торік. Очевидно, що за-

вдячує така динаміка боротьбі уряду з тіньовими схемами режиму Януковича. Днями в Міндоходів повідомили, що у травні ліквідація податкових ям принесла в бюджет 2,6 млрд грн і що черговий конвертаційний центр з оборотом 300 млн грн знищено в Дніпропетровську.

Натомість робота митниці залишається під питанням. Зрозуміло, що внаслідок знецінення гривні купівельна спроможність доходів населення впала, а імпорт зменшився. Це підтверджує статистика: за чотири місяці падіння ввозу товарів та послуг становило 20%. Але ж курс долара зріс на 46%, а відтак вартість імпорту в гривні збільшилася. Чому ж тоді ПДВ з імпорту зменшився на 8%, а надходження від ввізного мита – на 7,7%? Недарма дехто з експертів стверджує, що багато схем часів Януковича й надалі працюють на митниці, змінилася лише кишеня, у яку потрапляють гроші.

Хай там як, а ситуація з державними фінансами значно краща, ніж торік. Дефіцит зведеного бюджету за чотири місяці становив 2,9 млрд грн, що в 6,5 раза менше, ніж 2013-го. Зрозуміло, що теперішній результат не межа. Можна провести аналогію з урядом Ющенка – Тимошенка, який у 2000-му лише завдяки ліквідації тіньових схем, зокрема в паливно-енергетичному секторі, зробив кошторис бездефіцитним, погасив заборгованість перед бюджетниками й забезпечив зростання економіки. Якщо уряд уникатиме половинчастих заходів, то результат може бути подібним. Але чи готова нинішня влада протистояти спокусі використати добре налагоджені схеми режиму Януковича на свою користь? Судячи із сьогоднішніх досягнень, до цього готові не всі.

РЕАЛЬНИЙ СЕКТОР ТА РЕФОРМИ

Показники реальної економіки залежать від дій уряду опосередковано. Тому наразі дають більше підстав для песимізму. Спостерігається падіння промисловості. У квітні його річний темп сягнув 6%. Це стосується не лише підприємств, орієнтованих на Росію (на них виробництво

Дефіцит зведеного бюджету за чотири місяці становив **2,9 млрд грн**, що в **6,5** раза менше, ніж торік

зменшилося подекуди на 20% і більше), а й тих, що задовольняють внутрішній споживчий попит. За даними експертів, частина виробників переходять на режим скороченого робочого тижня. Зрозуміло, що країна повинна переорієнтуватися на нові ринки, види продукції та технології, відмовляючись від старих, які раніше чи пізніше відімруть. Але людям без роботи від того не легше. Уряд має це розуміти й не зволікати із запровадженням змін.

Наразі ж із реформами не все просто, і на це є свої причини. По-перше, військово-політична ситуація відволікає від їх проведення. Але слід урахувати, що понад 20 років українські силові структури послідовно розвалювалися, а за Януковича – швидкими темпами. Сьогодні в боях на Донбасі народжуються нові військово, поліція та спецслужби України. І це вартє того, щоб відволікати увагу уряду. По-друге, вертикаль влади, яка тотально протя-

СКАСУВАННЯ ЄВРОСОЮЗОМ МИТ НА УКРАЇНСЬКІ ТОВАРИ – ВЧАСНИЙ І ДОРЄЧНИЙ ЗАХІД, АЛЕ ЙОГО ВПЛИВ НА ЗАЙНЯТІСТЬ БУДЕ МІЗЕРНИЙ, БІЛЬШІСТЬ НОВИХ РОБОЧИХ МІСЦЬ УКРАЇНЦЯМ ДОВЕДЕТЬСЯ СТВОРЮВАТИ САМОТУЖКИ

гом майже чотирьох років викачувала гроші, створюючи дедалі більше нових тіньових схем, не можна зруйнувати за 100 днів.

Тому й маємо ситуацію, коли за три місяці уряд зробив нібито й багато, але в кінцевому підсумку майже нічого. Частину схем режиму ліквідовано (конвертаційні центри, податкові ями, посередники в постачанні вугілля генераторам електроенергії тощо), а частина досі працює. Якесь реформи зрушили з місця (податкова амністія, підготовка зменшення кількості податків до восьми, зміна державних закупівель тощо), а про решту й не чули. Принаймні з тих 20 реформаторських законодавчих актів, які обіцяв уряд Яценюка, не ухвалено й половини. ■

Зобов'язання банків перед НБУ за лютий – квітень зросли на **36 млрд грн**

Донбас: реванш пролетаріїв

Російська зброя перетворила території, які контролюють сепаратисти, на справжній театр бойових дій. Населення підтримує заколотників, бо ті обіцяють відновлення порядку та радянських цінностей. Регіон може швидко стати новим Придністров'ям

Автор:
Тревор Фокс,
Слов'янськ –
Донецьк

Вистачило одного місяця, щоб на Донбасі все змінилося. Ще наприкінці квітня йшлося про масову активність, Антимайдан, що імітував ті самі методи, до яких вдавалися учасники протестів у Києві, але цього разу – щоб висловити недовіру новій владі країни.

Сьогодні в регіоні точиться війна. Не скрізь, а в зоні трикутника, кожна зі сторін якого завдовжки приблизно 200 км, а кутами є міста Слов'янськ, Донецьк і Луганськ.

У цьому трикутнику мешкають від двох до трьох мільйонів осіб. Дороги спорожніли. Життя зупинилося. Більшість людей не виходять на роботу. Залишаючись удома, вони намагаються захистити власні помешкання та своїх рідних. Крамниці відчинені лише кілька годин на день. Їжу купити можна, вода є, електричний струм також. Життя триває, попри все. Але в душах оселився страх. Кожен шукає хоч якийсь новини та сподівається, що його будинок не зачепить уламок снаряда.

Місяць тому переважну частину пропускних пунктів на дорогах контролювали цивільні особи з палицями в руках. Тепер

ЕКСПРОПРИАЦІЯ
ПО-ДОНЕЦЬКИ.
Деєнерівці розгромили
кілька супермаркетів
та обіграли хокейний
стадіон

блокує менше, але їх укріплено. Ними відають щедро озброєні молодики в камуфляжній формі та балаклавах.

Українська армія зберігає за собою контроль над небом, а також утримує кілька стратегічних позицій, як-от гора Карачун, де міститься телевізійна вежа Слов'янська, цивільний аеропорт Донецька, військовий аеродром у Краматорську, низка важливих пунктів на дорогах. Утім, хоч би де вона перебувала, на неї тут скрізь чатує небезпека. Повсякчас відбуваються напади. У розпорядженні бунтівників сучасні портативні протиповітряні ракети, дуже небезпечні для вертольотів.

Справжня війна – це справа професіоналів. Нині хребет сепаратистів формують досвідчені чоловіки, які прибули з Кавказу або Росії. Їм допомагають місцеві добровольці. Наступальні дії відбуваються під проводом батальйону «Восток», що з'явився ніби нізвідки. Бійців можна впізнати по шеврону сірого кольору. Кому підпорядкований цей батальйон? Ніхто не знає.

Побачити тих хлопців у дії довелося 26 травня в донецькому аеропорту. Вони пішли в

наступ, намагаючись взяти летовище в облогу, використовуючи гранатомети та індивідуальну зброю. Впадало у вічі, що чоловіки вогню не бояться, під кулями пересуваються ривками, вміють ховатися у проблемних ситуаціях та використовують свої автомати з вправністю, що виказує звичку.

Українська армія, що часто була нерішучою, намагаючись не зачепити цивільного населення, під час цієї облоги діяла жорстко. Авіація розбомбила два КамАЗи з підкріпленням. За кілька днів 34 труни, обиті червоною тканиною, повезли до Росії у величезному рефрижераторі з намальованими червоною фарбою хрестами.

Хоч як дивно, наші прикордонники випустили ту фуру без проблем, попри те що вона містила докази участі у війні іноземних «добровольців». Але ніхто не подумав, що їх варто було зберегти. Така війна...

Бій за аеропорт здавався викликом сепаратистів шойно обраному президентові Петрові Порошенку. Відтепер суть конфлікту стає дедалі зрозумілішою. Ціна питання – спроба організувати нове Придністров'я, яке неофіційно підтримує Росія,

ФОТО: СЕРГІЙ ПОНОМАРЬОВ

йну. Кілька днів тому, коли його попросили прокоментувати рішення, ухвалені лідерами сепаратистів у Донецьку, він буквально вибухнув: «В Адміністрації сидять самі брехуни! Вони не мають жодного права висловлюватися від нашого імені...»

Ось така атмосфера. Але водночас не варто тішити себе ілюзіями. Хоча керівники бунту й не знаходять спільної мови та погано координують свої дії, вони використовують ту саму термінологію та є представниками однієї політичної ідентичності: виступають проти «хунти» в Києві, проти «пугчу», проти «фашистів, яких підтримує НАТО». У цього руху власна ідеологія, яка полягає у спробі оживити в новій версії Радянський Союз.

Сепаратисти бачать себе спадкоємцями воїнів «Великої Вітчизняної», «мусять чинити спротив Америці та Німеччині», «неонацистам» та «імперіалістам». Але це ще не все. Вони також хочуть відновити «соціально справедливість» та встановити владу «народних громад».

У перші тижні конфлікту цей радянський вимір надто не впадає у вічі. Сьогодні ж він стає дедалі очевиднішим. У Донецьку та Луганську вже з'явилися «народні суди», які карають непокірних, а також секретна поліція, яку скромно назвали «НКВД».

Бунтівники мріють знову націоналізувати місцеву економіку та знищити олігархів. Звідси нерішуча спроба захопити помешкання Ріната Ахметова в Донецьку. Місцеві розгромили кілька супермаркетів та обікрали хокейний стадіон.

Отже, масмо реванш пролетаріїв Донбасу. На їхню думку, останні 20 років відбувалося «пограбування країни». Ці люди, очевидно, не виграли від змін. Тому сподіваються «конфіскувати в багатих те, що ті вкрали в бідних».

Дискурс знаходить вдячного слухача в особі місцевого населення. Брутальність і безлад? У тому винен Київ. Українську армію тут бачать «іноземною силою», яка бомбардує мирних мешканців. «Ми не терористи, а по нас стріляють», – скаржаться вони.

У перші тижні конфлікту цей радянський вимір надто не впадає у вічі. Сьогодні ж він стає дедалі очевиднішим. У Донецьку та Луганську вже з'явилися «народні суди», які карають непокірних, а також секретна поліція, яку скромно назвали «НКВД»

Олена торгує в'яленою рибою на базарі в селі Карлівка, що за 30 км на схід від Донецька. Від неї можна почути те, що й від багатьох: «Так, я голосувала на референдумі. А на президентські вибори не пішла. Київ робить усе, аби розділити людей, замість того щоб їх об'єднати». Далі скаржиться: «Ми ледве животіємо. Важко заробляємо хіба що на скоринку хліба».

Барикада, збудована сепаратистами, міститься приблизно за 100 м від ринку. 23 травня тут чотири години точився запеклий бій між батальйонами «Донбас» та «Восток». Кафе-ресторан при дорозі вигоріло вщент. Потрапивши в засідку та не маючи кількісної переваги, «Донбас» втратив п'ятьох бійців. Українцям не вдалося відбити Карлівку в сепаратистів.

Ми з'їжджаємо з великого шляху. За 3 км – село Галицинівка, колишній колгосп. Найновіша будівля тут – Палац культури імені Карла Маркса. Нещадно грюкотить двигун допотопного трактора, що проїздить повз нас. Запитуємо в тракториста, кремезного дядька з голим торсом, солом'яним волоссям та православним хрестом на шії: «Хто село контролює? Київ чи Донецьк?». «Та Бог його знає», – відповідає після хвилини роздумів.

З того битого шляху незалежна Україна видається віддаленою реальністю. Але й «Народна Республіка» сепаратистів також є абстракцією. Як і багато інших, це село – нічийна земля, на яку 20 років особливо не зважали. Хто її завоює? Сьогодні відповісти на це запитання не може ніхто. ■

ВАНТАЖ 200. У величезному рефрижераторі до Росії повезли 34 труни

ФОТО: МАРС ТИПЕЧОВ

щоб якомога довше послаблювати Українську державу. Цей новий регіон можна було б назвати «Придонбасся» або ж «Бермудський трикутник», бо йдеться про нову чорну провалину, де кожен тепер може легко зникнути, як це вже сталося з кількома групами ОБСЄ.

У регіоні панує збройний порядок під проводом парамілітарних формувань. Проте в кожному місті також спробувала встановитися альтернативна влада, що домагається керівних позицій. Координація між цими різними структурами слабка. Між місцевими сепаратистськими лідерами розгораються конфлікти. Зокрема, між В'ячеславом Пономарьовим, самопроголошеним мером Слов'янська, і тими, хто перебуває в приміщенні Донецької ОДА.

Один із конфліктів довелося побачити на власні очі. Пономарьов щодня о 17:00 дає прес-конференцію у перетвореній на форт мерії з вікнами, закладеними мішками з піском. Приїждить на броньованому синьому мерседесі з прапором «Донецької Народної Республіки» замість номерів у супроводі озброєних чоловіків. Щодня повторює, що саме зараз виграє ві-

Кримська політика України

Що втратила Українська держава внаслідок ампутації Росією її частини

Автор:
Ігор Лосєв

Уже зараз можна констатувати фундаментальні геополітичні втрати, що підважують міжнародний і регіональний статус Української держави. Країна загубила контроль над чорноморським узбережжям, зберігши тільки відносно невеликий північно-західний його відгенок, позбувшись потенційно лідерських позицій у басейні Чорного моря. Невипадково видатний український геополітик Юрій Липа писав: «Той, хто володіє Севастополем, володіє Кримом; той, хто володіє Кримом, володіє Чорним морем». Сьогодні й Севастополь, і Крим, і Чорне море прибрала до рук Росія. Україна втратила свої позиції в Азовському. Якщо раніше вона панувала в Керченській протоці, контролюючи її західний берег і острів Коса Тузла, то нині обидва береги належать РФ, Азовське море стало внутрішнім російським озером і Москва вирішуватиме, пускати українські судна з Чорного моря до наших-таки азовських портів Маріуполя й Бердянська чи не пускати, заблокувавши нам таким чином металургійні центри Південного Сходу.

Якщо подивитися на мапу, то геополітичне становище України стало вкрай кепським: від Чернігівщини до півдня Донеччини, від Херсонщини до Придністров'я (а з урахуванням території Білорусі навіть ще більше) її із трьох сторін (північ, схід, південь), а коли зважити на військовий контингент РФ у так званій Придністровській Молдавській Республіці, то й із чотирьох, узятю в оточення Росії. Оборонятися було б важко. Зайве й казати, що така конфігурація кордонів України та російських військових угруповань по-

стійно провокуватиме Кремль, спонукатиме його остаточно позбавити Україну виходу до моря, ліквідувати її як морську державу. Якщо таке станеться, вона матиме вигляд протекторату Богемія і Моравія замість повноцінної Чехо-Словаччини...

Газоносний шельф України в Чорному морі також значною мірою втрачений разом із потужною видобувною компанією «Чорноморнафтогаз», що її захопили російські окупанти.

Утрачено найкращі військово-морські бази України в Севастополі, Феодосії, Керчі, Донузлаві. Десятки тисяч кримчан (кримських татар, українців, росіян та ін.) стали біженцями, їхнє життя зруйноване. Українському народові брутальним актом агресії та окупації завдано дуже болісної травми. Соборність країни втрачена. Її відновлення має стати стратегічним завданням нації, національною ідеєю. Відчуваючи такі настрої, практично всі топ-політики країни (Порошенко, Тимошенко, Гриценко, Ляшко та ін.) на президентських виборах обіцяли повернути Крим Україні. Але це передбачає величезні зусилля. Крим легко здали, а повернути його буде дуже важко.

Поки що все залишається на рівні розмов і гасел. У Києві уже відбувся з'їзд кримчан, що змушені були тікати з рідної землі під тиском окупантів та колаборантів. Ці люди скаржилися на відсутність реальної допомоги державних органів. Біженці опинилися поза правовим полем України, маючи проблеми із судовим захистом своїх прав, труднощі з користуванням рахунками в українських банках, із перенесенням свого бізнесу на материкову Україну тощо. Житло вони мають тимчасове, а

перспективи геть невідомі. Офіційний Київ зволікає із законом «Про статус вимушених переселенців», кажуть, що його готують, але Верховній Раді постійно ніколи, весь її час забирають турботи, пов'язані зі змінами в Конституції, що мають зробити главу держави безправною лялькою і зруйнувати вертикаль влади, зробивши подарунок сепаратистам у регіонах та Путіну. Правильно стверджують деякі громадські діячі, що антитерористичну операцію треба починати з Верховної Ради, Кабміну й Адміністрації президента...

Показово, що маленька Грузія після війни 2008 року сформувала Міністерство реінтеграції окупованих територій, а в Україні обіцяли запровадити посаду віце-прем'єра із цих питань, відповідного міністра... Однак поки що нічого немає, тим часом десятки тисяч кримчан, а тепер уже (внаслідок «дуже вдалої» політики нинішньої влади) й колишніх жителів Донецької та Луганської областей щодня стають жертвами байдужості й безвідповідальності київської

анексію. Київ має підтримувати різноманітні зв'язки зі своїми прихильниками на півострові, систематично нагадуючи про українську державну належність Криму й тимчасовість окупації, як і путінського деспотичного режиму загалом. З огляду на це вкрай важливим є створення спеціальної радіостанції, приміром за назвою «Український Крим», що працювала б на місцеву аудиторію українською, кримськотатарською та російською мовами. Тут стали б у пригоді традиції радіостанцій «Свобода» й «Вільна Європа». Журналісти обов'язково повинні бути талановиті й креативні, бо невігласів і нездар у вітчизняних ЗМІ хоч греблю гати... Не завадив би й супутниковий телеканал, який приймали б на території Криму. Слід подумати про шляхи постачання окупованого півострова газетами, журналами, книжками й листівками. Крім того, потрібні відповідні сайти. Лише тоді жителі АРК відчуватимуть, що їх не забули й не здали.

Українська держава має обов'язок захищати свою цілісність у міжнародних судах, а це означає необхідність регулярної підготовки грамотних в юридичному відношенні позовів проти країни-агресора.

Без цього всі заяви, що «ми ніколи не визнаємо анексії Криму», «ми повернемо Крим Україні», «Крим усе одно буде українським», нічого не варті. Це будуть лише слова, слова,

бюрократії, бездарної і невмілої, здатної працювати лише на власний інтерес.

І це тоді, коли дуже важливим стає формування комплексної (економічної, правової, дипломатичної, культурної, інформаційної, військової, прикордонної тощо) кримської політики держави Україна.

Постає необхідність шукати нестандартні, евристичні рішення вкрай складних проблем. Зокрема, як підтримати прихильників України, що залишилися в Криму; як допомагати тим, хто був змушений його покинути; як в умовах окупації і жорсткого тиску Кремля та його репресивних структур підтримувати кримськотатарський народ. До речі, він потребує сприяння не лише на півострові, а й на рівні міжнародних інстанцій, де надія на українську дипломатію.

У світовій політиці на всіх інтернаціональних форумах Україна повинна постійно порушувати проблему Криму, не даючи змоги Росії тихо і спокійно його перетравлювати, а світовій громадськості – забути про цю нахабну

У СВІТОВІЙ ПОЛІТИЦІ УКРАЇНА ПОВИННА ПОСТІЙНО ПОРУШУВАТИ ПРОБЛЕМУ КРИМУ, НЕ ДАЮЧИ ЗМОГИ РОСІЇ ТИХО І СПОКІЙНО ЙОГО ПЕРЕТРАВЛЮВАТИ

слова... Причому вербальні зусилля без реальних дій тільки дискредитуватимуть Україну, як колись КНР – нескінченні «китайські попередження» у зв'язку з порушеннями її повітряного простору іноземними військовими літаками. Нині Пекін має потужну систему ППО, тож необхідність «попереджувати» зникла.

Новообраний президент України Петро Порошенко також обіцяє повернути Крим «еконо-

мічними і юридичними засобами». А хіба Росія забрала його саме таким чином?

Перш ніж говорити про повернення півострова, треба чітко з'ясувати, як його було втрачено, розібратися в усіх помилках, нехлюйстві та зраді, виявити всіх винуватців на різних рівнях влади України й дати їм належну юридичну оцінку, зокрема проаналізувати діяльність під час кримської кризи керівництва Верховної Ради, Кабінету Міністрів, Адміністрації президента, Міністерства оборони, Генерального штабу, МВС, СБУ.

Дуже важливо всіма політичними й дипломатичними кроками України навіть символічно не легітимізувати анексію української території. Зокрема, викликає подив одна з перших заяв переможця президентських виборів Петра Порошенка: про його прагнення підписати нову безпекову угоду з Російською Федерацією. Розпочавши агресію проти України й захопивши Крим, остання знехтувала цілою купою угод, то який же сенс укладати з нею ще одну, яку вона теж може в будь-який момент зігнувати? Москва не випадково раз по раз починає загравати з Києвом, демонструючи готовність до перемовин. Це робиться з метою відірвати Захід від України, розколоти неформальну коаліцію його країн, показати, мовляв, те, що відбувається, – суто двосторонній конфлікт, «давний спор слов'ян между собой» (за Пушкіним), і тому Захід може заспокоїтись і в ці справи не втручатись. А опинившись із Україною сам на сам, Кремль диктуватиме умови державі, що буде реально ізольована.

Такий підхід вигідний саме країні-агресору, окупанту, що хоче бути з жертвою віч-на-віч. Тоді як Україна, навпаки, має прагнути максимальної інтернаціоналізації конфлікту. Нині метою Кремля є приспати увагу світової громадськості до кримського питання. Хочеться вірити, що колишній міністр закордонних справ України Петро Порошенко це усвідомлює.

Питання повернення Криму стане найсерйознішим іспитом національно-державної спроможності українського суспільства. ■

Хроніки Гідності

Як змінювались українці, Україна та Майдан упродовж останніх шести місяців

Перша сторінка новітньої історії України – ніч із 21 на 22 листопада 2013 року. Злива, у калюжах віддзеркалюється прапор ЄС, на зображенні якого «замкнуло» екран Будинку профспілок. На майдані Незалежності – кілька сотень киян. Молодь, журналісти, громадські активісти й «вічні революціонери» – люди, які давно намагалися виступати проти режиму Януковича. Кілька годин тому Кабмін несподівано згорнув підготовку до підписання Угоди про асоціацію з ЄС. Лідери опозиції передбачували закликали громадян вийти на вулиці. Але за три дні, лише 24 листопада. Втім, уже 21-го соцмережі зарясніли повідомленнями на кшталт «...ну, я на Майдан». Магомед сам прийшов до гори...

Студент Могилянки читає вірш Андруховича з імпровізованого «броньовичка»: «Все на світі можна підняти з руїни, крім живої крові, як ми вже знаємо...» Після юнака мікрофон бере Євген Карась – лідер С14. Щось подум'яно розповідає. Вже за кілька місяців він буде в розшуку, йому світитиме 15 років (Карась тим часом питиме ранковий кефір під перевернутим портретом Януковича в одному з кабінетів давно захопленої і не раз відвойованої Київщини, до якої навесні балотуватиметься). Ось Євген Нищук, майбутній міністр культури. Його промову фільмує журналіст Дмитро Прихно, усміхнений хлопець, якому за тиждень розіб'є голову «Беркут». У лютому він практично попрощається з батьками телефоном і на ту саму стареньку камеру знімає вже зовсім інший Майдан – вогняне пекло, над яким свистять кулі й лунає пісня: «Український повстанче, в бою не відступай!...»

Це будуть уже зовсім інші люди. Зовсім інша країна. І, певно, вже зовсім інший світ. Але того ще ніхто не знає...

Автор:
**Валерія
Бурлакова**

«БАТЯ, СТАРАЙСЯ!»

Мирний протест. 21–30 листопада

У перші дні «стихийного» Майдану, основна маса прихильників якого збирається лише ввечері, після роботи, на площі – ані наметів, ані якоїсь серйозної інфраструктури. Хіба що гарячий чай, пісні й парасольки, якими завбачливі люди прикривають незабачливих. А ще лідери опозиції, змушені подеколи з'являтися перед очі киян, що взяли фальстарт. Одного вечора політики попрямують із Майдану просто в метро – роздавати лис-

тівки і просити жителів міста вийти на заплановану недільну акцію.

Протест, кажуть, має зібрати 50 тис. осіб – тоді проігнорувати вимоги людей влада не зможе. Ніхто й гадки не має, що на вулицю вийдуть сотні тисяч. Але не почують і їх.

Сутички, певна річ, трапляються. Так, увечері 24 листопада, після першого віча, активісти стикаються з «Беркутом» та сотнями «тітушків» біля будівлі Кабміну. Силовики ще не застосовують гранат, а тим більше зброї. Лише газ та кийки. І все одно кількісне співвідношення тих, хто рветься в бій, і тих, хто воліє просто спостерігати за бійкою (чи взагалі лишається на Майдані та Європейській), яскраво засвідчує: проливати кров ніхто не хоче.

Один із опозиційних депутатів оголошує рішення штабу: йти геть від Кабміну, бо потрібно «втримати площу». На той момент Європейську. Адже саме там упродовж наступних

21–30 Листопада

Вимоги:

- відставка уряду Азарова через зраду національних інтересів;
- скасування рішення про призупинення підготовки до асоціації з ЄС, підписання Угоди про асоціацію;
- (у разі не підписання – імпічмент Януковича через зраду національних інтересів)
- звільнення Юлії Тимошенко

Цитати:

«У перші дні Майдану організації справді фактично не було. Ми просто стояли біля сцени і співали пісні. Не було навіть охорони».

Андрій Парубій у розмові з Тижнем

«Коли вперше пішов із дружиною на Майдан, у метро було повно людей. Ми ж бо знали, що їдемо на Майдан. Але гадки не мали, куди їдуть усі вони. А потім у вагоні хтось гукнув: «Слава Україні!». Решта відповіла: «Героям слава!». І я зрозумів, що ми всі разом. Ми одне одного впізнаємо. І тут усі свої. Ворогів немає».

Сашко Лірник у розмові з Тижнем

«На перших велелюдних акціях у Києві для мене стало очевидно, що характер змін у результаті революції не буде остаточним. Ітиметься не просто про реалізацію задекларованих цілей Майдану – буде спроба якщо не реставрації, то часткового відтворення еліт, які було усунуто від влади режимом Януковича 2010 року. Це було зрозуміло з характеру формування стратегії Майдану на штабних нарадах у Будинку профспілок. Незважаючи на настрої, який домінував тоді на площі та який потребував швидкого переходу до рішучіших дій, стратегію позиційного протистояння Штаб національного спротиву прийняв цілком свідомо. Вона була надзвичайно важкою для реалізації багатьма тисячами майданівців. Люди мерзли в найлютіші морози без чіткого плану дій, без конкретної перспективи, яку не озвучували керівники, і породжувала дуже різні емоції – від зневіри до бажання радикальних дій. Ці емоції зіштовхувалися, породжували численні дискусії, що вже тоді перетворювало Майдан на щось цілком окреме від сцени, відданої парламентській опозиції та громадським діячам».

Юрій Михальчишин у розмові з Тижнем

кількох днів збиратиметься «політичний» Євромайдан – десятки тисяч протестувальників під проводом опозиції. Заглядатиме туди й «Беркут». На Майдані тим часом буде Євромайдан аполітичний – здебільшого студентський, із піснями, танцями й закличками уникати нетолерантних гасел на кшталт «Смерть ворогам!».

У ніч із 26 на 27 листопада (чи то задля економії, адже, за чутками, до придбання Майданом власної сцени коштом Ігоря Кривецького оренда техніки обходилася дуже дорого; чи то через зневіру своїх лідерів у реальних перспективах виступів) опозиція вирішить об'єднати протести. Люди з Європейської площі прийдуть на Майдан. «Далі – аста ла віста, як кажуть у сонячних країнах», – «оптимістично», але чесно прокоментує розвиток подій один із непровладних нардепів.

Майдан почне занепадати й, на думку багатьох, остаточно перетвориться на «дивну дискотеку». Втім, нове життя йому дасть несподіване рішення тодішньої влади: розігнати мітингувальників, котрі, як чимало кому здавалось, незабаром і так розійшлися б... Рішення хибне і, як часто зазначають, вигідне насамперед опозиції. Однак цілком класичне для режиму Януковича, за часів котрого так само, але при меншій увазі громадськості закінчувались і владівський Майдан, і десятки інших акцій протесту.

«БАТЯ, ТЫ ПЕРЕСТАРАЛСЯ»

Тримаючи оборону.

30 листопада – 19 січня

«За п'ять хвилин друга ночі, десь між Рівним та Житомиром. Заправка працює як у годину пік. Народ заходить, справляє малу потребу, бере гарячу канাপку, їде далі. На Київ. І тут не студенти, а дорослі сорокарічні дядьки. У більшості, мабуть, немає фейсбуків-твітерів, але вони підірвались і їдуть своїми автівками. Бо їм є що втрачати. І кого втрачати. На Євромайдан їдуть сотні й тисячі. [...] «Тобі п...ць, Янукович», – і це не студенти». Такий пост напише вранці 1 грудня у своєму Facebook користувач Ярема Дух – один із багатьох українців, що вирушать на віче до Києва. До столиці, яка вже повстала й виїшла на Михайлівську площу висловитися проти «йолки на крові» (адже саме необхідністю готуватися до Нового року мотивувала влада кровопролиття наприкінці листопада). Саме в ці дні суттєво зміниться соціальний склад Майдану: відтепер тут стоятимуть усі.

30 Листопада – 19 Січня

Нові вимоги:

– повернення до легітимної Конституції
– не дати можливості Вікторові Януковичу підписати угоду про вступ України до Митного союзу (віче 15 грудня)

Цитати:

«Стріляти ніхто не буде. Я не знаю, яким треба взагалі бути відмороженим... Ніхто не виконає такого наказу. Тому що це... Це вже все».

Боєць «Беркута» в розмові з *Тижнем*

«Я щодня на Майдані, у лікарнях, у судах бачу людей, які готові за цю перемогу віддати все. Спілкуючись із міліцією по той бік барикад, такого бажання, такого горіння не бачила. Вона просто жорстоко виконує наказ, за що отримує гроші. Тому ми не маємо права програти, в нас вірять люди. Майдан – останній форпост проти диктатури. Мусимо його втримати, розвинути, що вже відбувається, зважаючи на поширення Майдану в регіонах... І перемоги».

Леся Оробець у розмові з *Тижнем*

Хоча чимало людей і в ці дні не підтримуватиме «наступу» на владу (на кшталт бійні на вулиці Банковій під час спроби штурму АП 1 грудня чи примусового зняття масок із бійців «Беркута» після подій під Святошинським судом 11 січня), того факту, що Майдан має реальних ворогів і повинен від них захищатись, не заперечуватиме вже ніхто. Так він почне дорослішати. А з ним і нація.

«На Михайлівській площі, коли ми зібралися після розгону Майдану в ніч на 30 листопада, обстановка стала справді напруженою. Було очевидно, що «Беркут» готовий на будь-які дії. І покалічені хлопці та дівчата – свідчення цього, – розповідатиме в інтерв'ю *Тижню* Андрій Парубій. – Тому, коли ми повернулися на Майдан мільйонним маршем, почалася справді масштабна організаційна робота. Усі розуміли, що ми тут надовго, отже, треба організувати все системно. Передусім охорону». Так, на площі з'являться перші барикади, перші сотні Самооборони, перші десятки наметів... У розпорядження протестувальників перейдуть Будинок профспілок, Жовтневий палац та захоплена 1 грудня КМДА...

8 грудня, під час чергового віча, що дістало назву «Марш мільйона», Турчинов оголошує про початок блокування урядового кварталу. Мітингувальники вирушають туди й створюють «кордони» революції – барикади та наметові міс-

течка біля владних будівель. Падає Ленін.

Утім, «падають» і нові блокпости: їх доводиться здати вже 9 грудня. «Заблокувавши урядовий квартал, ми розраховували, що на барикадах буде величезна кількість людей... Але замало протестувальників», – пояснить поразку комендант Майдану.

Однією із ключових у цьому періоді стає ніч із 10 на 11 грудня: спроба штурму Майдану. Силовики знищують барикади й оточують площу. Тривожно гудуть дзвони Михайлівського Золотоверхого. І на допомогу тим, кого ще вчора було «замало», вирушають тисячі киян. Учасникам протесту

**ДЛЯ КОЖНОГО, ХТО БУВ
НА МАЙДАНІ Й ПІДТРИМУВАВ
ЙОГО, ВІН ТРИВАТИМЕ
ЗАВЖДИ**

вдається вистояти.

22 грудня створено Всеукраїнське об'єднання «Майдан». 29 грудня Автомайдан відвідує «Межигір'я»... Життя мітингувальників у центрі столиці легким не назвеш. Утім, попри постійні сутички, лютий холод, репресії проти незгодних, вони залишаються на місці. На думку багатьох, цього не достатньо. «Майдан стоїть уже майже місяць, виходить мільйон рішуче настроєних людей, а в результаті – лише «дикі танці». Не я, а весь той мільйон скандує:»

«Треба діяти!» – дорікає опозиції Сашко Лірник.

І Майдан таки народжує активну протидію. Зрозуміло це стає 16 січня 2014 року – у день, коли українці знову прокидаються «в новій країні». З порушенням процедури голосування Верховна Рада ухвалює диктаторські закони, відкриваючи й без того вторований шлях до репресій. Майдан не лякається й не розходиться. Він надягає на голови друшляки замість відтепер заборонених касок і живе звичним життям... іще аж три дні.

«БАТЯ, МЫ СТАРАЕМСЯ»

Війна. 19 січня – 21 лютого

19 січня. Чергове віче, на яке збираються обурені новими законами люди, переростає у тривале запекле протистояння з міліцією на Грушевського. Розподіл на «мирних протестувальників» та «провокаторів» зникає остаточно. Бабусі приносять на вогненні барикади лимони та молоко: кажуть, рятує від газу. Дорослі жінки подають розібрану бруківку й розливають «коктейль Молотова». Пліч-о-пліч б'ються 17-річні хлопці та 70-річні дідусі. Так само поруч лежать у медпункті.

22 січня, в День Соборності, гинуть перші люди: Михайло «Локі» Жизневський та Сергій Нігоян. «Святить ножі, бо це війна...», – закликають товариші Локі в повідомленні про його смерть на сайті УНСО.

Жертви серед протестувальників не зупиняють боїв на Грушевського. Палають шини. «Наші Крути тут», – пишуть на стінах. Нервово курять лікарі біля розтрощеного «Беркутом» медпункту. Нова кров – кожні 15 хвилин. Кулі розтрощують скло лижних окулярів... На світанку 23 січня хлопці в масках вішають на паркан бібліотеки величезний жовто-блакитний прапор. «Воля», – написано на жовтому. «...або смерть», – не додано, хоча місця ще безліч. Це й так зрозуміло.

Майдан виходить із берегів. У регіонах захоплюють обласні та міські адміністрації. Так починається активна фаза перемовин опозиції із владою. Втім, без реальних результатів. І на самому Майдані чіткішим стає розуміння, що вороття немає. «Якщо програємо – програємо все. [...] Де-факто втратимо незалежність. До того ж нам нікуди відступати. Ми вже пройшли точку неповернення. Тому є один варіант – виграти,

19 СІЧНЯ – 22 ЛЮТОГО

Нові вимоги:

- скасування диктаторських законів;
- відставка Януковича

Цитати:

«Нездатність влади почути людей спровокувала радикалізацію мирного протесту. Доведені до відчаю, вони почали діяти так, як діє вулиця, – відповідати силою на силу. Зупинити це вже було неможливо».

Леся Оробець
у розмові з *Тижнем*

«Поza законом уже перебуває весь Майдан, усі люди тут є «учасниками масових заворушень»... У цій країні фактично будь-яка нормальна людина поза законом. Тому що закони цієї держави злочинні!»

Євген Карась у розмові з *Тижнем*

якщо хочемо вижити. Якщо хочемо жити у вільній країні. Або всіх нас посадять, принаймні активних людей. У найкращому разі. У найгіршому – знищать фізично. Зараз це зрозуміло всім», – підкреслює в інтерв'ю нашому виданню комендант КМДА Руслан Андрійко (див. *Тижень*, № 5/2014).

Уранці 18 лютого Майдан планує вирушити в «мирний наступ» – до ВР, де саме мають розглядати зміни до Конституції України і обмежити повноваження президента. У багатотисячних лавах – опозиційні народні депутати, дівчата й жінки, хлопці у краватках, які відразу після акції планують піти в офіси, сиві чоловіки і, звісно, бійці загонів Само-

осіб, однак зниклих безвісти досі залишається близько 100. Активісти й нардепи, що були біля ВР 18-го, згодом свідчитимуть, що бачили, як силовики вивозили деформовані та обезголовлені тіла (серед бійців Небесної сотні таких ушкоджень немає).

Ввечері 18-го влада відкрито анонсує жорстку зачистку Майдану. Із гучномовців силовиків лунає «прохання» до жінок та дітей, яких на ньому безліч. Їм пропонують покинути площу, «оскільки там відбуватиметься антитерористична операція». Провести її обіцяють на всій території України.

У місті не працює метро. Таксистки піднімають ціни до небес. Кияни з лівого берега йдуть на Майдан пішки... Вирушають на палаючу площу і люди з інших куточків України. Траси, що ведуть до столиці, влада засипає піском. Палає Будинок профспілок. Утім, Майдан стоїть. «Не бійтеся, ми безсмертні», – каже хтось зі сцени. Починається друга хвиля протестів у регіонах. Зокрема, у Львові й Тернополі штурмують будівлі силових відомств. Кияни об'єднуються й полюють на тітушків біля власних будинків. Мешканці багатьох міст стоять на блокпостах, щоб не пускати до столиці підкріплення для силовиків та тітушків. Легають на залізничні колії...

Утім, Янукович не збирається йти на поступки. На Майдані тривожно й доволі мало людей – здається, тут тільки ті, хто готовий померти. «Під час першої стрілянини протестувальників на площі було не

НА МАЙДАН ДОСІ ПРИНОСЯТЬ КВІТИ. ЧОРНІ БУДИНОК ПРОФСПІЛОК. УТІМ, КИЯНИ ВЖЕ НЕ ПРОКИДАЮТЬСЯ СЕРЕД НОЧІ В ХОЛОДНОМУ ПОТУ

оборони.

Колона дістається до ВР, де вже невдовзі починаються сутички із силовиками. Вони тривають не одну годину і швидко перекидаються на інші вулиці міста. Палають офіси Партії регіонів та вантажівки, що перероджували прохід в урядовий квартал. Увечері займається Майдан. Гинуть люди. Набагато більше, ніж загальновідомо: за офіційними даними, в день «Мирного наступу» лави Небесної сотні поповняють 14

так уже й багато. Минула ніч. День. Ну, думаю, зараз Київ повстане! Багатомільйонне місто! Тисяч двісті вийде – і буде нормально. Цієї кількості вистачить, набереться критична маса, щоб задавити «Беркут». І ніхто не вийшов... Аж поки із Західної України підтяглися люди», – вже навесні наважиться на чесність у розмові з **Тижнем** звільнений завдяки Майдану Віталій Запорожець.

Вранці 20 лютого загинуть десятки людей. Майдан перетвориться на цвинтар, де лежать прикриті державними прапорами хлопці. Тут їх згодом відспівуватимуть. Головним маршем Небесної сотні назавжди стане лемківська «Плине кача» – улюблена пісня Локі, одного з перших, хто віддав життя за Україну.

Разом із тим станеться злам системи. 21 лютого лідери опозиції підпишуть із Януковичем угоду про «врегулювання кризи в Україні». Втім, увечері після їхнього виступу на сцену вийде сотник Володимир Парасюк і оголосить, що Майдан не чекатиме дива. І якщо Янукович не піде у відставку до ранку, Самооборона почне штурм. Янукович втече.

22 лютого ВР проголосує за його відсторонення.

«ВІТЯ, ЧАО!»

Формування влади та маргіналізація вулиці. 22 лютого – ...

Майдан потопає у квітах та свічках. Але водночас тут вирішують поточні справи й формують нову владу, принаймні умовно пропонуючи

присутнім на черговому вічі кандидатів на посади міністрів. А насправді 26 лютого людей просто ставлять перед фактом.

На сцену піднімається якийсь сотник. Він пояснює, що хотів би побачити біографічну довідку кожного з кандидатів на посади й почути, якими будуть їхні перші 10 кроків – інакше як їх погоджувати? І взагалі, пропонує чоловік, нумо до Ради на 10-ту ранку. Бо революцію зливають.

«Ніхто нікого не зливає», – запевняє його інший сотник. Майдан, на якому відбудеться ще не одне віче, поволі порожніє. На місце вчорашніх бійців, більшість із яких їде додому, приходять заплачені активісти. Зокрема, не шкодує грошей на власних «воїнів світла» претендент на крісло міського голови Києва Микола Катеринчук. З'являються тут і люди несимпатичного багатом Арсена Авакова, проти кандидатури якого на посаду міністра внутрішніх справ на вічі 26 лютого висловлювалося чимало людей, – представники Самооборони, що згодом врятують від розлученого натовпу полковника МВС Сергія Асавелюка та начебто через непорозуміння почнуть бійку з учасниками ходи на честь Небесної сотні.

На Майдан досі приносять квіти. Досі чорніє над серцем столиці Будинок профспілок. Утім, кияни вже не прокидаються серед ночі в холодному поту з думкою: «Чи не розганяють? Чи стоїть? Чи не треба їхати?..» В Україні закінчується революція і починається війна. Проте насправді революція не закінчується ніколи.

І нехай із трояндами на головну площу скоро йтимуть лише на роковини загибелі хлопців, Будинок профспілок знесуть чи відреставрують, а в центрі не буде жодного намету, для кожного, хто був на Майдані й підтримував його, він триватиме завжди. Незалежно від зміни лідерів, підписання чи непідписання будь-яких угод, від перебігу війн та євроінтеграційних процесів. Хоча б тому завжди актуальними залишаться найпростіші, «неофіційні» й водночас головні вимоги тих днів. Не «проти Росії». Не «за Європу». Не за Європу, а за медикаменти в лікарнях. Не за Європу, а за чисте сумління. Не за Європу, а за Україну без хабарів. Не за Європу, а за те, щоб смерть десятків людей, із якими пощастило стояти пліч-о-пліч, не була марна. ■

ВІД 22 ЛЮТОГО

Вимоги:

- контроль влади;
- стояти до «повного перезавантаження всієї влади»

New Non Fiction Books from EU

К Н И Г А Р Н Я

м. Київ
вул. Лисенка, 3
тел.: (044) 235-88-54

www.book-ye.com.ua

Коли наступний Майдан

За що борються українці в часи незалежності, маючи власну державу, чому виходять на протести, скидають владу і гинуть на полі битви? Чи не є ця боротьба лише етапами незавершеної війни за справжню державність?

Записав
Роман
Малко

Уже втретє за останні десятиліття Україну збудують революції. Цього разу в хід пішла справжня зброя, гинуть люди. Вкотре поваливши ненависний режим, замість радісної перемоги нація дістала ще більше клопо-

тів, опинившись фактично перед загрозою втрати державності. І хоч як це парадоксально, відчайдушна боротьба за право жити так, як подобається, лише набирає обертів. Скільки ще українцям доведеться виходити на Майдан,

щоб досягти нарешті своєї мети, і якою є та мета? Чи усвідомлюють вони, чого хочуть насправді та якою мала би бути українська мрія? **Тижень** спробував дізнатися про це в представників різних полісил. ■

Ірина Геращенко,
народний депутат, УДАР:

Перша революція подарувала Україні незалежність. Друга підтвердила, що українці можуть боротися за право обирати владу, а третя, по суті, як ми зараз бачимо, ще не закінчена, за наш суверенітет. Бо насправді Радянський Союз упав, але система не змінилася.

У тому сенсі, що є держави, які не погоджуються з існуванням незалежної України, тому сьогодні ми виборюємо наш суверенітет. Україна вперше платить таку високу ціну, і від того просто клубок у горлі й серце стискається. Взагалі ця революція стала можливою тільки тому, що критична маса українців, які відчували свою належність до України не радянської, до України європейської, сформувалася, а кінець буде тоді, коли путінський режим переконається, що дороги до new-СРСР немає.

Андрій Шевченко,
народний депутат, «Батьківщина»:

Я думаю, що за всіма тими революціями стоїть щось набагато інтимніше, ніж держава, державність і навіть державна незалежність. Щось глибоко персональне, свобода, гідність, почуття самоповаги. Це таке вічне уявлення про справедливість, про добро, про зло. Революція з погляду ухвалення рішень є дуже інтимним процесом. Повинно щось таке статися в лю-

дині, коли вона розуміє, що не має права далі мовчати, вона мусить піднятися над своєю безпекою, над турботою за власне життя і зробити якісь такі мужні речі. У цьому сенсі ми живемо в нещасний і водночас щасливий час. Нещасний, бо бачимо, якою ціною відбуваються зміни: життя дуже важке. А щасливий, бо вже тричі були свідками цього революційного підйому: 1991-го, 2004-го, 2014-го. Думаю, свобода – це не річ, яку можна один раз здобути, закатати в консервну банку і за потреби відкривати та по ложечці брати, а те, що потребує постійного підтвердження. І разом із тим усі помилки, які були, не є підставою вважати революції неправильними. Че Гевара не мій ідеологічний кумир, але я не висловлюся краще за нього. Він сказав: «Навіть якщо ми провалимося, це не означає, що революція була не права». На мою думку, це стосується і тих трьох революцій, які ми бачили в Україні.

Ярослав Сухий,
народний депутат (колишній член фракції Партії регіонів):

Незалежність звалилася на нас у вигляді Ельцина, який виліз на танк. Впала на голову – і здобули ми незалежність. Тож можемо сказати, що люди справді виборюють, шукають своє місце. І Україна зараз переживає той процес, який мала пережити ще тоді. Навіть ті пи-

тання, що звучать до влади, проблеми, претензії – ніхто ж нікому нічого не висував. Вибори то й вибори, обрали й Слава Богу, і знову й одразу не те. Я навіть уже так думав, коли обрали Кравчука. Ні, не той, не такий. Чому? Економіка розвалена. Обрали Кучму, генеральний директор, колишній прем'єр-міністр. Ні, Кучму геть, Кучму геть! Майдан. Тільки Віктор Ющенко, лише він. Ооо! Ющенко «казьол», Юля на нього, він на неї. Все. Тільки Янукович, він тверда рука. Тверда рука як навела, то по цей день кашляємо. Чому? А є велике питання в тих Майданах. Коли рівень політичної культури задовольнятиме все суспільство, тоді вони відіграватимуть позитивну роль.

Олег Ляшко, народний депутат,
лідер Радикальної партії:

Якщо Помаранчева революція була проти фальсифікації президентських виборів на користь Януковича, то нинішня є Революцією гідності. Це бажання людей жити в європейській, вільній країні й усунути від влади режим Януковича. Цілком очевидно, що всі ті революції об'єднує вибудована в нас олігархічна система влади, яка не дає можливості людям у легальний спосіб відстоювати свою позицію, і що всі вони є наслідками тієї системи. Революції сприяють формуванню громадянського суспільства, українського народу як нації. Здається, Коновалець казав: «У вогні перетоплюється залізо у сталь, у боротьбі перетворюється народ у націю». Тому все це етапи становлення українського народу та української нації.

Юрій Сиротюк,
народний депутат, «Свобода»:

Два останніх Майдани – це продовження боротьби за незалежність, за ідентичність. Перша національно-визвольна революція 1991 року не була закінчена, не була проведена люстрація й не усунута стара компартійна верхівка, не знищена Радянська Україна. Друга революція 2004-го, коли люди піднялися за соціально та національно справедливий, що головне, українську Україну, була зраджена. На жаль, залишки совєцької системи, а саме спроби її апгрейду, призвели до того, що українці не здобули справжньої незалежності, не збудували справжньої державності, а отже, не досягли основних цілей, які ставить перед собою будь-яка нація: збереження ідентичності й захист прав її громадян. І Майдан-2004, і те, що відбувається нині, – це спроба розпочати нові національно-визвольні змагання, доказ того, що не можна отримати нову державу, не знищивши і не усунувши попередньо всіх наслідків окупації. Ми намагались одночасно будувати нову Україну і далі розбудовувати радянську. Фактично в нас були дві країни і дві ментальності. Тому те, що нині спостерігаємо на Сході, – то війна України української, європейської з Україною совєцькою.

Зараз це не просто боротьба проти Януковича, Путіна чи корупції, а боротьба за себе, за збереження власної ідентичності. Бо незалежність – то форма, вона повинна мати зміст, і її зміст – ідентичність. Зараз, на жаль, ведеться активний наступ на українську ідентичність. Нам знову намагаються втовкмачити в голову, що це революція не за мову, не за історію, не за націю, а за якісь абсурдні речі. З одного боку, нав'язують думку, що Україна – то така собі ліберальна країна, яка просто калькує всі європейські цінності незалежно від того, які вони, а з другого – прагнуть зберегти ту стару, постсовєцьку ідентичність і на її основі збудувати на Сході України «Русській мір». По суті, робиться спроба денационалізувати зміст Революції гідності. І коли це вдасться, обов'язково буде нова хвиля революції – національної. Я не вірю в Україну, навіть дуже економічно справедливую, дуже соціально правильную, дуже правову, але неукраїнську. У якій не буде різниці, «на каком языке», якої віри, якої крові. Для мене незалежність неможлива без українськості. Мені нецікава європейська, правова і соціально розвинена неукраїнська Україна. Я не бажаю жити в другій Росії чи навіть у другій Німеччині. Хочу жити в європейській Україні. Відповідно до форми незалежності треба додати зміст: ідентичність, українськість. Найважливішим критерієм є Шевченкове «в своїй хаті своя й правда, і сила, і воля». Нереально провести в Україні докорінні зміни, побудувати якісну соціально-справедливу економічну державу, не демонтувавши постсовєцьку олігархічну систему влади і власності та не створивши натомість економіку середнього класу. Але цей середній клас знову ж таки не може бути ані французький, ані іспанський. Ми можемо виховати лише отого куркуля, громадянина, який у часи козаччини чи в будь-які інші був фундаментом української державності. У Європі немає жодної країни, яка не є національною, і цього ніхто не заперечить. Просто вони вже збудували свої національні держави і йдуть далі.

Тому треба зрозуміти, що змагання в нас триватимуть доти, доки нам, українцям, не буде забезпечено основні громадянські права й доки не відстоїмо своє право на ідентичність, доки не побудуємо Україну українською, як німці збудували німецьку Німеччину, французи – французьку Францію, а потім уже до того всього додавали ліберальні цінності, соціальну справедливість тощо. Ми ганяємося за всім: економікою, реформами, соціалкою, але чомусь не хочемо забезпечити основне право корінної нації: бути собою. Поки ми не реалізуємо цього, революція розгорятиметься.

Тому треба зрозуміти, що змагання в нас триватимуть доти, доки нам, українцям, не буде забезпечено основні громадянські права й доки не відстоїмо своє право на ідентичність, доки не побудуємо Україну українською, як німці збудували німецьку Німеччину, французи – французьку Францію, а потім уже до того всього додавали ліберальні цінності, соціальну справедливість тощо. Ми ганяємося за всім: економікою, реформами, соціалкою, але чомусь не хочемо забезпечити основне право корінної нації: бути собою. Поки ми не реалізуємо цього, революція розгорятиметься.

К Н И Г А Р Н Я

History of Art series at Ye Bookstore

Looking at art history from a fresh perspective*

м. Київ
вул. Лисенка, 3
тел.: (044)235-88-54

*«Історія мистецтва»
в Книгарні «Є»

Новий погляд на історію
мистецтва

Євромайдан 2.0

Автор:
Юрій
Макаров

Ні, ніякий я не пророк і не футуролог, але чомусь, іще починаючи з перших років режиму Януковича, регулярно відчував, що політика концентрації влади призведе до вибуху. Пам'ятаю, як за кілька днів до підписання (точніше неспідиписання) угоди про євроасоціацію, заявив у прямому ефірі ток-шоу на «5 каналі», що: а) ні, не підпишуть; б) ось-ось вибухне. Там зібралися дуже розумні, дуже кваліфіковані й дуже поінформовані політологи, соціологи, економісти, які дивилися на мене зі співчуттям, немов на дитину. Мої співрозмовники, повторюю, були значно більше в матеріалі, але, може, саме це їм завадило побачити цілісну картину. А я живлюся щоденними контактами – і як журналіст, і як людина, яка ходить вулицею, відвідує супермаркет і раз по раз сідає за кермо, щоби побачити українську глибинку зблизка. От, виходячи з мого розуміння України, і роблю приблизні, емоційні, але подекуди адекватні висновки.

Я розумію про свою країну, що загалом вона наразі не дуже модерна, але в цьому, хай як дивно, є свої тимчасові переваги. Українська тяглість специфічна, вона – і це не пропагандистський штамп – європейська. Себто якісь глибинні уявлення про взаємодію по горизонталі та вертикалі, про зворотний зв'язок, про особисті права тощо – вони європейські. Починаючи з... Майдану. Це ж цілком укорінена форма протесту!

17 квітня 1113 року київські міщани повстали проти боярського олігархату, той був змушений запросити на престол авторитетного князя Переяславського Володимира Мономаха, результатом виявився «Статут», він же «широка» «Руська правда», збірка законів, які регулюють цивільні й майнові права, прототип Литовських статутів. Тільки впродовж XI століття таких Майданів у Києві було чотири. Право на повстання в разі узурпації влади й зазіхань на гідність простого люду відтоді стало майже звичаєвою нормою, правляча верхівка була змушена з нею рахуватися, а якщо вона забувалася й загравалася, виникали потужні рухи, які в більшості випадків призводили до кодифікації вимог повсталих: Хмельничина, Гайдамаччина, Коліївщина... Після революції і так званої громадянської війни, яка в Україні за формою й за суттю була звичайною окупацією, оце як нині, хвиля виступів проти нав'язаної комуністичної влади не вщухала, щороку на наших землях вибухало по кількадесят локальних бунтів, які охоплю-

вали інколи по декілька повітів. Край цьому поклато фізичне виснаження нації, викликане Голодомором як, власне, інструментом придушення непокірних «хохлів».

Що сталося потім, усім відомо: спроби розмивання ідентичності в «новій історичній спільноті – радянському народі» з її патерналізмом, психологічною залежністю від влади, відсутністю критичного мислення й відліком історії від 1917 року. В деяких індустріальних регіонах експеримент увінчався успіхом, що тепер і спостерігаємо. В інших інтоксикація зайшла не так далеко, і вони проявили здатність до регенерації попередньої культури. Я спостерігаю за собою та своїми друзями й знайомими: за 25 років ми змінилися колосально! Практично кожен із нас, за винятком окремих послідовних дисидентів, яких в СРСР відразу й немилуче ізолювали, підійшов до Незалежності з радянськими мізками. Це означало підвищений рівень конформізму, в кращому разі ескапізму, а також переконання, які рідко переступали межу лівої соціал-демократії. Всі ми – кажу про тих, кого я знаю, а також про себе самого – вірили, що радянська система підлягає

невеличким корективам, саме життя змушувало нас розсувати обрії, читати досі недоступні джерела, виробляти власну позицію. Зазвичай це збігалося із процесом індивідуальної українізації аж до переходу

**ЩО БІЛЬШЕ
МИ СТАВАЛИ
УКРАЇНЦЯМИ, ТО БІЛЬШЕ
ПОВЕРТАЛИСЯ ДО СВОЄЇ
ЄВРОПЕЙСЬКОСТІ**

на рідну мову. Точніше, то був не збіг, а різні прояви єдиного процесу повернення до себе. Тобто що більше ми ставали украї-

нцями, то більше автоматично поверталися до своєї європейськості. Можливо, ми зробилися не такими просунутими європейцями, не такими внутрішньо вільними, структурованими й законослухняними, але за суттю все одно європейцями. Що сталося з тими, хто таку внутрішню еволюцію «сачконув», можемо бачити на прикладі Донбасу: розгубленість, істерика, ксенофобія та ностальгія за укладом, якого насправді ніколи не існувало.

Я хочу лише сказати, що Майдан як спосіб прояву колективної волі – це реалізація української європейськості. Не слід ні в якому разі ідеалізувати вічову демократію, проте недооцінювати її теж не варто. Про неї слід пам'ятати напередодні інавгурації нового президента, щоб ані він, ані ми не потрапили в стару пастку. Раптом що – право на повстання священне й недоторканне. Ну і, звісно, вдосконалення правил та законів із подальшим їх дотриманням. Ми ж бо європейці?! ■

РЕДАКЦІЙНА:

у будь-якому банку за наведеними реквізитами. Повідомте адресу доставки за телефоном 067-407-10-96 (з 9:00 до 18:00, оператор скине Ваш виклик і перетелефонує)

У ВІДДІЛЕННЯХ УКРПОШТИ:

«Український тиждень» за індексом 99319

ЗА СИСТЕМОЮ PORTMONE:

www.portmone.com.ua

ВАРТІСТЬ РЕДАКЦІЙНОЇ ПЕРЕДПЛАТИ:

- на 1 міс. – 45 грн
- на 3 міс. – 135 грн
- на 6 міс. – 270 грн
- на 12 міс. – 540 грн

Телефон редакції:
044-351-13-00

ОБЕРІТЬ ЗРУЧНИЙ ДЛЯ ВАС СПОСІБ ПЕРЕДПЛАТИ:

повідомлення	отримувач платежу ТОВ «Український тиждень»		
	26009000022321	35392656	
	поточний рахунок отримувача		код отримувача
	назва установи банку		300023
	ПАТ «Укрсоцбанк»		МФО банку
	Прізвище, ім'я та по батькові платника		
	Адреса платника, телефон		
	вид платежу: за передплату на журнал «Український тиждень»		
	період:		
касир		сума, грн	
	платник (підпис)		

Організовуватися чи розчаровуватися

Без самоорганізації знизу та фінансування партій за рахунок членських внесків на українське суспільство чекають нові глибокі розчарування в далеких від його інтересів політичних кумирах, а на країну – дальша деградація і загроза втрати державності

Автор:
**Олександр
Крамар**

Упродовж останніх двох десятиліть українську політику супроводжувала постійна зміна «фасаду» (лідерів, партій, урядів), однак при цьому майже недоторканою залишалася сутність корупційно-олігархічної системи у владі та бізнесі. Більшість населення країни прагнула змін на краще, європейських стандартів життя, відповідальності політиків за свої зобов'язання. Задля того сотні тисяч громадян виходили на Майдан 2004-го та 2013–2014 років, демонстрували чудеса мужності й готовність жертвувати життям. І щоразу розчарувалися в результаті, бачили його невідповідність очікуванням. Відтак наростали зневіра й відчуття, що твої старання використав хтось інший. А для подолання такого психологічного стану щоразу потрібні тривалі час та оновлення поколінь.

ХОДІННЯ КОЛОМ

У політичній площині ці настрої діставали продовження в різких коливаннях рівня підтримки окремих політиків та очолюваних ними партій. Доки ті залишалися маловідомими в дії втіленнями уявлень про «ідеальну» чи бодай «дієву» політичну силу або «доброго» чи «сильного, енергійного царя», їхні рейтинги росли як на дріжджах. А такі «нудні питання», як справжній зміст програм, адекватні реаліям механізми їх утілення, персональний склад команд, які мали б усім тим займатися, і, нарешті, джерела фінансування того чи того політика (і його партії) та пов'язані із цим зобов'язання перед спонсорами, залишалися поза увагою. Коли ж усі ці фактори давалися взнаки після потрапляння певного лідерського політичного проекту у владу,

замилування змінювалося стрімким розчаруванням.

Рівень підтримки блоку «Наша Україна» (23,6%) на виборах до Верховної Ради 2002 року та Віктора Ющенка (39,9%) у першому турі президентських 2004-го різко обвалився вже під час парламентських перегонів 2006-го: до НУ виявилися прихильними менш ніж 14% електорату. Потім він насилу втримався на старій позначці під час електоральної кампанії 2007-го (попри об'єднання з «Народною самообороною» Юрія Луценка, що мала кілька відсотків власного рейтингу), на момент обрання глави держави у 2010-му знизився до 5,5%, а відтак становив 1,1% під час парламентських перегонів 2012 року.

Результати Блоку Юлії Тимошенко (БЮТ) на виборах депутатів парламенту зросли від 7,3% у 2002 році до 22,3% у 2006-му та 30,7% у 2007-му.

Хто наступний?

Завищені очікування від політиків та їхніх проектів раз по раз призводять до розчарувань у суспільстві. Однак живучі месіанські ілюзії та бажання перекласти відповідальність на інших і надалі породжують політичні химери, мало відмінні за суттю від попередніх

Утім, після того як вона майже два з половиною роки покерувала урядом (грудень 2007-го – березень 2010-го), рівень її підтримки знизився до 25,1% у першому турі президентських перегонів у 2010-му (хоча саме цій кандидатці тоді сприяв адмінресурс щонайменше на половині території країни) та 25,5% голосів, відданих за «Батьківщину» на парламентських виборах 2012-го (хоча цього разу остання включила до свого складу представників інших популярних політсил: Яценюка, Гриценка, Кириленка). І нарешті лише 12,8% дісталось Юлії Володимирівні на президентських перегонах 2014 року (попри те що в них не брали участі традиційно неприхильні до неї Донбас та Крим).

У Сергія Тігіпка, який стрімко набрав на ефекті «новизни обличчя» 13,1%, балотуючись у президенти 2010 року, після входження до уряду Азарова та ініційованих у ньому соціальних реформ, рейтинг обвалився до 4–5%. Саме таким (5,2%) він був зафіксований на президентських перегонах 2014 року (у них справді не взяв участі електорат потенційно прихильних до Тігіпка Донбасу та Криму, однак він мав змогу безперешкодно зібрати голоси колишніх прихильників ПР і Януковича в Центрі, на Півдні та Сході).

Віталій Кличко, маючи рейтинг 2–3% ще за рік до парламентських перегонів 2012-го, здобув на них 14%, попри те що значна частина його потенційних виборців серед молоді не з'явилася на дільниці. Напередодні Євромайдану симпатиків лідера УДАРу серед тих, хто мав намір проголосувати, було 20–25%. Однак після революції, під час якої Кличко не показав себе як самостійний енергійний лідер, здатний відповідати за долю країни й людей, рівень прихильності до нього стрімко пішов униз і до моменту зняття кандидатури на користь Петра Порошенка упав більш як удвічі (до 8–10%).

Різкого злету, а потім обвалу зазнала за останні п'ять років і «Свобода». На президентських перегонах 2010-го її висуванець здобув 1,4%, а вже під час парламентських 2012-го ця політсила

Які претензії?

«Якщо ви вважаєте, що діяльність партій в Україні не відповідає демократичним стандартам, то чим саме?», % опитаних

За даними дослідження, проведеного Фондом «Демократичні ініціативи» імені Ілька Кучеріва спільно із Центром Разумкова 10–15 серпня 2012 року

«Якщо вам не вистачає потрібної інформації, то якої саме?», % опитаних

За даними дослідження Фонду «Демократичні ініціативи» імені Ілька Кучеріва спільно із Центром Разумкова 10–15 серпня 2012 року

отримала 10,4%. Однак вибори глави держави 2014 року засвідчили різкий спад підтримки «Свободи», яка ані в період Євромайдану, ані в тимчасовій владі не виконала покладених на неї сподівань. У результаті 25 травня Олег Тягнибок дістав лише 1,2% голосів (знову ж таки попри те що в минулому найменш прихильні до нього жителі Криму та Донбасу не голосували).

Натомість сьогодні бачимо сходження чергових зірок, причому мало кого з виборців цікавлять їхні істинні плани та програми з механізмами реалізації останніх, персональний склад команд чи джерела фінансування виборчих кампаній. В умовах розчарування колишньою опозиційною трійкою (та щойно звільненою Юлією Тимошенко) стрімко зростає рейтинг її колишнього однопартійця Олега Ляшка. Якщо на парламентських перегонах 2012 року його політична сила здобула ледь 1,1% голосів, то на президентських 2014-го «головний радикал» здобув третє місце із 8,3% прихильників. Стрімке зростання рейтингу простежується і в Анатолія Гриценка, який на виборах глави держави 2010 року здобув 1,2%, а у 2014-му – вже 5,5%.

НАЯВНІ ПОЛІТИЧНІ СИЛИ НЕ БУДУТЬ ВІДСТОЮВАТИ ІНТЕРЕСИ СВОЇХ ВИБОРЦІВ

Проте класикою жанру в цьому випадку став Петро Порошенко, за якого ще восени 2013-го під час президентської електоральної кампанії готові були проголосувати не більш ніж 3–4%; межею його претензій на тому етапі була перемога на виборах мера столиці. Однак менш ніж півроку потому він став фаворитом перегонів і в підсумку здобув безпрецедент-

ний за останні двадцятиліття результат: 54,7% в першому турі. Знову ж таки ключовим фактором, як уже зазначав *Тижень* (див. № 20, 21/2014), стали не якісь конкретні якості чи плани Петра Олексійовича, а виключно ефект «нового політика», з яким можна було пов'язати завищені очікування. Приписуючи Порошенку здатність і бажання реалізувати саме їхні сподівання, а не його реальні наміри, українці знову програмували чергове глибоке розчарування.

ІЛЮЗІЯ ВПЛИВУ

На жаль, логіка українського політичного процесу свідчить, що цей список приречений бути

настільки довгим, наскільки довго громадяни волітимуть знаходити чергового месію/цапа-відбувайла, наділяти його ідеальними рисами, ігнорувати справжню мотивацію цієї персони та залежність від реальних команд і спонсорів, а потім скидати з Олімпу й осипати прокльонами за невинувдані сподівання. Можна, звісно, почувати задоволення від «помсти» у вигляді здутих рейтингів (як це було показано вище). Однак від того не змінюється суть: політичні сили не виражають і не збираються відстоювати інтереси своїх виборців, а громадяни й далі змушені обирати з того, що є. «Нові» партії по-старому утворюються із «професіоналів», що вирости і сформувалися в наявній системі, тож і збираються не ламати її, а хіба що трохи підкоригувати під власні інтереси. При цьому за ними стоять ті самі мажоритарні спонсори – олігархи й великий бізнес. А як відомо, хто платить, той і замовляє музику.

За даними соціологічних досліджень, незадоволені нинішньою партійною системою найчастіше (34,1–42,4% опитаних) відзначають такі її недоліки: нинішні політсили не дотримуються програм і цілей, заявлених під час виборів; відстоюють інтереси не електорату, а лише своїх лідерів та фінансово-економічних кланів; фінансуються «невідомо як, переважно олігархами», нарешті, не мають внутрішньої демократії, нормального зв'язку із громадянами (див.: «Які претензії?»). Це породжує небезпідставні підозри щодо здатності наявних політсил щось змінювати в інтересах країни і своїх виборців. У цих умовах помітнішим стає корисливе ставлення до участі в перегонах, що зводиться до прагнення отримати бодай щось, аби тут і зараз. Зокрема, спільне дослідження Фонду «Демократичні ініціативи» та КМІСу, проведене напередодні парламентських виборів 2012 року (18 вересня – 4 жовтня), засвідчило, що 11,5% готові продати свій голос, а ще 32% ставляться до їхньої позиції з розумінням. Іще сумнішим бачиться такий факт: що молодші респонденти, то більше поміж них готових торгувати своїми голо-

Невикористаний потенціал

Коли врахувати, що в Україні близько 20 млн лише тих громадян, які працюють, стає зрозуміло: вже зараз понад 1 млн її жителів готові були б фінансувати політичну партію, маючи певність, що вона відстоюватиме їхні інтереси. Удвічі більше не проти безкоштовно пропагувати її програму

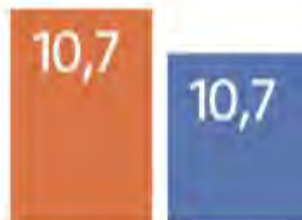
Готовність громадян виділяти гроші на якусь політичну партію, будучи певними, що вона виражає їхні інтереси, % опитаних

Готові
Вагаються

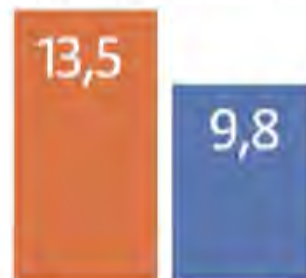
За даними дослідження, проведеного Фондом «Демократичні ініціативи» імені Ілька Кучеріва спільно із Центром Разумкова 10–15 серпня 2012 року

Готовність фінансово підтримати кандидата у президенти, якщо він відкриє бухгалтерію виборчого фонду і звітуватиме про витрати, % опитаних

За даними дослідження, проведеного Фондом «Демократичні ініціативи» імені Ілька Кучеріва спільно із Центром Разумкова 14–18 травня 2014 року

Готовність брати участь на громадських засадах (безкоштовно) у передвиборній агітації за ту чи ту партію, % опитаних

За даними дослідження, проведеного Фондом «Демократичні ініціативи» імені Ілька Кучеріва спільно із Центром Разумкова 31 травня – 6 червня 2012 року

сами: 16% – серед людей віком до 30 років і 8% – серед тих, кому за 60. Цей «прагматичний» підхід розширює перспективи олігархічної системи та політичних проєктів однодворазового використання.

Тож «покарання» чергових політпроєктів та заміна їх аналогічними «новими» обертаються тільки втраченими для країни й самих виборців часом та можливостями. Творці та спонсори цих починань від початку враховують їх недовговічність, завчасно готують запасні варіанти, намагаються встиг-

ніших, імпульсивніших, більш руйнівних кроків, що ними в сучасних умовах готові користуватися вже не лише усунуті від влади олігархи, а й Москва. Зайве пояснювати: ще одна зміна влади в Києві, кривавіша й менш легітимна із правового погляду та викликана нею розбалансування системи влади в країні, в разі полегшить Путіну можливість агресії, а опір їй організувати буде в разі важче.

ПОТРЕБА МАСОВИХ ПАРТІЙ

Потрібна відмова від месіанських ілюзій та віри в можливість доброго царя, від глибоко помилкової думки, що перестановка доданків змінить суму, що прихід чергової влади здатен вирішити проблеми суспільства та окремих громадян без їхньої постійної активної участі в цьому процесі та контролю за діями державного керівництва. Попри щораз більшу ціну революцій, громадянам і далі простіше виявляти героїзм чи хвилю гніву раз на дев'ять років, аніж у щоденному режимі контролювати владу й тиснути на неї в питаннях ухвалення належних рішень.

Потрібні самоорганізація громадян у політичні партії знизу й самофінансування на основі членських внесків та масових добровільних пожертв дрібних підприємців. Не є проблемою фінансова підтримка для них і з боку середнього та великого бізнесу. Однак ані в низового осередку, ані в районної чи обласної організації (годі

АЛЬТЕРНАТИВНІ СИЛИ НЕ ПОВИННІ НАМАГАТИСЯ СПОДОБАТИСЯ ВСІМ, БО ЦЕ НЕМОЖЛИВО

нути відбити вкладені ресурси за той короткий період, який їм вдається утримуватися на політичному Олімпі (до абсурду цю логіку довів режим Януковича, однак мало чим різниться вона й в інших). Ба більше, надви́сока волатильність української політики й надалі шкодить державності як такої.

Чергові розтоптани сподівання на зміни, шанс на які доводиться виборювати під час нових революцій щоразу дорожчою ціною, викликає розчарування вже не в окремих політиків, а в політикумі й політичній системі загалом. Відтак зростає схильність до радикаль-

й казати про загальнодержавну партійну) не має бути мажоритарних спонсорів, без яких ці структури не функціонували б нормально, а відтак які могли б вимагати лобювання своїх інтересів, а не дотримання програмних вимог.

За даними соціологічних досліджень, проведених іще в серпні 2012 року, перед осінніми парламентськими виборами, 6,1% громадян виявляли готовність фінансувати партію за умови певності, що вона відстоює їхні інтереси. Середня сума, яку вони при цьому згодні були щомісяця сплачувати, становила тоді 135 грн (понад 1,6 тис. грн за рік). Якщо екстраполювати ці показники навіть на 20 млн українців, що працюють (а є ще й пенсіонери, частина яких теж готова фінансувати партію), виходить щонайменше 1,2 млн потенційних платників членських внесків, загальна сума яких може сягати 1,9–2 млрд грн за рік, тобто забезпечувати 9,5–10 млрд грн партійних бюджетів на один електоральний цикл (5 років). Цього цілком достатньо, щоб фінансувати активну діяльність двох трьох масових політсил, незалежних від великих спонсорів, але підконтрольних власним членам. Іще 10% респондентів заявили, що не визначились із цього приводу, а відтак у разі успіху масових партій значна частина з них могла б схилитися до участі в їх фінансуванні. Напередодні цьогогорічних президентських перегонів подібне дослідження засвідчило, що готових фінансово підтримати кандидата у президенти, якщо він відкрис бухгалтерію виборчого фонду і звітуватиме про витрати, в країні вже 10,7%. Тих, хто вагався з відповіддю, виявилося 8,5%.

Потрібен партійний актив, який реально впливатиме на ухвалення рішень по вертикалі політсили: від місцевих осередків (які він фінансуватиме своїми внесками) та регіональних організацій (які фінансуватимуться через відрахування низових) до керівних органів партії (фінансованих через відрахування регіональних організацій). У даному випадку в основі партійної демократії лежатиме ще й фінансова залежність керівництва на різних рівнях від платників членських внесків та

результатів їхніх голосувань на партзборах і конференціях. У цього активу має бути реальна мотивація до політичної боротьби, він повинен усвідомлювати власну здатність впливати на ухвалення партійних рішень на всіх рівнях, а через партію – і на органи державної влади.

Адже зараз партійне членство здебільшого є формальністю, а самі партактивісти – або функціонерами, що їх оплачує політсила грошми великих спонсорів (тобто найманими працівниками, залежними від роботодавця), або панеровою масовкою без відчуття жодного стосунку до партії, до якої вона формально належить (підтвердженням послужать не одні вибори до парламенту, коли кількість голосів за окремі політсили була менша, ніж чисельність їхніх членів). Знову ж таки, за даними соцдосліджень, проведених перед минулими парламентськими перегонами, за певних обставин (тобто вірячи, що партія відстоює їхні інтереси) були готові брати участь у передвиборній агітації 13,5% респондентів, а ще 9,8% вагалися з відповіддю. Це свідчить про те, що вже зараз наявний цілком достатній людський потенціал для реального партактиву.

Формування знизу, здобуття влади спочатку на місцевому, а потім і на регіональному та загальнодержавному рівнях дасть змогу його учасникам навчитися відрізняти дешевий популізм та обіцянки «вирішити всі проблеми за вас» від реальних програм, завдяки яким справді можна змінювати ситуацію в країні. Альтернативні сили не повинні намагатися сподобатися всім, бо це неможливо. Однак вони мають виробити послідовне бачення змін у країні в інтересах своїх прихильників. Соціальна база, сформована на основі громадян, що позбавлені зайвих ілюзій, завищених очікувань, буде достатньо стійкою, щоб створити необхідний запас міцності для політичної сили, коли вона розпочне реалізацію потрібних перетворень уже в масштабах країни. А люди, підготовлені на різних етапах зростання знизу, створять необхідний кадровий потенціал для зміни наявної бюрократичної системи. ■

7–13 червня

чекаємо Вас на таких заходах у Книгарнях «Є»

Київ (вул. Лисенка, 3):

7 червня, 12:00 – Дитячий вікенд: «Вечірні крамниці вулиці Волоської» Галини Ткачук. Спільно з видавництвом «Темпора».

8 червня, 12:00 – Дитячий вікенд: зустріч із творцем Капітошки та Петрика П'яточкіна Наталею Гузєєвою. Спільно з видавництвом «Майстер-клас».

11 червня, 18:00 – презентація книжок Володимира Лиса «Із сонцем за плечима» та Надії Гуменюк «Коханий волоцюга». Спільно з видавництвом «Клуб Сімейного Дозвілля».

Львів (просп. Свободи, 7):

12 червня, 18:00 – презентація книжки «Історії талановитих людей». Спільно з видавництвом «Брайт Стар Паблішинг».

13 червня, 18:00 – презентація книжки Наталії Старченко «Честь, кров і риторика».

Харків (вул. Сумська, 3):

10 червня, 19:00 – дискусія «Найскладніші моменти нашого життя формують нас».

13 червня, 19:00 – дискусія «П'ятниця 13-го. Чи варто вірити!».

Інформаційний партнер

Тиждень

Із повним переліком заходів та його можливими змінами ви можете ознайомитися в Книгарні «Є» у вашому місті та на сайті book-ye.com.ua

Життя після Майдану

Автор:
Валерія Бурлакова

Долі людей, які пройшли Майдан, складаються зовсім по-різному. Хтось із них опинився в кабінеті державної будівлі, за захоплення якої ще вчора міг сісти. Хтось нині на війні. Хтось і досі на центральній площі столиці. А хтось...

НЕ ОГЛЯДАЮЧИСЬ НАЗАД

Ігор Костенко. Львів'янин, спортивний журналіст, активний редактор української Вікіпедії, один із найкращих студентів географічного факультету Львівського національного університету імені Івана Франка. Його, завжди усміхненого 23-річного хлопця, вбили на Інститутській. Тіло знайшли біля Жовтневого палацу. Одна куля влучила в голову, друга – у груди. Ноги, згадують друзі Ігоря, переламані й роздроблені так, що «у вузол можна було зв'язати».

«Прийшла попрощатися з ним. Вряд лежало 13 тіл, загорнутих у ганчір'я. «Наш у картатому...» – сказав хлопець, який з Ігорем був на передовій, увесь чорний від сажі та зі слезами на очах. Я раніше боялася мертвих. Похорони оминала. Але в цей момент не могла. Не могла ось так взяти й піти, не попрощавшись із героєм. Відкинула картату тканину, а на обличчі балаклава його лежить, на ногах маркером якісь цифри написані. Страшно було відкривати його лице. Не вірила, що це правда, – спогади подруги хлопця Катерини. – Він лежав такий холодний, а мені не вірилося. Гладжу його – і мені здається, що він ось-ось прокинеться, зігріється». Останні слова Ігоря, написані їй 19 лютого, були такі: «Головне, щоб не марною була пролита кров».

Інший друг героя згадував, як під час бійні на Грушевського Костенко надіслав йому sms із номером своєї дівчини. Попросив сказати їй, коли щось станеться, що любить її. Потім, під час нової хвилі зіткнень, про це прохання нагадав ще раз...

«...БУДЬМО УКРАЇНЦЯМИ в душі і з Богом у серці», – написав Ігор Костенко у шкільному випускному альбомі 2009 року

Восстання Ігор поїхав на Майдан увечері 18 лютого, після «мирного наступу». «Вирушаю на екскурсію до Старого Самбора», – так він казав про свої поїздки на революцію.

«Костенко був одним із тих, хто завжди йшов вперед, не оглядаючись назад. Цілеспрямований, впевнений і впертий», – згадує ще один товариш Ігоря.

«ЗНАЮ, ЩО ТАКЕ АРМІЯ». Усташ пішов у лави «чорних чоловічків» замість ЗСУ, бо переконаний: на відміну від військових, добровольці ніколи не складуть зброї

Ігоря, якого з нами вже немає. Утім, на щастя, на нашій землі досі є і завжди будуть такі, як він, готові «завжди йти вперед».

СПРАВА ЧЕСТІ

Його називають Усташ – «бунтар» у перекладі з хорватської. Йому 24 роки, він студент із Волині. З іншими новобранцями – «чорними чоловічками», які вже за годину вирушають на Схід, – шикуються в одному з двориків у центрі Києва. Разом із рештою хлопців голосно читає молитву українського націоналіста: «... Україно, Мати Героїв, зійди до серця мого, прилинь бурєю вітру кавказького, шумом карпатських ручаїв, боїв славного Завойовника Батька Хмеля, тріумфом і гуком гармат Революції, радісним гомоном Софійських Дзвонів. Нехай в Тобі відроджуся, славою Твоєю опромінюся, бо ти все життя моє, бо Ти все моє щастя...»

На Майдані хлопець був із 1 грудня. «На Банковій, на Грушевського... Скрізь, де, на думку багатьох, діяли «провокатори», – усміхається він лише очима.

«Я був в українській армії на строковій службі. Добре знаю, що це таке. Армія воювати не хоче і не вміє... А тут добровольці. Такі самі люди, як я. Їх не треба буде вмовляти йти на передову, морально «заряджати». Усі вже мотивовані. Можливо, у деякого недостатній рівень підготовки. Але

ми віримо, що маємо бути на Сході. І вирушити на передову я хочу саме з такими людьми, – пояснює свій вибір. – Вони не складуть зброї, не тікатимуть. Бо знають, куди йдуть, і роблять це з власної волі».

Проблем із забезпеченням багато, погоджується він. Можливо, у добровольців із цим найскладніше. Але на державу і не сподівався: «Маємо воювати своїми силами».

Чому волинцянин бажає обстоювати Донбас? «Я націоналіст із 16 років. Усе життя вірив у національну революцію, чекав на неї, сповідував ідею соборності України. І не зміг би пробачити собі до кінця життя, якби в такій ситуації, як теперішня, почав шукати відмазки, скажімо, що в мене навчання, сесія... Ми не ховаємося за хом'ячкову логіку, мовляв, якщо війна в іншому регіоні, то вона нас не стосується. Напад на наших братів, які живуть на Донеччині чи Луганщині, – це напад на нас. То справа честі. Інакше бути не може».

«ДЛЯ МЕНЕ ЦЕ НЕ ВІЙНА»

22-річний вінничанин Григорій взимку також постійно їздив на Майдан. Бився на Грушевського, встиг і на штурм ОДА в рідному місті. Після того у нього вдома провели несанкціонований обшук. «Кицьку наполохали», – от і все, на що скаржитися хлопець. Дістав під час боїв доволі серйозну травму – внаслідок вистрілу розлетілося скло, шматок потрапив йому в око.

Вже після Майдану Григорій сам сходить у військкомат, представники якого шукали його роками. Розповідав, що намагається завчити розміщення літер на стандартній табличці для перевірки зору. Щоб точно все склалося зі Збройними силами... Нині вже й повістку отримав.

Утім, несподівано для всіх в армію не пішов, а повернувся до звичного життя. Працює, читає книжки, гуляє в лісі, а головне, як і раніше, уникає виконання військових обов'язків.

«На Майдан я поїхав, коли вже почалися бійки, «насильницька стадія», – був там від початку грудня. І дуже боявся розчаруватися, бо добре пам'ятаю зиму 2010-го, коли всі ми думали: тільки б не Янукович! Нашим президентом не може бути

Янукович! Утім, українці все ж таки його обрали... Не знаю, як у всіх, а особисто в мене щось всередині зламалося. Я тоді перестав узагалі цікавитися політикою – хіба що посміятися міг над нею, переглянути кумедні відео з Януковичем чи Черновецьким. Але зовсім відсторонився від будь-яких суспільних справ. А Майдан дав поштовх. Це було позитивне зрушення...» – згадує він.

Але потім, на думку хлопця, почалися зрушення негативні. «Коли закрутилася вся історія з Кримом, я чекав національного спротиву, народного спротиву. Тоді була така хвиля. Пам'ятаю момент, коли в новинах казали, що люди натовпами валять у військкомати. І я пішов – ще раніше. Ще до того, як це стало мейнстримом, – сміється. – У мене було передчуття, що буде війна, і я просто не міг пропустити її – ані в імміграції, ані сидячи вдома».

Утім, тепер каже, що «це не схоже на національно-визвольну боротьбу». «Це більше нагадує великі розбірки у стилі 1990-х... Для мене то не війна. Ні-ні, зовсім не тому, що немає тисяч трупів та мільйонів біженців. А тому, що немає чіткої схеми, чіткого розуміння: «Є ми, є вони, загарб-

ники, є наша земля». Ця війна точиться в кабінетах», – каже Григорій. «Єдине, про що шкодую, – що взагалі дивлюся новини. Така безвихідь. І жодної хорошої звістки...» – додає. Чи це не посттравматичний синдром? Чи не через втому від Майдану він ховається від світу? Стверджує, що ні. Повторює свою думку: «Коли писатимуть історію цих днів, ніхто не скаже, що сьогоднішні події – то загроза вторгнення. Це і не громадянська війна, і не війна між країнами. Зараз такі мутні часи...»

КАБІНЕТ ЗАМІСТЬ КАМЕРИ

27-річний Юрій Ботнар нині сидить у кабінеті заступника голови Черкаської обласної державної адміністрації. Якби життя склалося трохи інакше, міг би опинитися не там, а за ґратами. Чи лежати десь у лісі – думки про це, зізнається свободівець, з'являлися, коли посеред Черкас люди в цивільному викрали його й повезли у невідомому напрямку.

На київський Майдан вперше приїхав ще 24 листопада. «Там зібралися всі ті люди, яких я поважаю, з якими не один рік боровся пліч-о-пліч проти режиму Януковича», – пояснює своє рішення. Згодом оселився в революційній Київграді разом з іншими черкаськими свободівцями.

Утім, хоча хлопець і проводив багато часу в столиці, затримати його, єдиного з політиків Черкащини, хотіли вдома. «Не знали, що мені інкримінувати, – сміється Юрій. – У них була лише вказівка тодішнього донецького очільника Черкащини Сергія Тулуба. Обласне МВС мусило зробити щось і закрити мене – це я зрозумів ще під час першої розмови зі слідчим прокуратури. Вона цікавилася, що робив 23 січня, коли в місті відбувся перший справжній штурм ОДА. Між іншим, того дня будівлю атакувала не лише громада, а й тітушки, які стали бити вікна, вочевидь, щоб пізніше Тулуб мав додатковий привід для подальших репресій».

23 січня Юрій Ботнар був у Києві. Пришити йому наступ на ОДА не вийшло. Однак уже 26 січня він устиг на «захоплення» громадою однієї з адміністративних будівель, так званого Будинку політпросвіти (там того

«ТАКА БЕЗВИХІДЬ». Григорій упевнений, що справжнє поле бою сьогоднішньої неоголошеної війни – кабінети олігархів

дня черкашани формували Народну раду області), й став очевидцем штурму будівлі облдержадміністрації вночі, під час якого затримали автотроїстів із Києва та місцевих активістів. За день до того черкаські свободівці разом із ультрас створили перший у місті загін самооборони, який захищав місто від тітушків.

Уже 27 січня Юрія Ботнара затримали. Рано-вранці в центрі міста кілька осіб у цивільному та форменому одязі без розпізнавальних знаків схопили націоналіста просто під будинком. Добу з ним не було зв'язку, а вже 28-го один із віддалених районних судів області, куди хлопця доправили вночі, застосував до Ботнара запобіжний захід у вигляді двох місяців домашнього арешту, хоча прокуратура вимагала помістити в СІЗО.

«Коли правоохоронці везли мене невідомо куди Черкаської області, я був уже без телефона, ніхто не пояснював мені, що відбувається і що відбудеться... Існувала не дуже радісна перспектива опинитися в Дніпрі чи бути знайденим (або й не знайденим) у якійсь лісосмузі. Згодом вона перетворилася на перспективу сісти років на 15, – згадує Ботнар. – Тоді зрозумів, що особисто для мене і для сотень таких, як я, активістів перемога над режимом Януковича – єдиний варіант».

Звинувачення голові Черкаської обласної організації ВО «Свобода» висували за ст. 341 УК України (захоплення будівель чи споруд, що забезпечують діяльність органів державної влади, органів місцевого самоуправління) та ст. 294 (організація масових заворушень). Окремо у справі була і третя стаття – вона наголошувала, що Ботнар є організатором цих подій.

«Сидів удома місяць. Апеляції подавали...» – зітхає хлопець. Каже, що часто виникало бажання втекти, але усвідомлював: спіймати можуть просто під під'їздом.

«Зараз сиджу в кабінеті заступника голови ОДА, – констатує він. – На цю посаду мене рекомендувала Народна рада. І тепер, коли після кількох засідань кримінальну справу проти мене нарешті повністю закрили, Кабмін кандидатуру начебто затвердив». Призначення мають підпи-

ДО ЛІСУ ЧИ ЗА ҐРАТИ.
Після затримання Юрій Ботнар чітко усвідомив, що перемога над режимом Януковича – єдиний прийнятний варіант

сати в АП, проте триває безпричинна тяганина.

Юрій Ботнар не до кінця впевнений, що все пройде гладко, хоча його й підтримує громада області. «Кримінально-олігархічна система просто не хоче змінюватися. Необхідно звільняти з посад колишніх чиновників і призначати нових, непричетних до режиму Януковича та корупційної діяльності. Але старі чиновники болять змін», – розмірковує він.

Чим закінчиться ця історія, покаже час. Що виніс із Майдану потенційний молодий керівник

«ЖОДНОГО МЕНТА НЕ ПОСАДИЛИ».
Ігор вірить, що протестувальники мають і сьогодні залишатися на Майдані

Черкащини – теж. «Я ще не аналізував усього цього... Просто не мав нагоди посидіти, подумати, – зізнається. – Адже, зрештою, і революція ще не завершилася. Вона не припиняється, триває боротьба. Зараз бачимо, що до влади повертаються представники режиму Януковича, які були частиною старої системи. Ми маємо контролювати їх. Якщо дамо владі робити все, що їй хочеться, то вона й робитиме».

«ТАК І ПРАЦЮЄ»

Ігор із третьої сотні Самооборони досі на Майдані. На відміну від багатьох «ветеранів» революції, які приїхали сюди вже після подій, він справді був на площі у найважчі моменти. Був тяжко поранений під час «мирного наступу». Бачив, як відрізали голови бійцям Самооборони під Верховною Радою. Добре пам'ятає, як переховувався в церкві на лівому березі, до якої його привезли, забравши з лікарні, автотроїстів.

Сам він зі Львівщини. Але додому їхати поки що не планує. Переконалий, що Майдан має весь час контролювати посадовців і буде постійним нагадуванням про те, хто є джерелом влади в по-справжньому демократичній країні.

Серед поточних «підконтрольних справ» найбільше Ігоря, здається, турбує не так хибність чи правильність дій влади на Сході та нові призначення, як «давні рани»: відсутність зрушень у розслідуванні вбивств активістів Майдану і те, що у списках зниклих досі фігурують десятки імен. «Зокрема, з моєї сотні є кілька таких. Чому про них ніхто не говорить, ніхто їх не шукає?.. Ще жодного мента, жодного беркутівця не посадили», – зітхає чоловік.

У нього досі болять ноги. «Вилітає» палець. «Я розчарований, – зізнається. – Система як працювала, так і працює на сьогоднішній день...»

Майдан уже майже як дім. Тут його спогади найяскравіші, хоча часом і найбільшчі. Тут його можливість щось змінити, за яку він чіпляється досі. Й хоча багатьом вона здається вже використаною, кожному своє.

«Поганому танцюристу Майдану заважає», – наголошує плакат поряд. ■

5

представляє

ЧАС

ПІДСУМКИ ТИЖНЯ

З Віталієм Гайдукевичем

21:00
щонеділі

Аналізуючи факти,
розумієш, що буде завтра

Логотип НР з патентом на відомостях та відомостями НР № 0305-М від 04.04.2002р

Майдан за час свого існування став і туристичним об'єктом, і місцем, куди приходили небайдужі іноземці. Над ним майоріли прапори не лише України та ЄС, а й різних країн світу. Серед героїв Небесної сотні теж є громадяни інших країн. Яким же мешканці зарубіжжя бачили і бачать Майдан?

Автор:
Ольга Ворожбит

Марко Ферраро, Італія:

Я приїхав до Києва у січні. В Італії події Євромайдану не звучали як важливі новини, але мені здалося, що сама ситуація для Європи незвичайна, бо ж люди виходять на вулицю із прапорами ЄС. Залишився в Києві на тиждень, потім приїхав іще й наприкінці лютого (то було відразу після вторгнення в Крим). Потім став активістом групи «Євромайдан – Італія», що поширює правдиву інформацію і спростовує російську пропаганду. Разом із групою «Ми всі європейці. Ми всі українці» проводив напередодні виборів до Європарламенту соціальну кампанію, щоб показати:

Майдани були справжні й чесні. Зустрів там іще кількох італійців... Що зближує нас із Майданом – це боротьба проти корупції. Коли майданівці говорили зі мною, я відчував, що можу їм довіряти, бо вони підтверджували свої слова діями. Востаннє був на Майдані під час виборів президента України. Зараз те місце бачиться пустим, немовби там, як сказав мій товариш, zostалися лише ті, хто не має, що робити. Він утратив свою енергію. Звісно, в час воєнної кризи складно тиснути на власний уряд. Щодо Майдану, то, на мою думку, він може мати кілька варіантів розвитку. Один

Марко Ферраро – у центрі

багато європейських політиків є друзями Путіна. Коли я вперше приїхав до Києва, мені було цікаво порівняти тутешні протести із тими, що були в Туреччині, де я живу вже три роки, проти забудови парку «Гезі». Я був на Майдані в періоди миру. Чесно кажучи, не знаю, що робив би в разі атаки. Мабуть, побіг би на барикади разом із протестувальниками. Перебування в Києві дало мені одні з найсильніших емоцій життя. Хотілося розповісти про них людям в Італії, тож я поширював інформацію. То було щось красиве. Кажучи «красиве», маю на увазі, що люди на

із них – це стати політичним рухом, політсилою, як було із «Солідарністю» в Польщі. Другий – трансформуватися в громадянське суспільство, якусь неурядову організацію. І останній – залишатися тим, чим він є, низовою структурою, цілком неорганізованою. Це означатиме, що Майдан не матиме політичного впливу, але він зможе тиснути на суспільство морально. Гадаю, сила Майдану в тому, що він мобілізує людей до дії, їх не потрібно припрошувати. Кілька місяців тому я спитав, що можу зробити для нього, і дістав відповідь: «Роби що можеш і хочеш, тут немає ієрархії». І це дуже потужний актив.

Іноземна СОТНЯ

Аня Ланге, Німеччина:

Я в Україні вже рік, доти навчалась у Лейпцигу, виросла у Дрездені. Нині викладаю німецьку в Могилянці. На Майдані бувала майже щодня, зазвичай спостерігала, що відбувається. На початку він мені

нагадував чемпіонат Європи з футболу, який був тут за рік до того. Всі веселилися, танцювали, панувала атмосфера народного свята, це протягом першого тижня, до 30 листопада. Після того як «Беркут» розігнав протест на Майдані, він став радикальнішим. Я зрозуміла, що все набагато серйозніше. Студенти вийшли на страйк. Однак із часом молоді ставало на Майдані менше й менше, я була цим трохи розчарована, і нарешті назріло питання, що далі.

Спершу для мене було дуже важливим, що Майдан – це символ українського громадянського суспільства. Люди щось безкоштовно робили одне для одного. Мені здавалося просто неймовірним, що таке відбувається. Потім у лютому сталася ескаляція, і мені здається, що відтоді на площі залишаються тільки ті, хто не знає, куди подітися. Вони хочуть жити в наметах, щодня їсти гречку.

Для німецької преси «Свобода» та «Правий сектор» були основними учасниками протестів. Мені спершу дзвонила мама й говорила, що там лише фашисти на Майдані. Кажу їй: «Я теж там». Багато родичів мені телефонували, бо коли в нас усе відбувалося на двох вулицях і центральній площі, то в Німеччині думали, ніби палає весь Київ.

Майдан уже став символом громадянської активності, співпраці й має ним залишатися. Однак зараз, як мені бачиться, є і багато розчарованих, бо спершу всі говорили: «Нікуди не підємо, поки не піде Янукович», а коли він утік і сформувався перехідний уряд, то люди вирішили, мовляв, тепер житимемо спокійно, все буде легко. Але все нараз не змінить.

Філіп Шимборський, Польща:

Нині я займаюся у Києві гуманітарною допомогою разом із фондом «Відкритий діалог». Приїхав сюди з цією організацією в лютому, а раніше, у грудні, був тут сам.

Спершу багато читав про Майдан, дивився в інтернеті. Дуже швидко вирішив, що хочу поїхати, але мав роботу, складно було її покинути, тож прибув наприкінці грудня, коли в Польщі вихідні. Було дуже холодно. Перше враження було, ніби все не так, як собі уявляв. А ще це мені нагадувало демократичний рух у Польщі.

26 грудня – 6 січня, коли я був тут уперше, Майдан бачився мирним, барвистим, на ньому постійно щось діялося. Мені здається, для людей, які там перебували, це був такий простір, де вони могли вільно спілкуватися, робити щось спонтанно.

Мене тоді прийняла «Свобода» до Жовтневого палацу. Робив усе те, що й інші: ходив на пікетування, був на кухні, допомагав робити прикраси для сцени. Потім у лютому приїхав із фондом, і ми почали займатися гуманітарною допомогою, ходили також по судах, де були справи проти Автомайдану. Робили звітлія звіти.

Майдан сьогоднішній і той, грудневий, січневий чи лютневий, – це один простір. Мабуть, багато майданівців, які там нині, були і взимку. Здається, що він зараз розлився на всю Україну, а те, що сталося власне на площі, – це для людей, які залишилися, яким виявилось нікуди йти, оскільки вони або були тут надто довго, або не мають куди повернутись, або їх не взяли до Нацгвардії... Але нехай принаймні живуть там, де на початку стояли.

Фізичний простір Майдану мав би змінитися. Не можна туди знову повернути вулицю, щоб їздили машини, бо там забагато всього відбулося. Добре було б, якби Хрещатик і Майдан залишалися пішохідною зоною, щоб було видно, де були барикади, де стояла сцена, щоб ці місця стали пам'ятником тим подіям.

Якщо йдеться про ідею Майдану, то для мене найважливішою була сама та спонтанність. Те, що люди просто відкрились іншим і почали працювати. Це дуже важливо, на мою думку, – навчитися працювати разом, навчитися довіри.

Кейт Матія, США:

Я вже майже рік в Україні. Перше враження від Майдану... Пам'ятаю, як ішла від Українського дому 23 чи 24 листопада, тоді автомобілі ще їздили Хрещатиком, лив дощ, а на площі стояло кілька людей під синіми парасольками із символікою ЕС. Було дуже класно, що вони чимось загорілися, бо після поразки Помаранчевої революції всі були дуже апатичні.

Було б добре, якби Майдан залишався місцем для спілкування, дискусій і так само – пам'яті. Щоб Хрещатик зостався відкритим. Коли люди досліджують революції, вони намагаються шукати подібності. Що ж до Майдану, то він у певному сенсі є чимось унікальним, адже так довго був мирним...

Майдан має неймовірно велике символічне значення для людей у схожих ситуаціях: якщо є система, яку треба змінити, але ви не знаєте як, то все одно знайдете вихід. Я сподіваюся, що загалом ситуація в Україні налагодиться, але дух Майдану, його енергетика, діалог поширюватимуться й підбадьорюватимуть політиків, щоб ті робили потрібні зміни й були відповідальні перед виборцями, аби не допустити наступного протистояння.

Ваша іноземна преса в Книгарні «Є»

AD
ARCHITECTURAL DIGEST

COSMOPOLITAN

DER SPIEGEL

FINANCIAL TIMES

Forbes

Herald Tribune

LE MONDE
diplomatique

Newsweek

The Economist

THE TIMES

THE WALL STREET JOURNAL

м. Київ

вул.
Лисенка, 3

вул.
Спаська, 5

Львів
просп. Свободи, 7

Субкультурний агітпроп

Як російська пропаганда діє через неформальні рухи

Автор:

Богдан Буткевич

Брак чітко артикульованої державної політики в гуманітарній сфері в Україні завжди залишав путінському пропагандистському апарату безліч лазівок для втовкмачування «російського міфу» в голови українців. У цьому матеріалі ми тільки побіжно торкнемося проблеми, яка насправді набагато глибша й потребує ретельного відпрацювання всім українським суспільством та силовими структурами, а саме експансії російського простору в Україні впродовж останніх 8–10 років та необхідності власної контрпропаганди вже «українського міфу». Розглянемо те, яким чином кремлівська пропаганда діяла через, здавалося б, такі абсолютно безневинні речі, як субкультури історичних реконструкторів, пошуковиків та байкерів. Зрозуміло, що вибір саме згаданих середовищ не випадковий, адже в тих рухах висока концентрація чоловіків з активною позицією, котрі захоплюються історією, зброєю та екстримом. Поміж любителів такої вибухової суміші будь-яка розвідка намагатиметься шукати агентів впливу. Що і відбувалося всі ці роки, й особливо посилено під час каденції Януковича.

ДЕСТРУКТИВНА РЕКОНСТРУКЦІЯ

Історичні реконструктори – люди, які відтворюють до дрібниць війська цікавих їм епох включно з мундирами, тактикою, зброєю тощо, а також історичні події та битви. Останнім часом ця субкультура привертає до себе величезну увагу через постать Ігоря Гіркина-Стрелкова, керівника бандформувань так званої ДНР у Слов'янську, який встигав між службою у ФСБ та участю чи не в усіх військових конфліктах на пострадянському терені відвіду-

ПЕС ВІЙНИ. Ігорь Гіркин-Стрелков є послідовним ворогом України з 1991 року, відколи брав участь у складі різноманітних російських силових структур у всіх військових конфліктах на території колишнього СРСР

вати практично всі помітні історичні реконструкції не тільки в Росії, а й в Україні. Восстання він приїздив до нашої країни як реконструктор зовсім недавно, напередодні Майдану, коли минула влада влаштовувала прорадянське шоу під назвою «Дайош Київ» – реконструкцію форсування Дніпра радянськими військами 1943 року перед Януковичем, для якого зібрали близько 2 тис. передовсім українських реконструкторів, хоча було чимало й гостей із Росії. Саме за злочинного екс-очільника держави російський вплив у цьому середовищі поси-

лився, особливо в керівництві. Як наслідок – рух розколовся: більша частина зараз воює в складі українських сил, решта – на боці проросійських бандформувань або підтримує антиукраїнські акції.

Військово-історичний рух за часів Януковича потрапив під вплив оточення «Сім'ї», через яке і здійснювалося ідеологічне «накачування» з боку РФ, насамперед через звеличення радянської армії та подій Другої світової війни. «Реконструкторські клуби в Росії вже давно перебувають під тісним ковпаком ФСБ, – розповідає історик Ярослав

лав Тинченко, заступник директора з наукової частини Національного військово-історичного музею України, який також є керівником одного з найстаріших і найважливіших клубів у країні, що реконструює Київський гусарський полк. – Це цілком логічно, бо тут тобі і вогнепальна зброя, і вибухові матеріали, і купа активних чоловіків. Натомість в Україні бодай якийсь офіційний статус військово-історичний рух дістав тільки за Януковича».

Один із найбільших клубів під назвою «Красная Звезда», який відтворює, зрозуміло, передовсім Червону, а також інші армії часів Другої світової війни, очолив такий собі Сергій Лекарь, заступник екс-міністра внутрішніх справ Віталія Захарченка. Цей діяч досить близький, за інформацією *Тижня*, з одного боку, до родини Азарових, позаяк є вихідцем із податкової, а з другого – до Арсенія Яценюка, адже він родом із Чернівців, як і нинішній прем'єр-міністр. Також у лідери вибилося чимало інших персонажів. Наприклад, такий собі Олексій Шереметьєв, президент молодіжного крила тієї-таки «Красной Звезды», а за сумісництвом власник мережі магазинів «Шереметьєвський» та випускник Національної академії внутрішніх справ, який, до того ж і досі залишається радником директора Національного Києво-Печерського історико-культурного заповідника за схвалення одіозного тамтешнього намісника Павла. Власне, саме «Красная Звезда» та подібні організації дістали зелене світло за Януковича, на відміну від патріотичних клубів.

До сфери інтересів переважної частини українських реконструкторів належать козацтво та УПА. Наприклад, найбільший проукраїнський клуб «Повстанець» має дуже широку географію – від Києва до Львова. Є й ті, хто відтворює імператорську російську армію, Київську Русь, вермахт, навіть частини СС. «Слід розрізняти людей, які реконструюють історичну епоху, і тих, хто в це реально вірить, – каже Ярослав Тинченко. – Більшість вітчизняних реконструкторів підтримують єдність України.

Понад те, представники нашого руху вже беруть участь у бойових діях, зокрема у складі частин Національної гвардії, батальйонів «Азов» і «Донбас». До речі, цікаво, що в останньому перебувають люди й із «Красной Звезды». Понад те, представники «Красной Звезды» з лівими, якщо не сказати комуністичними, поглядами, на мій подив, були активними майданівцями, яких уже згадуваний Сергій Лекарь навіть «відмазував», використовуючи посаду в МВС. Тобто навіть якщо люди вдягають на себе радянську форму чи імператорський стрій, це ще не означає, що вони підтримують ті ідеї. Та й відверто проросійських клубів у нас немає».

Однак є й неприємні винятки. Приміром, так званий Чугуївський уланський полк із Харкова, представники якого, за інформацією *Тижня*, вже воюють зі зброєю в руках у складі терористичних банд Гірка, що є послідовним ворогом України вже понад 20 років. Не можна не згадати Одесу, де цей рух розколовся і чимала його частина опинилася серед активістів Антимайдану. Зокрема, з-поміж них під час подій 2 травня загинув реконструктор Євген Лосинський. Про кримських реконструкторів і говорити годі – переважна частина їх увійшла до аксьоновської «Самооборони» й підтримує Путіна. Понад те, є інформація про те, що дехто з них уже перекинутий під Таганрог та очікує прориву на територію України.

«ВЕЛИКОВІТЧИЗНЯНО-СЛАВ'Я»

Міф про «Великую Атечественную» є наріжним каменем нинішньої кремлівської ідеології. Понад те, фактично новою релігією, таким собі «великовітчизнянослав'ям». Важливими каналами впливу путінського агітпропу завжди були так звані пошуковики, тобто організації, що здійснюють пошук і перепоховання військових різних епох на території України. Хоча їхня мета дуже благородна і багато з них справді займаються чесною справою, загалом ця царина стала ширмою для проросійської пропа-

5 ТИС.
– приблизна
чисельність
історичних
реконструкторів
в Україні

ганди, де кожне перепоховання загиблих у Другій світовій війні перетворюється на прорадянське шоу з георгіївськими стрічками, червоними прапорами та полум'яними виступами ветеранів від КПУ в руслі «спасибодедузапобеду».

У цьому контексті варто згадати Ярослава Жилкіна, який нині керує головним державним регулюючим органом у тій сфері – Державною міжвідомчою комісією у справах увічнення пам'яті жертв війни та політичних репресій – і очолює Всеукраїнське громадське об'єднання пошукових організацій «Союз «Народна пам'ять», а за сумісництвом є ще й депутатом Криворізької міської ради. Цей персонаж входить, за чутками, до сфери впливу регіонала Олександра Вілкула та має близькі стосунки з Дмитром Табачником. Зокрема, 2012 року він підписав меморандум про співпрацю з Міносвіти в тому ідеологічному фарватері, якого трималося МОН у часи одіозного екс-міністра. Також був

ВІЙСЬКОВО-ІСТОРИЧНИЙ РУХ РЕКОНСТРУКТОРІВ ЗА ЧАСІВ ЯНУКОВИЧА ПОТРАПИВ ПІД ВПЛИВ ОТОЧЕННЯ «СІМ'І», ЧЕРЕЗ ЯКЕ І ЗДІЙСНЮВАЛОСЯ ІДЕОЛОГІЧНЕ «НАКАЧУВАННЯ» З БОКУ РФ

одним із організаторів проекту «Вахта «Наступник Перемоги», у межах якого однодумці Жилкіна не так шукали останки загиблих червоноармійців, як здійснювали проросійську пропаганду та проводили «Зарниці» з відповідним ідеологічним забарвленням для юнаків.

Якщо проглянути профіль очільника комісії у Facebook, то можна побачити, як він абсолютно відкрито позує на фотографіях у формі співробітника НКВД із георгіївськими стрічками, котрі він активно використовував під час усіх акцій. Понад те, 10 квітня цього року трапився взагалі нечуваний випадок: український чиновник поїхав до окупованого Криму, де разом із самозваною

тамтешньою владою взяв участь у перепохованні в Керчі. Також вельми промовистим фактом є те, що «Союз «Народна пам'ять» підтримує на Сході країни сепаратистів, зокрема керівник одеського відділення Леонід Ігнат'єв, очільники та рядові члени донецького і харківського осередків.

Не можна не згадати пошукову організацію «Каскад», яка також входить до жилкінського Союзу. За інформацією джерел *Тижня*, її особовий склад належить до бойового ядра «ЛНР». Саме бійці останнього причетні до резонансного розстрілу на блокпосту біля Антрацита мирної родини, яка намагалася виїхати з міста, унаслідок якого батьки померли, а вижила тільки донька, що дістала важкі поранення. Символічно, що безпосередній керівник «Каскаду» Олександр Гізай загинув 2 червня після невдалої спроби терористів обстріляти український літак із ПЗРК, коли ракета поцілила в будівлю Луганської ОДА.

Ще однією одіозною організацією є археологічне патріотично-пошукове об'єднання «Дніпро-Україна», яке курирують високопосадовці часів Януковича Юрій Бойко та Анатолій Присяжнюк, экс-очільник Київщини. Не менш цікава особа – такий собі Дмитро Заборін, заступник голови цієї організації,

БАЙКЕР ВСІЯ РУСІ. Керівник прокремлівського байкерського клубу «Ночные волки» Александр «Хірург» Залдостанов був важливою фігурою в процесі російської експансії у Криму

колишній прес-секретар корупціонера Василя Волги, який у своєму Facebook солідаризується з тим-таки Гізаєм.

БАЙКОРУСЬ

Важко сказати, чи є більш інтернаціональна та аполітична «двіжуха», ніж байкери. Ці любителі величезних красивих мотоциклів, шкіряного одягу та мандрівок завжди були відірвані від політичного контексту. Однак навіть сюди дістався всюдисущий московський агітпроп.

«Більшість українських байкерів цілком підтримують єдність країни, – стверджує органі-

ВАЖЛИВИМИ КАНАЛАМИ ВПЛИВУ ПУТІНСЬКОГО АГІТПРОПУ ЗАВЖДИ БУЛИ ТАК ЗВАНІ ПОШУКОВИКИ, ТОБТО ОРГАНІЗАЦІЇ, ЩО ЗДІЙСНЮЮТЬ ПОШУК І ПЕРЕПОХОВАННЯ ВІЙСЬКОВИХ РІЗНИХ ЕПОХ НА ТЕРИТОРІЇ УКРАЇНИ

затор міжнародного байкерського фестивалю «Тарасова Гора» Ашот Арушанов. – Узагалі мотоклуби та мотооб'єднання зазвичай поза політикою та відкриті для всіх. Як, наприклад,

мій фестиваль – ми раді бачити кожного. Однак навіть у нас стався певний розкол. Так, багато хлопців із Луганська, Донецька та Харкова від самого початку подій на Сході підтримували сепаратистів. Сумно бачити, як твої товариші позують із прапорами Росії чи «ДНР» на тлі захоплених державних будівель. Відверто проросійських клубів у нас ніколи не було, окрім, звичайно, «Ночных волков», із лав яких нормальні люди вже повиходили, зокрема в Черкасах. Але дехто залишився, і ці люди, на жаль, цілком підтримують російську експансію в Україну».

«Ночные волки» – один із найстаріших мотоклубів на теренах колишнього СРСР, що виник ще 1989 року. Має понад 5 тис. членів і, хоча його центр у Москві, чимало прибічників в Україні. Керівник Александр «Хірург» Залдостанов цілком підтримує кремлівську політику та є особистим другом Владіміра Путіна. За інформацією російських ЗМІ, цей байкерський клуб отримує фінансову та організаційну допомогу від ФСБ і активно долучився до кримських подій. Цікаво, що «Ночные волки» тісно афілійовані з Російською православною церквою і постійно брали участь в її акціях на кшталт «Тисячоліття хрещення Русі» на території України за сприяння Януковича, особливо в АРК. У своїх лавах вони ведуть брехливу й водночас агресивну проросійську пропаганду. Доходить навіть до смішного, коли на своїх зустрічах доводять, що байкерство – винахід не американців, а «Русі», бо буцімто такі традиції в Росії закладалися з часів так званих розбійних ватаг. На сьогодні, за інформацією СБУ, в Україні налічується до 50 послідовників Хірурга & Со. Понад те, луганські байкери під час бойових дій виступають на боці терористів.

Загалом Україна повинна винятково швидко взятися за впорядкування своєї гуманітарної сфери та контролювати субкультурні середовища, інакше ними користатимуться вороги. Як це вже відбувається зараз. ■

Ціна питання

Язнаю багатьох людей, які не можуть зачати дітей, хоча дуже хочуть. Виявляється, це не просто. Комуś легко, а комуś ні. Такі пари дуже від того страждають, вдаються до будь-якої допомоги, платять шалені гроші, але... Знаю жінок, які дивом виносили свою дитину. У них постійно була загроза, вони мусили уникати навантажень, перебували під наглядом лікаря і місяцями лежати в стаціонарі, але таки виносили. Чув, як важко буває народжувати. Не всім. Комуś легко. Знаю, скільки праці, недоспаних ночей, нервів і здоров'я потрібно, щоб виростити дитину. Це тільки на словах усе просто. Насправді дивовижно важко. День за днем, тиждень, місяць, рік, роки...

Коли воно ще безпомічне і навіть не тримає голівки, треба зважати на кожен рух. Коли спинається на ноги й робить перший крок, падає і ти підтримуєш його, тишишся кожній вдалій спробі. Потім воно бігає шпортоючись, потім уже впевнено вилазить на диван, а далі тільки спостерігаєш, як дитя бавиться і навіть з'їжджає з гірки.

Коли воно раптово починає хворіти, температура під 40 і нічого не допомагає... Залишається тільки молитись – і ти молишся так, як ніколи, цілу ніч... Чого варті в такі ночі мамині та й батькові сльози? Вони безцінні.

Перша усмішка, перше белькотіння, перші слова «тато» чи «мама». Хіба буває в житті більший кайф, ніж коли воно обіймає тебе, обвиняє своїми маленькими м'якенькими рученятами довкола шиї і тулиться ніжними щічками, зливаючись із тобою. Хіба буває щось ніжніше від його поцілунок, від його усмішки, від його доторку.

Скільки всього в цьому маленькому всесвіті біля тебе, який росте, розвивається, набирається сил.

Кайфуєш від кожної секунди, проведеної разом. Готовий бавитися з ним вічно, хоч який втомлений, готовий забити на всі обов'язки, роботу й обіцянки комуś, бо не можеш відмовити ані собі в задоволенні побути з цим дивом бодай ще трошки, ані йому залишитися хоча б на хвилинку і не йти нікуди...

Потім усе, звичайно, інакше, бо на все свій час. Але я, власне, про інше. Одного дня твоє диво, твій всесвіт, твоє життя привозять тобі в труні... «Загинув, захищаючи Батьківщину...» І весь твій світ, та що там твій, увесь світ довкола перестає існувати. Він валиться, як піщаний замок... Бо це ти вчив його любити Батьківщину, ти розказував йому, що він найкращий, що його земля найкрасивіша, що його народ най-най-най... І він тобі повірив... І коли настав час піднятися на захист тієї землі, того народу, тієї найкращої у світі Батьківщини, він пішов не задумуючись. І це ти виряджав його захищати.

Йому співатимуть вічну пам'ять, на його похорони зійдеться ціле місто, будуть тисячі квітів, вінків і жалобних промов. Тобі співчуватимуть, обійматимуть,

скажуть: тримайся, твоє дитя – герой, він загинув за Батьківщину, але тобі то все до сраки... Ти лягатимеш на труну й обійматимеш його зимне тіло, цілуватимеш захолотлі щокі, уста і ті кучеріки, ті русяві кучеріки, які так мило вилися, мов у янголяти, до яких ти торкатимешся востаннє... Бо за мить його накриють кришкою труни, заб'ють цвяхами й опустять у глибоку яму, з якої ще ніхто і ніколи не повернувся на цей світ. Тепер усе. Крапка.

Але це не найгірше.

Ти його більше ніколи не побачиш. Ти усвідомлюєш це. Ніколи, за жодних обставин. Не обіймеш і не поцілуєш. Навіть не посвариш і не дорікнеш ні в чому. Він не приведе у твою хату невістку, ти не танцюватимеш на його весіллі, не питимеш за його здоров'я, не зав'язуватимеш хустку на голову його дружині. Він не зателефонує тобі й не скаже, що скоро станеш бабцею чи дідом, ти ніколи не триматимеш гордо свого внука чи внучку. Він не приїде у твою хату з внуками, ти ніколи не купуватимеш їм цукерок, м'яких іграшок, не зможеш їх навчити молитися «Отче наш». Не водитимеш у садочок, не варитимеш їм повидло з яблук і не знатимеш, які мультики вони люблять... І це також не найгірше.

Бо найгірше те, що ти знаєш: ті, хто відпровадив твоє сонечко захищати Батьківщину, в той самий час, коли в його серце впивалася ворожа куля, торгувалися з іншими покидьками, може, й із того боку, з

його ворогами за свою шкуру. За теплі крісла чи, може, не за крісла, а за те, хто який кусень цієї найкращої землі грабуватиме, хто яким містом чи областю правитиме, яке міністерство очолить. Ти знаєш, що вони не купили йому бронезилет, тому куля й увійшла в серце легко. Не купили, бо вкрали ті гроші, які збирали всім миром бідні й багаті, голодні та ситі. І придбали на них своїм дітям нові «айпади», і відіслали їх навчатися до Англії, а на те, що залишилося від твого і ще чийогось сина, купили собі новий костюм від Brioni... І це найгірше.

Бо насправді в тій труні мали би бути всі вони, а не твій малий. Це їхні матері й батьки повинні плакати за ними, їхні діти повинні кидатися на домовину, рвучи на собі волосся. Це вони мали б не спати ночами і приймати співчуття, бо найбільше, навіть більше від тебе і твого сина, люблять Батьківщину й готові заради неї на все. Принаймні так пишуть газети.

Але не думай про це. Не варто думати. Його подвиг, звісно, залишиться у віках, хоч ім'я навряд чи хтось запам'ятає. Вибач, але то все пусте. Бо ніхто і ніколи насправді не відчує твого болю, бо кому до тебе є діло. А ті покидьки тим паче так ніколи нічого й не зрозуміють. Далі ділитимуть гроші, балотуватимуться в президенти і пускатимуть із нас кров. Доки хтось не пустить її з них.

Але то вже зовсім інша історія... ■

Автор:
**Роман
Малко**

**ОДНОГО ДНЯ ТВОЄ ДИВО,
ТВІЙ ВСЕСВІТ, ТВОЄ ЖИТТЯ
ПРИВОЗЯТЬ ТОБІ В ТРУНІ...
«ЗАГИНУВ, ЗАХИЩАЮЧИ
БАТЬКІВЩИНУ...»**

Майкл Андерсен: «Україна має найдивовижніше громадянське суспільство на пострадянських теренах. Але йому бракує політичного впливу»

Спілкувалась
Ольга
Ворожит

Тижень обговорював із данським журналістом, фахівцем із реформування громадського сектору і медіа Майклом Андерсеном проблеми українського громадянського суспільства, зокрема те, як воно може вплинути на ситуацію в державі. До того ж пан Андерсен розповів про свій новий фільм для каналу Al Jazeera, де він розкриває основні міфи й стереотипи щодо України.

У.Т.: Понад 15 років ви працювали в нашій країні та Центральній Азії із представниками громадянського суспільства. Яка ваша

думка про нього в Україні зараз? Багато людей кажуть, що воно зробило значний крок уперед після Помаранчевої революції, а наступний після Майдану. Ви згодні?

— І так, і ні. Я вперше працював в Україні в середині 1990-х, і навіть тоді її громадянське суспільство бачилося мені хоч і слабким, але досить креативним. Звичайно, воно ніяк не впливало на політику. А повернувшись через 10 років, я був дуже щасливий і пригнічений водночас. Щасливий, бо представники українського громадянського суспільства навчилися використовувати інтернет, соціальні мережі, весь цей новий спосіб самовираження і чудово організовували заходи. Пригнічений, бо зрозумів, що вони мають так само мало політичного впливу, як і 15 років тому. В принципі, українська політика у 2012–2013 роках значною мірою працювала так само, як у кінці 1990-х. Це дуже депресивно, якщо порівнювати з іншими країнами колишнього Радянського Союзу, наприклад Грузією, яка продемонструвала величезні зміни.

Україна має дуже сильний і креативний громадський сектор, багато хороших ідей, утім, він не представлений на політичному рівні. Громадянське суспільство за визначенням є видом діяльності, що не керована й не фінансована урядом, але впливає на життя соціуму та політику. Коли востаннє до революції 2013–2014 років будь-який міністр чи політик приходив із громадянського суспільства? Цього майже ніколи не буває в Україні. Тоді як в інших країнах – Грузії, Киргизстані, навіть у Росії – можна бачити, що люди із громадянського суспільства опиняються в парламенті. Вони не обов'язково стають лідерами, але мають політич-

ний вплив, до них дослухаються. Натомість у вашій країні активісти, які роблять чимало цікавих речей, цього позбавлені.

У.Т.: У чому ж тоді проблема українського громадянського суспільства порівняно з іншими країнами, як-от зі згаданою вами Грузією? Чому немає цього політичного впливу?

— Думаю, Україна має найдивовижніше громадянське суспільство, яке я бачив будь-де серед країн колишнього Радянського Союзу. Можливо, як і Грузія. Але порівняно з останньою у вас його вплив був надто обмежений, і це дуже прикро.

Як на мене, це пов'язано з кількома речами. Одне з пояснень, імовірно, розмір країни. Україна величезна. Грузія дуже маленька. Друге – брак лідерства не в політиці, а в громадянському суспільстві, відсутність волі, потрібної, щоб зробити щось політично, нестача людей, які можуть щось відстояти. Міхеїл Саакашвілі не був вихідцем із громадянського суспільства, але його оточувало багато сильних лідерів звідти. Йому дуже добре вдалося їх зібрати. Прийшовши до влади, він запросив частину Фонду Сороса, лідерів громадського сектору, молодих юристів, журналістів приєднатися до роботи його уряду. Я не певен, що так є і буде в Україні. У Грузії відбулася справжня революція. Всіх міністрів, чиновників замінили. Окрім того, прийшло нове покоління. І коли дивлюся на Україну, то думаю, що це громадянське суспільство певною мірою слабке в політичній самоорганізації. Схоже, що ваші політики (і не тільки з Партії регіонів) міцно тримаються за владу, причому не заради країни, а заради себе, своїх кишень.

Я присвятив майже все своє життя підтримці громадянського суспільства та розвиткові засобів масової інформації в колишньому Радянському Союзі й розчарований, що не бачу в українській політиці значно більше молодих людей в головних ролях.

У. Т.: То, на вашу думку, ця проблема більше зумовлена самим громадянським суспільством, а не тими, хто має владу?

— І так, і так. Приміром, якщо ваш президент і провідні політики — шахраї, котрим місце у в'язниці, то ви повинні зрозуміти це й не сподіватися, ніби вони розвиватимуть громадський сектор. Водночас погляньмо на себе, демократів: чи робимо ми добру справу як лідери громадянського суспільства, журналісти, інтелектуали? Якщо ваш вплив тут невеликий, може, спробуйте щось інше...

Іноді мені здається, що представники громадянського суспільства в Україні непогано почуваються: організовують багато заходів, мають хороше фінансування, і цього їм досить. Упродовж 20 років Україна отримала \$5 млрд зі США на розвиток демократії. Шалені гроші: за них можна купити кожному вашому співвітчизникові автомобіль. Однак я не бачу, що досягнення українського громадянського суспільства й демократії відповідають цій сумі.

Я був тут від першого дня революції, впродовж місяців — щодоби на Майдані. Спершу бачив справжнє громадянське суспільство — проєвропейську молодь, яка виступала проти корупції. Це протривало тиждень чи два. Їй так і не вдалось організуватись у групи громадського сектору. Якоїсь миті політики, а половина з них шахраї, перебрали все до своїх рук.

Я сподіваюся знайти в громадянському суспільстві більше координації, згуртованих дій, коли люди жертвували б власним інтересом заради загального. Та замість цього вони борються між собою. Це дуже типова річ, запитайте в будь-якого іноземця... Хотілося б у громадянському суспільстві бачити свого роду альянс, як-от колись у Польщі, Чехії, Болгарії, Грузії.

У. Т.: Чим загрожує ця ситуація Україні зараз?

— У вас дуже багато людей, здатних придумувати креативні гасла, цікаві ідеї, але вони не хочуть здобути владу. Як на мене, то загроза нині в тому, що диктатора хоч і вигнали, але серед людей, які беруть кермо до рук, багато його старих друзів, тих, хто започатковував його партію. Я не хочу сказати, що особи, які зараз при владі, такі самі погані, як і Янукович. Але це не демократи. Вони ніколи не працювали в демократичних системах. Показовим є те, як вони поведуться у своєму приватному житті. Багато з них досі олігархи, часто корумповані.

Знову повертаючись до визначення громадянського суспільства, скажу: воно має діяти як сила в межах соціуму незалежно від держави. Я не бачу цього в Україні. Хіба можна мати громадянське суспільство, фінансоване олігархами? Це ж суперечить демократії! Люди навіть не задумуються, що це дивно.

У. Т.: У своєму фільмі «Україна: небезпечна гра» ви берете інтерв'ю в молодих людей у Львові та Харкові, і вони говорять переважно дуже схожі речі, на відміну від представників старшого покоління, яке вірить у міфи. Нині ви кажете, що українському громадянському суспільству бракує амбіцій. Тож як зробити цих юних амбіційнішими, заохотити взяти владу у свої руки?

— Різні люди мають різні інтереси і мотивацію. Не чекайте змін від олігарха, диктатора чи корупціонера. Вони задоволені ситуацією. Зміни повинні походити від покоління, якому зараз 30 чи 40, — це ті, хто відповідальний за суспільні трансформації.

Я створив фільм «Україна: небезпечна гра», бачачи викривлене висвітлення останніх подій. Усі ці нісенітниця про фашистів, що прийшли до влади в Україні, байки про державу, що розпадається, громадянську війну, розкол між російсько- та україномовним населенням. Хотів пояснити жителям Заходу, що так, це має жахливий вигляд, коли стріляють у людей на

**БІОГРАФІЧНА
НОТА:**

Майкл Андерсен — данський журналіст і політолог. Більш ніж 15 років працював у Центральній Азії, на Кавказі, в Білорусі, Молдові та Україні. Автор багатьох документальних фільмів для каналу Al Jazeera. Його останній фільм — «Україна: небезпечна гра». Займається підтримкою та розвитком громадянського суспільства у країнах Східного партнерства й Туреччині

Донбасі, в усіх тих російських злочинців, але їх невеличкий відсоток у кількох регіонах. Більшість із них — це ті, кого суспільство роками ігнорувало. І то помилка уряду в Києві. І в якийсь момент вони розлютились і вірять усім, хто може дати їм кількасот доларів. Бідними маніпулювати легко.

Українці по-різному сприймають історію, але нехай кожен запитає в іншого: «Чи хочеш жити в одній країні зі мною?». І в цей момент громадянське суспільство та політики мають прийти і сказати, що нам слід побудувати щось, що в різних куточках країни вважатиметься однією державою і демократією, де ви можете не погоджуватися з певними речами.

Ці стереотипи й міфи дуже небезпечні, але ви повинні розуміти, що то міфи, ніхто не має монополії на правду. Звісно, можна кинути від того, що навіть коли ти стовідсотково упевнений у своєму знанні про події, люди на іншому кінці країни або й у сусідньому будинку мають іншу думку і право на неї.

У фільмі ми взяли інтерв'ю в професора соціології Наталії Черниш. Це одна з найкращих учених, яких я знаю, завжди прискіплива й дуже обережна. Вона проводила своє дослідження 20 років і може довести, що українці мають дедалі більше спільного, ніж відмінного. Уся та нісенітниця про громадянську війну й розкол країни — стереотип. Причина створити фільм була ось

**ХІБА МОЖНА МАТИ
ГРОМАДЯНСЬКЕ
СУСПІЛЬСТВО,
ФІНАНСОВАНЕ ОЛІГАРХАМИ?
ЦЕ Ж СУПЕРЕЧИТЬ
ДЕМОКРАТІЇ**

у чому: якщо люди й надалі повторюють такі міфи, це стає небезпечним.

А ще одна причина — в намаганні пояснити людям, що ситуацію можна врятувати, але для цього їм потрібні сильне громадянське суспільство та лідерство, щоб прийти і взяти владу в руки. Не чекайте того від політиків. ■

Нову версію
інтерв'ю
читайте на сайті
www.tyzhden.ua

Вибиті із сідла

Європейським лідерам варто обмежити повноваження Брюсселя в багатьох сферах, але не в усіх

«Із непохитним прагненням закласти підвалини дедалі ближчого союзу народів Європи...» – читаємо в тексті Римського договору, який започаткував у 1957 році європейський проект. Коли буде написано історію Європейського Союзу, 2014-й, напевно, стане в ній не менш важливою датою. Адже саме цього року виборці євроспільноти наказали своїм лідерам забути про шляхетні пориви, які понад півстоліття тому породили те сміливе починання й відтоді визначали його політику.

Великий відсоток голосів проти ЄС був очікуваним, од-

нак результат усе одно став шоком. У Франції «Національний фронт» Марін Ле Пен посів перше місце, здобувши 25% голосів. Партія незалежності Сполученого Королівства набрала у Британії ще більше: 27%. Майже 40% виборців Греції проголосували загально за партії євроскептичного або відверто расистського спрямування. У Європейському парламенті нинішнього скликання аж 30% місць матимуть противники Євросоюзу. Прем'єр-міністр Франції Манюель Валльс не дарма назвав результати виборів «політичним землетрусом».

ПРОЦВІТАННЯ ЧИ ДЕМОКРАТІЯ

Безпосередні політичні наслідки цих виборів не обов'язково матимуть величезне значення. Популісти в Європарламенті, певно, так чубитимуться між собою, що проєвропейські 70% зможуть далі працювати в режимі звичного для себе консенсусу. Але в більш віддаленій перспективі ефект може виявитися колосальним. Перед Європою стоїть можливість виходу з Євросоюзу Британії, де правляча Консервативна партія пообіцяла провести після наступних виборів референдум щодо членства в ЄС. Євросоюз зміг би пережити вихід Британії, але якби у Франції до влади прийшла антиєвропейська сила на чолі партії Ле Пен і вивела країну зі складу ЄС, це означало б його кінець.

Типова реакція Брюсселя на кризи – «якось буде», але цього разу вона не пройде: якщо ЄС не зміниться добровільно, до перетворень його примусять виборці. Щоб адекватно відповісти на електоральний гнів, європейським лідерам спочатку варто розібратися в причинах, які його викликали.

Одним із очевидних джерел є націоналізм. У програмах таких партій, як «Національний фронт» або Партія незалежності Сполученого Королівства, чітко прописано, що виборці не бажають, аби іноземці вказували, що їм робити. І цього разу європейці не вперше голосували «проти» ЄС. У 2005 році французи й нідерландці завадили проект конституції ЄС, а ірландці відмовилися від її заміника, Лісабонської угоди, у 2008-му і прийняли її лише з другої спроби.

Ще один мотив – антиіммігрантські настрої. Більшість антиєвропейських партій виступають також проти іноземців. Несприйняття ЄС зросло після розширення Союзу на схід, коли робоча сила з тамтешніх бідніших країн почала рухатися на захід.

І нарешті, великим рушієм невдоволення стала економіка. Варто зауважити, що французи, чий лідери не мають рецепту від застою своєї економіки, обурюються набагато

більше за німців, чия економіка енергійно відновлюється. Хоч у Британії зараз спостерігається зростання, сам факт різкого економічного спаду після кризи частково пояснює невдоволення урядом.

Для вирішення європейських проблем є два рецепти: економічне процвітання й розширення демократії, що в принципі означає повернення повноважень державам та інституціям, яким довіряють виборці. Ці дві мети збігаються часто, але не завжди.

Існує багато сфер національного життя, куди слід менше втручатися Брюсселю. Потрібно прибрати зайву бюрократію і скасувати багато обмежень. Свободу вирішення багатьох конкретних соціальних питань і правил працевлаштування (як-от відпустка з догляду за дитиною, робочий час тощо) слід повернути до компетенції національних урядів. Потрібно обмежити повноваження Європейського парламенту, а національним дати більше голосу в законодавстві ЄС. Принаймні на початку такі реформи можна провести без затяжного (й ризикованого) процесу зміни Римського договору.

Але процвітання й демократія не сходяться у двох питаннях. Перше – імміграція. Так, країни-члени повинні мати більше свободи припинити «соціальний туризм», який викликає особливе обурення: можна запровадити суворіші правила, щоб іммігрантам не так просто було дістати доступ до соціальної допомоги. А для бідніших кандидатів на членство у ЄС – довший перехідний період, під час якого обмежується вільне пересування. Однак саме ці «чотири свободи» (пересування товарів, послуг, капіталів і робочої сили) лежать в основі єдиного ринку Європи. Відмова від будь-якої з них не тільки поставить під сумнів доцільність самого європейського проекту, а й посилить економічну стагнацію – важливу причину нинішнього невдоволення.

Джерело другої групи конфліктів – єдиний ринок. У деяких питаннях (наприклад, гнучкості ринку праці) зменшення впливу Брюсселя сприятиме зростанню. Але не в усіх. Криза евро засвідчила, що еврозони

Вибори до Європарламенту, 2014

Явка виборців, % усього електорату

Вибрані країни

потрібен банківський союз із централізацією в багатьох аспектах. І найбільше надій на зростання пов'язано саме з розширенням єдиного ринку. Далі комісія повинна усунути перешкоди для торгівлі послугами та енергією і для цифрової економіки. Ще один пріоритет –

сферу свого впливу. Президент Франції Франсуа Олланд заявляє, що ЄС надто відірваний від виборців і повинен звужити обсяг своїх повноважень. Італійський прем'єр Маттео Ренці здобув підтримку для реформ. Британський прем'єр Девід Кемерон уже кілька років вимагає скорочення повноважень Брюсселя, водночас обстоюючи розширення єдиного ринку. Було б добре, якби інші європейські лідери запозичили його ідеї, але зробили вигляд, що вони прийшли не з Британії.

Перше завдання – призначити нового президента Європейської комісії, готового до радикальних змін. Кандидат-наступник (і федераліст), прем'єр-міністр Люксембургу Жан-Клод Юнкер колись мав підтримку Меркель. Але зараз здається, що вона зрозуміла безперспективність пасивної позиції. Ми обрали б розумну й відважну французенку Крістін Лагард, директора МВФ і сторонню людину, котра знає, як захищати інтереси. За Лагард у ролі президента Єврокомісії Британія мала б більше шансів залишитися в ЄС. Якщо Євросоюзу судилося вижити, йому знадобиться таке керівництво. А зараз його майбутнє справді стоїть під питанням. ■

ЯКЩО ЄВРОСОЮЗУ СУДИЛОСЯ ВИЖИТИ, ЙОМУ ЗНАДОБИТЬСЯ КЕРІВНИЦТВО, ГОТОВЕ ДО РАДИКАЛЬНИХ ЗМІН

більше угод про вільну торгівлю починаючи із ЗВТ з Америкою. Відкритість європейської економіки стане подразником для деяких виборців (і лякатиме деякого з політиків), але альтернатива – багаторічний застій економіки – так чи так поставить хрест на всьому проекті.

У ГОНИТВІ ЗА ЛІДЕРСТВОМ

Можливо, євроскептики мають рацію і Європа не може змінитися. Але перші кроки лідерів європейських держав після виборів обнадіюють. Канцлер Німеччини Ангела Меркель і нинішній президент Європейської комісії Жозе Мануел Баррозу закликали останню обмежити

© 2014 The Economist Newspaper Limited. All rights reserved

Крапля за краплею

Розвиток міжнародного ринку скрапленого газу: покупці зароблять більше, ніж продавці

Стиснення й охолодження газу до переходу в рідкий стан, а відтак його перевезення танкером – це дорожче, ніж транспортування газопроводом. Але 50 років потому, як перший вантаж зі скрапленим природним газом (СПГ) прибув із Алжиру, це вже не сприймається як щось екзотичне, дуже складне чи маргінальне. За останні два роки світова торгівля СПГ не зростала через брак нових джерел постачання. Однак 25 травня компанія ExxonMobil заявила про перший вантаж, відправлений із нового підприємства у Папуа – Новій Гвінеї, яке обійшлося у \$19 млрд. То перший рейс у серії нових партій скрапленого газу, які ось-ось надійдуть на ринок.

Проекти що реалізуються зараз, передбачають, що до 2018 року почнеться експлуатація ще понад третини потужностей із його виробництва. Це дорівнює сьгоднішньому обсягу споживання скрапленого і трубопровідного газу в Китаї. За оцінкою

консалтингової фірми EY, до 2025-го потужності можуть подвоїтися. Австралія буде сім об'єктів, які разом забезпечать постачання 80 млрд м³ за рік, що перевищує сьгоднішній обсяг споживання газу Німеччиною. До 2016 року Австралія стане найбільшим після Катару експортером СПГ. Хоча обсяги перекачування трубопровідного блакитного палива також збільшуватимуться, частка СПГ у світовому обсязі проданого газу, як заявляє Дірк ван Слоотен із Міжнародного газового союзу (IGU), має зрости від нинішніх 15–20% аж до 30%, якщо всі заплановані проекти буде успішно реалізовано.

Деякі з наявних експортерів уже нароцують виробництво. Росія, яка забезпечує майже 5% світового ринку своїм СПГ з далекосхідного острова Сахалін, планує до 2030-го давати 20%. Після прийнятого торік Кремлем рішення про лібералізацію експорту скрапленого газу французька енергетична компа-

нія Total та її російський партнер «Новатек» у грудні домовилися про інвестування \$27 млрд у проект на півострові Ямал за Полярним колом.

Ще недавно, у 2008 році, Америка очікувала, що стане великим імпортером блакитного палива. Нині завдяки сланцевому буму інфраструктуру зі скраплення природного газу, побудовану під імпортом, пристосовують до потреб експорту. Перший великий термінал у Сабіна-Пас (штат Луїзіана) почне відвантажувати газ на початку 2016 року. Іще чотири так само дістали дозвіл почати його транспортування. Американський експорт СПГ до 2018 року може сягнути 75 млрд м³.

Вантажопідйомність перевезень скрапленого газу також зростає: світовий флот у 2013-му поповнився 16 новими велетенськими танкерами, іще 31 чекає своєї черги цього року. Міжнародний газовий союз прогнозує «глибоке по-

м'якшення» вартості перевезень СПГ.

Із новою пропозицією приходять і новий попит. Очікується, що кількість країн, які мають об'єкти для імпорту цього товару, до 2020 року зросте від нинішніх 29 до 50. У 2013 році відкрили нові термінали Ізраїль, Сінгапур та Малайзія. Частково цей новий попит з'являється в тих, хто раніше продавав газ, а не споживав його. Єгипет припинив експорт СПГ, щоб забезпечити достатню кількість дешевого блакитного палива на внутрішньому ринку. Споживання газу швидко збільшується в Індонезії та Алжирі, яких раніше вважали надійними експортерами.

За оцінкою ЕУ, світовий попит на СПГ до 2030 року здатен майже вдвоє перевищити показник 2012-го. Основна причина – інтенсивніше використання газу в енергетиці, переважно в Азії. Утім, щораз швидше з'являються й нові потреби, пов'язані з СПГ, особливо він стає у пригоді як паливо для транспорту. Окрім того, є екологічно чистішим для кораблів, ніж мазут, який дедалі більше потрапляє під заборони з огляду на охорону довкілля. На скрапленому газі вже плавають 50 норвезьких суден; будуються й сотні нових, які працюватимуть на ньому. Польща очікує, що в наступні п'ять років води Балтики борознитимуть не менш як півтисячі таких плавзасобів. «Коли люди впевнені в ціні, процес може рухатися дуже швидко», – каже Ег'л Ренвік, представник Норвегії в Сінгапурі – країні, яка просуває у своєму регіоні технологію СПГ.

ГЛОБАЛІЗАЦІЯ

Нині інвестори наввипередки квапляться вкласти у скраплений газ свої гроші. Щойно витративши \$1,7 млрд на новий термінал, Сінгапур, який прагне стати регіональним центром газової торгівлі, уже планує другий. Shell буде найбільший у світі корабель Prelude, вартість якого оцінюють у \$12 млрд і який має служити плавучим терміналом біля берегів Австралії (морська вода – добрий охолоджувач у процесі скраплення).

Початок справді глобального ринку СПГ – це перетворення, подібне до того, яке трапилося з нафтою. Колись вона теж була суворо контрольованим товаром, який торгувався переважно на регіональних ринках до появи у 1960-х роках супертанкера.

Раніше розвиткові ринку перешкождали величезні капітальні й експлуатаційні витрати, пов'язані з СПГ. Такі газ купують і продають здебільшого за довготерміновими контрактами, прив'язаними загалом до ціни на нафту. Хоча спотова торгівля на ринку СПГ від 2000 року зросла більш ніж удвічі, до 27%, єдиної світової ціни на нього все ще не існує: азійський продукт дорогий через прагнення Китаю зменшити використання вугілля (щоб зберегти легені своїх громадян). Японія купує рекордні кількості СПГ для підтримки своєї енергетики після катастрофи на ядерному реакторі АЕС «Фукусіма». Європейські ціни нижчі (результат сплеску популярності вугілля й достатнього забезпечення газом із російських та норвезьких трубопроводів). Тим часом американський скраплений газ усе ще дешевший, бо виробляють його так багато, а експортують поки що так мало.

Деякі з цих чинників можуть змінитися. Попит на СПГ, не включено, впаде, якщо Японія відновить експлуатацію частини своїх АЕС. А нова китайсько-російська угода про закупівлю 38 млрд м³ трубопроводного газу з РФ може притлумити апетит Китаю до дорогого скрапленого – із Близького Сходу. Але Європі може знадобитися більше СПГ, якщо буде перекрито постачання з Росії.

Хоч би як розвивався попит, технології, певно, знизять витрати й збільшать пропозицію. СПГ ще дочекається тієї уваги, яку інженери приділяли іншим секторам енергетики. Американський гігант GE вже розробив нове устаткування для скраплення з електричними двигунами, що набагато ефективніші за наявні турбінні моделі й коштують лише десяту частину їх ціни. Французька компанія Cryostar виробляє дрібномасштабні підприємства зі скраплення біогазу. Частка

Частка СПГ у світовому обсязі проданого газу, як заявляє Дірк ван Слоотен із Міжнародного газового союзу (IGU), має зрости від нинішніх

15–20%

аж до

30%,

якщо всі заплановані проекти буде успішно реалізовано

Росія, яка забезпечує майже

5%

світового ринку своїм СПГ з далекосхідного острова Сахалін, планує до 2030 року давати

20%

Литва придбала Independence – плавучий термінал для регазифікації

за **\$330**

млн

Його експлуатація почнеться лише в грудні. Але Москва уже запропонувала 20-відсоткову знижку на газ

таких проектів дуже незначна, але якщо дрібні й важкодоступні кількості газу (підземні чи отримані внаслідок бродіння) можна буде скраплювати недорого, то це збільшить конкуренцію і ліквідність на світовому ринку СПГ.

Поза Америкою торгівля СПГ все ще непрозора й неефективна. Лише Ангола продає свій продукт безпосередньо на спотовий ринок. Сінгапур розглядає ф'ючерсний ринок, а Японія намагається відкрити свій. Але досвід Європи показує: щоб відчутти ефект таких процесів, потрібні роки. Цілоком ліквідний глобальний ринок потребуватиме не лише більших обсягів. Урядам доведеться лібералізувати свої ринки набагато більше, а постачальникам – позбутися статті «кінцевий пункт призначення», яка перешкоджає реекспорту.

Ринок СПГ, можливо, завжди був нетиповим через затрати й великі відстані. Але з кожним новим покупцем і продавцем він ефективнішає, як зауважує Ендрю Морріс із консалтингової фірми Poyry. Міжнародні енергетичні компанії матимуть більше простору для своїх та інших видів торгових операцій. Покращується процес ціноутворення, помітнішою стає цінова прозорість.

Найбільший зиск серед усіх матимуть споживачі в країнах, залежних від одного постачальника. Литва, яка намагається позбутися прив'язаності до надто дорогого російського трубопроводного газу, придбала Independence – плавучий термі-

РАНІШЕ РОЗВИТКОВІ РИНКУ ПЕРЕШКОДЖАЛИ ВЕЛИЧЕЗНІ КАПІТАЛЬНІ Й ЕКСПЛУАТАЦІЙНІ ВИТРАТИ, ПОВ'ЯЗАНІ З СПГ

нал для регазифікації за \$330 млн. Його, як каже тамтешній міністр енергетики Ярослав Неверович, вважають компонентом трубопроводної мережі: навіть простоюючи, він окупиться як аргумент у переговорах. Його експлуатація почнеться лише в грудні. Але Москва уже запропонувала 20-відсоткову знижку на газ. ■

Завоювати СВІТ

У 1920-х роках 40% світових прямих іноземних інвестицій належали британським компаніям. 1967-го на передові позиції вийшла Америка: її частка становила 50%. Сьогодні м'язи наростив азійський капіталізм. Частка континенту в світовому ВВП зросла після 1984-го від однієї п'ятої до 28%. Це всевітня фабрика, строкатий регіон конкурентів, зв'язаних до купи ланцюгами постачання. Але йому бракує талановитих управлінців і глобального мислення. Багаті Японія та Південна Корея мають своїх суперзірок, як-от Toyota і Samsung. Інші азійські компанії рідко помітні на світовій арені.

Це пояснюється тим, що азійський капіталізм донині варивсь у надто комфортному просторі. У період буму 2002–2010 років бізнес отримувал легкі прибутки в себе на батьківщині: зростання йшло швидкими темпами, а робоча сила і кредити були дешевими. Тепер дві третини великих азійських фірм перебувають у державній власності або належать «підприємницьким домам» (часто у власності однієї родини). Ці верховоди зазвичай підтримують тісні стосунки з урядовцями й одержують доступ до дешевої землі та кредитів. Половина всіх мільярдних статків Азії нажита в секторах, де процвітає кумівство (як-от сектор нерухомості). На Заході – лише 15%. За межами Японії, Тайваню і Південної Кореї нехтують інноваціями. Два автомобільні гіганти з Індії та Китаю Mahindra & Mahindra і Great Wall разом на дослідження й розробку витрачають 3% аналогічного бюджету Volkswagen.

Для західних фірм прорахунки азійців виявилися удачею. Це пояснює приклад iPhone: його збирають руки китайських робітників, але майже весь прибуток отримують «мізки» з компанії Apple та інших виробників високотехнологічних комплектуючих із багатого світу. Проте закони, які керували азійським капіталі-

мом останні два десятиліття, сьогодні змінюються. Азійські фірми вимушені ставати розумнішими, спритнішими і глобальнішими.

Безпосередня їхня мотивація – зниження прибутковості: зростання сповільнилось, і азійські акції за останні три роки відірвалися від американських на 40%. Свою роль відіграють і три глибші тенденції. По-перше, робоча сила в Азії, зокрема в Китаї, дорожчає, а на сході континенту старіє. По-друге, зростають вимоги азійського середнього класу. По-третє, посилилася конкуренція з боку західних мультинаціональних корпорацій, які інвестували в Азію \$2 трлн. Нині вони використовують ту саму дешевшу робочу силу, але мають набагато ефективніші ланцюжки постачання, цінніші бренди й інновації.

Тепер, коли азійські ринки перестали бути такими комфортними для місцевого бізнесу, останній пристосовується – і стає сильнішим. Китайські фірми на кшталт виробника холодильників Haier планують автоматизувати виробництво й перейти на складнішу продукцію. Китайці пробиваються в дорожчі сегменти ринку, відтак корейцям доводиться з подвійним зав'язанням боротися за збереження лідерства. Так, витрати Samsung на конструкторсько-дослідну роботу 2013 року зросли на 24%. Якщо незграбні азійські гіганти Індія та Індонезія зберуться, багато виробничих потужностей, а відтак і робочих місць, перемістяться до них. Індійські IT-аутсорсингові фірми, яким раніше довіряли лише найпростіші завдання, зараз стали лідерами в галузі великих даних.

Через підвищення вимог споживачів у традиційні галузі починають вторгатись інтернет-фірми. Китайський інтернет-гігант Alibaba розширюється в банкінг, телекомунікації та логістику. Нині аналітики оцінюють компанію в \$150 млрд: це пере-

вищує вартість сталеплавильної промисловості Китаю. Нове покоління компаній може вирости на ґрунті попиту на медичні послуги в Азії. Поки що частка фірми цієї галузі становить лише 4% фондового ринку регіону (для порівняння: в багатих країнах – 12%).

Щоб конкурувати з іноземними суперниками, азійські фірми глобалізуються. Китайська Lenovo має західний стиль управління і багато іноземних працівників. Huawei обігнала Ericsson у створенні телекомунікаційного обладнання. Індійська Sun Pharma – один із найбільших у світі виробників непатентованих медикаментів. Tata Sons стала першокласною IT-компанією і виробником автомобілів класу люкс, власником найрізноманітніших активів у Індії.

Бізнесу в Азії належить зробити ще набагато більше. Тамешні великі компанії витрачають на 50% більше на дослідження й розробки, ніж п'ять років тому. Але їм ще слід навчитися знаходити радикальні інновації. Конгломерати мають зосереджуватись на кількох ділянках, де вони можуть вийти на глобальний масштаб. Свою частку здатен внести й уряд, звільнивши державні компанії від свого втручання й не дозволяючи всесильним посадовцям гальмувати підприємництво.

А західним компаніям розслаблятися не можна. У деяких галузях (наприклад, авіабудуванні) все ще існують нездоланні бар'єри, що захищають їхній ринок, але в інших секторах бренди й технології не здатні зупинити азійських конкурентів. Загроза низькооплачуваній робочій силі на Заході, ймовірно, зменшиться. Китайські робітники компанії Haier отримують 25% від того, що заробляють американці. У 2000 році це було 5%. Натомість боятися, можливо, доведеться копірайтерам, науковцям і дизайнерам, яким у спину дихатимуть конкуренти зі Сходу. ■

Азія виплавляє

76%

усього заліза у світі і генерує

44%

глобальних викидів, але володіє лише десятою частиною найцінніших брендів і приваблює для венчурного капіталу активів. Її мультинаціональним компаніям належать

17%

прямих іноземних інвестицій на планеті

Азійські велетні витрачають на

50%

більше на дослідження й розробки, ніж п'ять років тому. Проте їм ще слід навчитися знаходити радикальні інновації

© 2014 The Economist Newspaper Limited. All rights reserved

e-Естонія: як вдалось і що далі?

Нещодавно я намагався згадати, коли востаннє надсилав факс. Справді не пам'ятаю. Може, років п'ять тому. Віртуалізація Естонії означає створення практично «безпаперового» суспільства.

В іноземних ЗМІ Естонію нерідко називають «електронною», і не даремно. Як же їй це вдалося? Якими були наслідки такої трансформації для суспільства?

1996 року тодішній посол у США (а з 2006-го президент Естонії) Тоомас Гендрік Ільвес ініціював проект «Стрибок тигра», в межах якого всі школи країни мали підключитися до інтернету. 1997-го з державного бюджету вперше виділили кошти на проект, а це було створено спеціальний однойменний фонд.

1998 і 1999 року він організував два «Тигрові тури»: у різних містах і селах було розбито величезні намети, в яких розміщено більш ніж 100 під'єднаних до мережі комп'ютерів для загального доступу та проведення практичних тренінгів. Основні кошти забезпечили Естонський союзний банк, комп'ютерний стартап Microlink, що нині охоплює також ринки Латвії, Литви і не тільки, та оператор телефонного зв'язку (обидва теж естонські). Серед інших спонсорів були IT-компанії, кілька медіа-фірм, ПРООН, Фонд Сороса й місцеві адміністрації. Співпраця виявилася вигідною для всіх учасників. Банк отримав нових клієнтів завдяки електронному банкінгу; Microlink продав більше комп'ютерів для домашнього використання; телефонний оператор підключав абонентів до своїх інтернет-пакетів. Як повідомляє Естонський центр інформації, нові технології опанували чимало містян і селян.

Паралельно зі школами віртуалізація Естонії проникла в банківський сектор. Нові клієнти могли працювати з фінустановами, не виходячи з дому: зникла потреба відвідувати відділення. Невдовзі банки під'єднали до держслужб, тож клієнт міг увійти в систему через котрийсь із них і в разі виникнення проблем тут-таки скористатися сторінкою державної установи. Тепер естонці, наприклад, можуть декларувати доходи віртуально, ніхто не стоїть у кількохгодинних чергах, як це буває в деяких європейських країнах. Крім того, віртуальний документ зазвичай заповнюють податківці, тож платникові податків лишається тільки підтвердити свою згоду й підписати декларацію в електронному вигляді.

Як батько, я в захваті від електронізації шкіл. Усе просто: вводити логін і перевіряєш успіхи дитини. Виходить, що вчитель виставляє оцінки й пише коментарі через інтернет, тож маленькі бешкет-

ники вже не можуть розповідати побрехеньки про свої шкільні справи.

2001 року Естонія перейшла на новий рівень, уперше запровадивши загальнодержавні посвідчення особи. Це головний документ її громадянина як у реальному, так і в цифровому світі. Нині його мають більш ніж 86% жителів країни. Крім того, є можливість поставити цифровий підпис, що прирівнюється за юридичною силою до підпису від руки. За статистикою 2011-го, близько 40% власників посвідчень використовують цифровий документ для підтвердження своєї особи або для проставлення цифрового підпису. Отож факс більше не потрібен.

Запровадження цих посвідчень дало змогу організувати електронне голосування. 2009 року його провели на виборах до місцевих органів влади та до Європейського парламенту. У 2011-му понад 140 тис. естонців проголосували електронним способом (загалом населення країни становить 1,3 млн осіб). А цього року на виборах до Європарламенту такою опцією скористалося понад 100 тис. громадян.

Віртуалізація держави має свої плюси і мінуси. Якщо майже все можна зробити через інтернет, відпадає потреба в армії чиновників, а отже, в країні набагато менше корупції. Адже комп'ютер не вимагатиме хабара. Таким чином, електронна Естонія – це прозорість, тому зазвичай вона здобуває високі рейтинги у Transparency International.

Та є і зворотний бік медалі: віртуалізація робить державу вразливою до кібератак. 2007 року під час запеклого конфлікту навколо перенесення радянського меморіалу невідомому солдатіві Естонія зазнала кількох таких нападів. Унаслідок масштабного проникнення в системи з іноземних комп'ютерів вийшли з ладу сайти парламенту, банків та ЗМІ. Відтоді Естонія стала активним борцем за кібербезпеку. У відповідь на електронні атаки 2008 року в Таллінні було створено натовський Спільний центр передового досвіду з кіберзахисту. Утім, потенційні загрози для віртуального простору нікуди не поділися, тому в мережі слід бути дуже обережними.

У політичному сенсі можливість проголосувати електронно дещо нівелювала власне день виборів. Дедалі більше громадян роблять це раніше їх фактичної дати, оскільки волевиявлення в мережі проводиться набагато раніше. Це може вплинути на передвиборну кампанію, яка досі активізувалася власне напередодні голосування. Таким чином, віртуалізація держави означає кардинальні зміни на рівні суспільства та управління. ■

**ЯКЩО МАЙЖЕ ВСЕ МОЖНА
ЗРОБИТИ ЧЕРЕЗ ІНТЕРНЕТ,
ВІДПАДАЄ ПОТРЕБА В АРМІЇ
ЧИНОВНИКІВ, А ОТЖЕ,
В КРАЇНІ НАБАГАТО МЕНШЕ
КОРУПЦІЇ**

Автор:
**Еркі
Баховскі,
Естонія**

Павел Жачек: «ЄС доведеться бути сильним у відстоюванні демократії через колективну відповідальність за минуле»

Спількувалася
Ганна Трегуб

У розмові з *Тижнем* екзодиректор чеського Бюро Інституту дослідження тоталітарних режимів Павел Жачек розповів про реальний перебіг і потребу люстрації в силових структурах для національної безпеки, брак консенсусу в Європі щодо злочинів комунізму та камені спотикання в питанні заборони Компартії у країнах Центрально-Східної Європи.

У. Т.: В українському суспільстві точиться дискусія стосовно відповідальності й потреби люстрації у силових структурах України. Те, що нині відбувається на Сході країни, зокрема брак будь-якої притомної національної політики в питаннях безпеки і діяльності силовиків та спеціальних служб, також є дотичною до цього проблемою. Що можна зробити в ситуації, коли за 20 останніх років глобальної ротації кадрів не було проведено?

– Навіть попри те що ми розпочали люстраційний процес через два роки після здобуття незалежності Чехословаччини, а відповідний закон ухвалили у 1991-му, для частини нашого суспільства це виявилось зарано, а для решти – запізно. Воно не було одноставним у питанні, чи потрібен країні люстраційний закон. Власне, якщо поглянути на загальну ситуацію в Центрально-Східній Європі, то Східна Німеччина, Польща, Словаччина, Румунія, Угорщина, Болгарія дійшли певного консенсусу щодо його необхідності, адже йдеться про припинення тягlosti минулого. Питання полягало в тому, яким чином захистити нові, дуже чутливі

структури від такого минулого після падіння комуністичного режиму. Минуле – це люди, які зазнали величезного впливу ідеології, яких режим використовував і які йому служили. Дехто мало не розписався, що готовий загинути за цей режим. І в Чехословаччині після 1968 року, і в Україні ситуація під час радянської окупації була однаково важка. Йдеться про дуже чутливі питання. Саме визначення того, що таке люстрація і що закладено в цьому понятті, потребує суспільних дебатів. Необхідно з'ясувати, чи стосується вона подолання тоталітарного минулого, чи є багато інших причин для продовження цієї практики нині.

У випадку країн Центрально-Східної Європи краще було б закріпити люстрацію в законодавстві, тоді у ній не вбачали б свавільні дії якогось конкретного посадовця з конкретної установи. Йдеться про політичний процес, а сам люстраційний закон – питання компромісу. І бажано його вирішити, аніж допустити існування такого специфічного соціополітичного поля без узаконення. На мій погляд, Україні не пізно і з дефініціями визначитися, і люстраційний закон ухвалити.

Ще одне питання у згаданому контексті – що робити з давніми структурними проблемами, які безпосередньо стосуються сучасних? Зокрема, йдеться про те, яким чином росіяни нині використовують старі структури та зв'язки для своїх інтересів в Україні або інших східноєвропейських країнах. Неухвалення такого закону в найближчому майбутньому, відсут-

ність суспільного обговорення можуть ще більше політизувати проблему.

У. Т.: Однією з «домовин минулого», яку Україна й досі не може поховати, є існування і діяльність Комуністичної партії, причетної як до трагічних подій під час Революції гідності, так і до відверто антидержавних дій на Сході країни. Який результат матиме заборона діяльності цієї політичної організації?

– Усі посткомуністичні країни мають проблеми, що стосуються спадщини минулого, навіть Східна Німеччина, у якій свого часу вплив західної демократії був сильнішим, ніж у Польщі або Чехословаччині. І вони ще не вирішені. Пригадую, що Вацлав Гавел мусив відповідати на зливу запитань стосовно того, чому діяльність Комуністичної партії в Чехословаччині не припинено. Він казав, що носії цієї політичної культури старішатимуть і зрештою відійдуть у вічність. Такі очікування не справдилися. Навіть попри роки, комуністи знаходили шляхи впливу на чеське і словацьке суспільства. Це щось на кшталт реакції на 25 років капіталізму в Чехії та Словаччині, своєрідна опозиція до нинішнього політичного істеблішменту.

Ситуація в нинішній Чехії доволі специфічна, бо в нашому

дянським тоталітарним режимом, досі не збагнули його злочинів. Тому з'явилася ініціатива: пояснити заходів континенту, що Європа як така має спільно відповідати за появу різних «-ізмів».

Завдяки підписанню в 2006 році згаданої декларації ми намагаємося вплинути на різні європейські інституції: від регіонального до загального рівня, тобто ЄС. Нещодавно було вирішено побудувати музей тоталітаризму. За декларацією стояли такі люди, як Вацлав Гавел, Йоахім Гаук, Ларс Йоран Ліндبلاد, Вітаутас Ландсбергіс та ін. Наступним кроком стало створення спільної європейської платформи пам'яті, робота над якою почалася 2010 року. Ідея полягала в об'єднанні всіх інститутів національної пам'яті, які діють у європейських країнах. Над комуністичним режимом у Європі не відбулося свого Нюрнберзького процесу, однак це не зменшує значення його злочинів для цілого континенту. Жодна світова сила не взяла на себе відповідальності за скоєне. Донині з боку Польщі, України, Румунії та інших країн чути нарікання на те, що такий судовий процес не відбувся. Може даватися ознаки й те, як саме вправ радянський режим, адже це сталося не через поразку у великій війні. Через неочевидність і неви-

парламенті комуністи представлені доволі сильним блоком, що робить проблемним створення коаліції для будь-яких інших партій лівого крила. Чехам важко сприйняти будь-яку можливість формування більшості з комуністами. Якщо говорити про Словаччину, Угорщину, Польщу, то тамтешні комуністи змінили своє обличчя, ставши соціалдемократами або партіями лівого спрямування. Навіть у нас єдиної компартії як такої не існує: маємо Комуністичну партію Богемії та Моравії і Комуністичну партію Чехії.

У. Т.: У середині 2000-х силами європейських політиків та інтелектуалів було підписано «Празьку декларацію європейської совісті та комунізму». Ця ініціатива залишилася красивим папірцем чи таки спричинилася до реальних кроків?

– Завданням декларації було об'єднати Європу довкола доволі специфічної проблеми – аналізу історії комунізму. Європейці давно вже визнали відповідальність за постання нацизму й фашизму на своїх теренах та їх злочини і спільно долають нацистське минуле. І це досвід цілої Європи. Водночас радянський комунізм охоплював її половину, впливаючи на лівих у політикумі Франції, Італії та ін. Ті європейці, які не мали досвіду життя під ра-

НАД КОМУНІСТИЧНИМ РЕЖИМОМ У ЄВРОПІ НЕ ВІДБУЛОСЯ СВОГО НЮРНБЕРЗЬКОГО ПРОЦЕСУ, ОДНАК ЦЕ НЕ ЗМЕНШУЄ ЗНАЧЕННЯ ЙОГО ЗЛОЧИНІВ ДЛЯ ЦІЛОГО КОНТИНЕНТУ

разне забарвлення злочинів радянського режиму на них досі звертали мало уваги, і ця тема для всіх нас, тобто країн пострадянського блоку, не є закритою.

БІОГРАФІЧНА НОТА

Павел Жачек – чеський учений та високопосадовець, доктор наук, фахівець із масової комунікації Карлового університету в Празі. У 1993–1997 роках обіймав посаду голови секції Бюро з документації та розслідування діяльності державної служби безпеки/злочинів комунізму. У 1997–1998-му очолював команду з документації ролі чехословацьких посадовців у Кореї та В'єтнамі. У 2011–2013 роках директор Бюро Інституту дослідження тоталітарних режимів. Від серпня 2013-го працює в Управлінні заступника міністра оборони з кадрів Міністерства оборони Чеської Республіки.

У. Т.: Сучасний політичний режим Росії має небагато спільного з демократією. Проте вона не єдине місце у світі, де відбуваються такі рухи. В Європі про себе активно заявляють праві сили, які здобули небачену перемогу на виборах до Європарламенту. Невже ані нацистське, ані комуністичне минуле не є щепленням для європейців?

– Загальносвітовий контекст дуже широкий, і це радше питання до політологів. У ситуації країн Центрально-Східної Європи політики та суспільство стоять перед питанням, що робити далі, адже комуністичний режим упав, як і низка інших. Важливо розуміти, які кроки треба поступально зробити, щоб не повторити колишнього досвіду, перервати тяглість минулого. Йдеться навіть про дуже чутливий особистісний вимір, зокрема люстрацію. Чи можемо ми хоч якось довіряти людям, причетним до режиму? Яким чином зруйнувати архітектуру старої системи? Чим підтримати зміни, демократизацію, як реформувати силові інституції? Усе це відкриті питання. Так само йдеться про реабілітацію жертв та борців проти режиму. Якщо порівняти обсяг грошей, які платили працівникам спеціальних та силових служб перед 1991 роком, із сумами відшкодувань або фінансової підтримки особам, потерпілим від дій силовиків, чи політичним в'язням, то це величезний дисбаланс. А це питання довіри суспільства до процесів демократизації, підтримки змін.

Перемога правих партій – це випробування для європейської демократії. Ми досі не завершили низки важливих процесів, які стосуються нашого минулого, і знову стикаємося з новими викликами та проблемами. Власне, будівництво ЄС без проблем не обходилося ніколи. Підняття правих нині немає з чим порівняти в найновішій історії Євросоюзу. Це проблема ери, яка почалася щойно вчора. Але гострі проблеми, пов'язані з нашим минулим, ми вирішуватимемо навіть у таких умовах, принаймні до реально можливого рівня. ЄС доведеться бути сильним у відстоюванні демократії через пам'ять і колективну відповідальність за минуле. ■

Реалізація ідей у камені й бетоні по-швейцарськи

Головними гостями цьогорічного архітектурного фестивалю CONaction у Києві були швейцарські архітектори. Філософія недорогої архітектури, створеної з використанням раціональних технологій, стала панівною в будівництві Швейцарії й змінила її обличчя

Автор:
Ганна Трегуб

«Будь-який простір нерозривно пов'язаний із контекстом, і це диктує закони сприйняття», – каже Давід Маккуло, один із численних сучасних швейцарських архітекторів, який проектує вілли. Зокрема, приватне помешкання загальною площею 1030 м² у альпійському містечку Канобіо, яке він спроектував, дивує не лише своїми формами, а й вартістю. 2009 року віллу було оцінено в мільйон швейцарських франків. Це не найдорожчий проект, проте вельми показовий. Швейцарська архітектура – від вілли і до мистецької галереї або величезного стадіону – дуже вишукана, проста й доволі дорога. Майже так само, як швейцарські годинники, які славляться своєю вишуканістю і якістю.

НЕ ЛИШЕ ЛЕ КОРБЮЗЬЕ

PRS Architects, Mauro Turin Architetto, Stocker Lee Architetti, Vetsch Architektur... – перелічити всі архітектурні бюро Швейцарії, які обслуговують

замовлення не лише своєї країни, а й цілого світу, здається, неможливо. За кожним із них стоїть низка вже реалізованих проектів, розкиданих по всіх куточках Швейцарії та за кордоном. Житловий комплекс «Земляні споруди» (фото 1) Петера Веча, незвичайна вілла, вбудована у схил гори зодчими Б'ярне Мастенбруком та Крістіаном Мюллером (фото 6) із компанії SeARCH та CMA, – це лише маленька частина унікального швейцарського архітектурного ландшафту. Більші споруди – галереї, бізнес-центри, вокзали і стадіони – лишаються прерогативою архітектурних гросмейстерів, як-от Маріо Ботта, Жак Герцог, П'єр де Мерон та ін. До своєї роботи і до вирішення поставлених завдань вони підходять абсолютно по-різному, у дусі трьох провідних сучасних архітектурних шкіл Швейцарії.

Міжнародне визнання швейцарської архітектури не в останню чергу пов'язане з так званою школою Тічино, найпівденнішого швейцарського кан-

тону, що безпосередньо межує з Італією, яку репрезентують такі архітектори, як Маріо Ботта, Ауреліо Галфетті, Бруно Райхлін, Фабіо Рейнгарт, Луїджі Сноцці, Лівіо Ваккіні та ін. Економічний прогрес, який розпочався в кантоні у 1960-х, актуалізував проблему хаосу міських пейзажів і браку містобудівних планів як таких. Ідейний натхненник цієї школи італійський архітектор Альдо Россі (творець кварталу Галларатезе II у Мілані, а також кварталу Шютценштрассе в Берліні, Боннефантен-музею в Маастрихті тощо) вважав, що сучасна архітектура обов'язково мала бути соціально дисципліною, у якій індивідуальність замінюється на використання кількох упізнаваних і незмінних компонентів, які створюють порядок і зміст на довколишній території.

Найвідоміший архітектор сьогодення, який належить до школи Тічино, – Маріо Ботта, учень Ле Корбюзьє та Луїса Кана. Його ім'я пов'язане з великими проектами в усьому світі, найвагомішим із яких називають Музей сучасного мистецтва у Сан-

ному разі старий будинок письменника.

Починаючи з 1990-х років увага поступово зміщується від школи Тічино до архітекторів німецькомовних кантонів Швейцарії. Нове покоління здчих створило іншу мову та підхід до архітектури, що знайшли вияв у елегантних і символічних будівлях у всьому світі. Для них архітектура є суто конструктивним мистецтвом. Найвідоміша студія, яка репрезентує цей напрям і здобула світове визнання, – Herzog & de Meuron, заснована 1978 року Жаком Герцогом та П'єром де Мероном. Саме ці два митці, що полюбляють мінімалізм та експериментальні матеріали, створили будівлю Федеральної залізниці Швейцарії та найбільший стадіон країни Сент-Якоб у Базелі й стали незабаром першими швейцарськими лауреатами Прітцкерівської премії (такого собі аналогу Нобелівської відзнаки для архітекторів). Виразною рисою, яка об'єднує архітекторів цього напрямку, є використання найпростіших матеріалів, до яких раніше ставилися як до банальних і неприйнятних для високої архітектури. Зокрема, будівля Ricola Storage Building, зведена Herzog & de Meuron у Лауфені, що на південь від Базеля, дуже добре ілюструє згаданий підхід. Для її фасаду обрали панелі з цементу, які поклали вертикально для створення ілюзії стосу щойно розпиленних дощок, які нагадують ті, що лежать на тартаках довколишніх долин. Для облицювання фасаду будівлі, зведеної для розширення галереї Оскара Рейнгарта Am Roemerholz (фото 2), компанія Gigin & Guyer використала величезні панелі із суміші бетону з вапняком із гір Юри та мідним порошком. Таким чином було отримано масу, яка згодом укривається зеленою патиною і старішатиме разом із будівлею. Але головне питання полягало не в тому, котрі саме брати матеріали, а яким чином їх застосувати, щоб зробити щось абсолютно нове, вільне від умовностей та упереджень. Петер Цумтор, ще один лауреат Прітцкерівської премії, для свого славнозвісного комплексу термальних ванн у Вальсі використав традиційний камінь у такій манері, щоб створити грандіозну споруду зі спокійним освітленням, захищену від різких до-

ТВОРЕЦЬ НОВОГО ОБЛИЧЧЯ ЄВРОПИ. Сучасна європейська архітектура була б неможливою без внеску швейцарського архітектора, класика функціоналізму та модернізму Ле Корбюзю (Шарля-Едуара Жаннера-Грі). Саме йому належить новітня універсальна максима житлового будівництва: «Дім – це машина для мешкання»

1

Франциско. Проте найкраще йому вдаються маленькі роботи, у яких він виявляє свій емоційний зв'язок із довкіллям. Зокрема, спроектував низку вілл у різних куточках Швейцарії, таких як Вілла Ротонда та Вілла Б'янкі на берегах озера Лугано. Остання нині є не менш відомою, ніж Будинок над водоспадом Френка Ллойда Райта. Швейцарське місто Лугано – віртуальна вітрина робіт Ботти. Саме тут багато будинків, банків, офісних споруд, зведених у характерному для Ботти стилі. Йдеться про прості геометричні форми, вікна на дахах, а також невеличкі віконечка, схожі на біноклі. Найвідоміше творіння архітектора також міститься у Швейцарії. Це незвичайний готель Tschuggen Bergoase Spa в Арозі (фото 3) та дві церкви в Тічино: футуристична Санта-Марія дель Анджелі в Монте-Тамаро та циліндрична Санджованні Баттіста в Моньйо. Окрім згаданих робіт Ботти належать проекти адміністративного корпусу Об'єднаного банку Швейцарії в Базелі, а також Центру Дюрренматта неподалік Невшателя та Музею архітектора Жана Тенґлі. Зокрема, передостанній зі згаданих проектів потребував проведення складних підземних робіт, щоб не пошкодити у жод-

міше творіння архітектора також міститься у Швейцарії. Це незвичайний готель Tschuggen Bergoase Spa в Арозі (фото 3) та дві церкви в Тічино: футуристична Санта-Марія дель Анджелі в Монте-Тамаро та циліндрична Санджованні Баттіста в Моньйо. Окрім згаданих робіт Ботти належать проекти адміністративного корпусу Об'єднаного банку Швейцарії в Базелі, а також Центру Дюрренматта неподалік Невшателя та Музею архітектора Жана Тенґлі. Зокрема, передостанній зі згаданих проектів потребував проведення складних підземних робіт, щоб не пошкодити у жод-

2

вколишніх пейзажів. У жодному зі зведених ним об'єктів (чи то найперший – початкова школа в комуні Курвальден, чи то художній музей, а чи будинок престарілих у Курі) ми не бачимо особливих будівельних хитрощів. Лише бетон, гнейс, низькі плоскі дахи та світло, яке пронизує конструкцію звідусіль. Головна мета – вписатись у природу, втілити ту вишукану й упевнену простоту, яка асоціюється із сучасною швейцарською архітектурою.

Ще одна помітна риса творінь зодчих із німецькомовних кантонів – зосередження уваги на фігурі. Так званіми сильними формами, будівлями, що спроектовані як геометричні простори, завдяки невибагливості яких увага відразу концентрується на об'ємах, матеріалах, текстурі та кольорі, вони завдячують дизайнерським новаціям абстракціонізму й мінімалізму. Таким чином об'єкт, хоч би яким було його призначення, стає мистецьким. І музей «Лінер» у Аппенцеллі, споруджений бюро Giglin & Guyer, і славнозвісний комплекс, виконаний Herzog & de Meuron на замовлення Швейцарської федеральної залізниці, частиною якого є бетонна будка, стягнута мідними обручами, що стоїть наприкінці колій на станції «Базель» SBB, – це не лише твори архітектури, а й символи міських пейзажів. Так само роботи Юстуса Дагіндена, як-от Ferro House у Цюриху чи будівля супермаркету Migros у Берні.

Критики неоднозначно поставилися до так званої Swissbox architecture, закидаючи її представникам, мовляв, ті аж надто багато уваги приділяють зовнішній формі, а внутрішнім простором нехтують. Попри такі докори, ніхто не заперечить факту, що саме Herzog & de Meuron розробили унікальний зовнішній дизайн і перетворили складське приміщення Mulhouse під Базелем на знакове місце. Використавши малюнки на такому банальному матеріалі, як бетонні панелі, архітектори змусили нас побачити не сіру будівлю, а справжній шедевр. Нині компанія зводить новий офісний центр, «вежу Рош» заввишки 178 м у Базелі. Це будівництво заплановано закінчити 2015 року.

Третьою складовою унікальності швейцарської архітектури є

закордонні майстри, які вдало конкурують із тамтешніми вітчизняними. Країні пощастило в тому плані, що її для своїх проєктів обрали лауреати Прітцкерівської премії, власне, найвидатніші будівничі сучасності. На початку 1990-х Жан Нувель виграв перше в історії Швейцарії змагання, в якому могли брати участь не лише місцеві жителі. Він звів величезний центр KKL (фото 5) над озером Люцерн, створивши цим новий сильний образ однойменного міста. Ренцо

Піано, автор найвищого хмарочоса EC Shard Bridge у Лондоні, подарував швейцарцям галерею «Байлер» під Базелем та будівлю Центру Пауля Клее в Берні, задуману як скульптурна модифікація пейзажу. До цього можна додати центр швидкої допомоги, споруджений Сантьяго Калатравою в Санкт-Галлені (фото 4), що має рухомий дах. Хоч який об'єкт візьми – все це унікальні, новаторські авторські ідеї і технології, втілені у твердому матеріалі. І саме те робить альпійську країну одним зі світових архітектурних лідерів сучасності.

ЯКІСНИЙ НЕ ОЗНАЧАЄ ДОРОГИЙ

Швейцарія – дуже заможна держава з високим рівнем ВВП на особу та стандартів будівництва і проживання. Утім, не без низки специфічних урбаністичних проблем, вирішення яких змушує її архітекторів переосмислити суть власної діяльності. Зокрема,

Bureau A й UTT із Цюриха, представники яких Леопольд Банхіні та Гаріс Піплас були почесними гостями цьогорічного архітектурного фестивалю CANaction у Києві, бачать головне своє завдання не суто у створенні проєктів дорогих вілл чи бізнес-центрів, а у вирішенні нагальних проблем міст, зокрема й у самій Швейцарії. «У Женеві нині мало не житловий колапс, бо ніде зводити нові помешкання. Квартир чи будинків на всіх банально не вистачає. Спорудження краси-

вих особняків на приватне замовлення чи стадіонів аж ніяк не впливає на вирішення проблем більшості швейцарців. Адже йдеться про проектування дешевого житла при нестачі місця, відповідного нашим високим стандартам», – розповідає архітектор Леопольд Банхіні. В середньому на одного громадянина країни за нормами має припадати від 45 м² до 47 м² житлової площі. Також, на глибоке переконання фахівця, сучасна архітектура повинна мати

свого специфічного підходу, бо за технологіями Європи важко будувати в ОАЕ чи Індії. Окрім того, саме в таких екстремальних умовах можна випробувати проекти із застосуванням місцевих дешевих матеріалів, як-от глини, дерева чи бетону.

Міський простір – це дещо, чим потрібно розумно розпорядитися. Цікава швейцарським архітекторам і ситуація східноєвропейських міст, зокрема й Києва, яким у спадок лишилися величезні промислові зони, що

добрі екологічні стандарти як побудови, так і використання. «Навіть коли будівля є унікальним архітектурним шедевром, то це ще не гарантує, що не виростуть гори сміття. Вирішити оцю проблему, а також віднайти нові матеріали із вторинної сировини покликані нинішні зодчі», – підсумовує Банхіні, для якого взірцем є екоархітектура французького бюро Lakatos & Vassel.

«Аж ніяк не романтизуватимемо швейцарську архітектуру. Важливо врахувати, для кого будувати. Світовий ринок відкритий, але це не значить, ніби досвід заможних країн треба стовідсотково копіювати деінде», – розказує архітектор-урбаніст Гаріс Піплас. Високі життєві стандарти швейцарців, як стверджує він, мають своїм підґрунтям реалізовані ідеї Ле Корбюзьє, завдяки котрому міста їхньої країни не перетворилися на скупчення нетрів, як це досі є в Берліні чи Лондоні, де на одну особу припадає

до 7 м² житлової площі. «Нам пощастило не бути прикутими до певних архітектурних канонів. Нині багато уваги приділено створенню мультифункціональних міст. Головне, аби вони не залишилися утопією, суто паперовою архітектурою», – підсумовує будівничий.

Тіснява й дефіцит території для зведення нового житла – проблема не тільки женевська. Для її вирішення й Bugeau A, й UTT звертаються до досвіду, накопиченого у фавелах Каракаса (зокрема, у «вежі Давида» – недобудованому хмарочосі, перетвореному на оселі для незаможних) (фото 7) й Сан-Паулу, в яких проживає до половини міського населення, або схожих кварталів у Руанді чи ПАР. Подеколи тамтешні життєві умови дуже важко уявити, бо йдеться про відсутність доріг, громадського транспорту, водопостачання, електрики, каналізації. До того ж кожна кліматична зона потребує

не скрізь використовуються нині за призначенням. Власне, ситуація колишніх цехів київської Телички чи Борщагівки не унікальна, згадаймо бодай Детройт, Сараєво чи Белград. «Головну роль на таких територіях відіграє деурбанізація. Економічна ситуація змінилась, і дуже важко передбачити, якою вона буде в наступні 10–20 років. Очевидно одне: виробництво не повернеться до старих, насиджених місць, у закинуті фабрики й заводи. Мабуть, Східній Європі треба усвідомити факт, що суспільство знань потребує абсолютно нового простору», – характеризує ситуацію Гаріс Піплас. Йому одним із найкращих проєктів трансформування радянської промзони бачиться приклад створення виставкового комплексу ЕВА в німецькій землі Саксонія-Ангальт. Стара промзона повернеться до життя, лише коли в неї з'являться нові користувачі й споживачі. ■

Автор:
Алла
Лазарева

Про нас без нас

Прямі ефіри на чужоземному ТБ – це щоразу ніби крок наосліп замінованою територією. Чужі стереотипи, чужі впливи, чужі упередження, чужі інтереси та ще й чужа мова, яка по-зрадницьки витягає з пам'яті зовсім не ті слова, що їх гарячково шукаєш і не знаходиш.

«Київ мусить орієнтуватися на статус нейтральної Австрії», «слід заспокоїти Путіна тим, що Україна ніколи не стане членом Євросоюзу», «треба домогтися фінляндизації України»... В цих закликах, які охоче переживає західне ТБ, нашій країні відведено роль мовчазної дитини, за яку все вирішуватимуть дорослі дяді.

Починаєш пояснювати, заперечувати, обурюватися. Аргументуєш, що Україна нині мусить діяти в принципово іншому контексті, ніж повоєнні Австрія з Фінляндією. Що пряма збройна агресія сусіда зобов'язує до активних захисних дій, до пошуків союзників там, де їх реально знайти. І найголовніше: вирішувати долю України з державою, яка безцеремонно анексувала в неї частину території, відповідає, може, правому стандарту XVI століття, але точно не XXI. «Чому в українському уряді призначено міністрів – правих радикалів?» – зверхньо перебиває французький колега. В такі хвилини особливо чітко усвідомлюєш, наскільки ми зі Старою Європою живемо в різних часових категоріях.

В останні кілька місяців популяція експертів з українських питань розрослася до критичної кількості. Тільки й устигаєш зауважувати нових і нових людей, яких запрошують до участі в дискусіях. Більшість із них до України ніколи не їздила, але знає про нас усе. Що було, що є і що буде. Соціологи, політологи, аналітики із приватного консалтингу, викладачі та ще купа народу. Саме ці неофіти найчастіше стають споживачами, носіями й передавачами міфології, яку поспіхом фабрикує Кремль в умовах воєнного часу.

Ситуація на телебаченні віддзеркалює те, що відбувається у великій політиці. Москва активно просуває схему, за котрою майбутнє України обговорювалося б «напрямку між сильними світу цього», як казав у одній із передач промосковськи настроєний Жак Шанір. Себто без нас. Водночас у переговорах про угоду «Україна – ЄС» нав'язують російську участь. Одним із лобістів такого підходу є Жан-П'єр Шевенман, колишній міністр внутрішніх справ, а нині представник президента Франсуа Олланда при Путіні. Стратегема «Київ – зона

впливу Москви» оновлюється на всіх рівнях. «Україна для Росії – це те саме, що Малі для Франції», – думав, що дотепно пожартував брюссельський кореспондент Libération Жан Катремер. Порівняння можна було б вважати невдалим жартом, якби воно не було черговою маніпуляцією, що подорожує з одного ток-шоу до іншого.

Говорити про Україну стало модно. На телебаченні, по радіо, на конференціях... Тема, як для французького експертного середовища, відносно нова. Добір спікерів для західної аудиторії нерідко демонструє той давній страх перед поки що незрозумілою культурою та ідентичністю, що його колись записали на «підкірку» суспільної свідомості нащадки білої еміграції вкупі з червоними комісарами з Комінтерну. Страхи напитують утілень. Попит забезпечує пропозицію.

«Неонацисти на Майдані», «фашисти в тимчасовому уряді»... Оскільки Україна як держава ніколи професійно не працювала над формуванням власного іміджу, за цю справу охоче беруться наші сусіди. МЗС, щоправда, кілька останніх місяців тішить дотепними прес-релізами, але все це відповіді. Ініціатив – українських, переможних, виграшних – на рівні комунікації критично бракує.

Винятком із правила стало запрошення Петра Порошенка на урочистості з нагоди 70-річчя висадки союзників у Нормандії. Добра ідея, що народилася із дружньої диску-

В ОСТАННІ КІЛЬКА МІСЯЦІВ ПОПУЛЯЦІЯ ЕКСПЕРТІВ З УКРАЇНСЬКИХ ПИТАНЬ РОЗРОСЛАСЯ ДО КРИТИЧНОЇ КІЛЬКОСТІ

сії активістів української громади Франції, знайшла своїх вправних виконавців. Не без допомоги французького філософа Бернара-Анрі Леві та інших прихильних до України інтелектуалів Франсуа Олланд погодився зламати стереотип, згідно з яким переможців у Другій світовій із боку держав колишнього СРСР завжди мала представляти лише Росія. Українська логіка, виражена в чітких обрахунках людських утрат пропорційно до кількості населення, цього разу перемогла. Наша держава – нехай із боями – помалу проривається до кола тих, хто довів своє право на світовій арені говорити від власного імені.

Зрозуміло, що самопроголошених «опікунів» Україні така ситуація не влаштує. У затягій інформаційній війні, яку Кремль не припинить, доки при владі перебуває Владімір Путін, матимемо ще не одну битву. Мусимо навчитися не тільки відповідати на чужі, недружні ініціативи, а й формувати свої інформаційні стратегії. На випередження. ■

НА МОРЯ, НА ОКЕАНИ
TravelSiM
МАНДРУЄ З ВАМИ

ПЕРЕВІРЕНИЙ РОУМІНГ: діє у > **190** країнах
БЕЗКОШТОВНІ вхідні дзвінки у ≈ **140** країнах
ВІДСУТНЯ ПЛАТА за з'єднання та абонплата
ПАКЕТНІ ПРОПОЗИЦІЇ, що дозволяють заощаджувати
ще більше: дзвінки, СМС, GPRS-Інтернет
БЕЗКОШТОВНІ дзвінки зі Skype на ТревелСімку
ВСІ можливі варіанти поповнення: portmone.com **VISA** **ІЗОХ**

Додаток до угоди «Публічний доступ до Інтернету» № 11.03.15/06
№ 4120203, вихід БР/23, Термін дії: з 24.02.2014 р.

w.TravelSiM.ua Інфолінія: (044) 223-8008

U.T.T. & C.S.C.

КНИГИ УКРАЇНСЬКОЮ
ТА ІНОЗЕМНИМИ МОВАМИ
ПОДАРУНКОВІ ВИДАННЯ
ТА АЛЬБОМИ
МАПИ, АТЛАСИ, ПУТІВНИКИ
ДИТЯЧА ЛІТЕРАТУРА

ЧЕКАЄМО НА ВАС ЩОДНЯ З 9:00 ДО 21:00

МУЗИКА ТА КІНО
КАНЦТОВАРИ, ЛИСТІВКИ
МІСЦЯ ДЛЯ ЧИТАННЯ
ЛІТЕРАТУРНІ ЗАХОДИ
БЕЗКОШТОВНИЙ
ІНТЕРНЕТ (WI-FI)

СМІЙ КЕЗДІ: WWW.BOOK-YE.COM.UA ІНТЕРНЕТ-МАГАЗИН: WWW.BOOK-YE.COM.UA/SHOP

К Н И Г А Р Н Я

М. КИЇВ

вул. Лисенка, 3 тел.: (044) 235-88-54, вул. Спаська, 5 тел.: (044) 351-13-38,
пр-т Повітрофлотський, 33/2 тел.: (044) 275-67-42

М. ЛЬВІВ

пр-т Свободи, 7 тел.: (032) 235-73-68

М. ХАРКІВ

вул. Сумська, 3 тел.: (057) 731-59-49

М. ІВАНО-ФРАНКІВСЬК

вул. Незалежності, 31 тел.: (0342) 72-29-04

М. ВІННИЦЯ

вул. Соборна, 89 тел.: (0432) 52-93-41

М. ТЕРНОПІЛЬ

вул. Валога, 7-9 тел.: (0352) 25-44-59

М. ВОЛОДИМИР-ВОЛИНСЬКИЙ

вул. Ковельська, 6 тел.: (03342) 2-19-57

www.book-ye.com.ua

І Н Т Е Р Н Е Т - М А Г А З И Н

WWW.BOOK-YE.COM.UA/SHOP